

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий центр заочно-дистанційного навчання
Кафедра психології

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістр

на тему:

**«Особливості діагностики ставлення населення до
сексуальних меншин: порівняння кількісного та
якісного підходів»**

Виконала студентка 2 курсу, групи ЗМПс-21
напряму підготовки 053 «Психологія»
Козачук Олена Володимирівна

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Нікітчук Уляна Ігорівна

Рецензент:
кандидат психологічних наук
Ширяєва Тетяна Михайлівна

Допущено до захисту:

Завідувач кафедри: _____

Оксана МАТЛАСЕВИЧ

Острог – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ДО СЕКСУАЛЬНИХ МЕНШИН	9
1.1. Поняття та типи сексуальних меншин	9
1.2. Соціально-психологічні теорії ставлення населення до сексуальних меншин.....	13
1.3. Упереджене ставлення до сексуальних меншин	28
Висновки до Розділу 1	35
РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КІЛЬКІСНОГО ПІДХОДУ В ДІАГНОСТИЦІ СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ДО СЕКСУАЛЬНИХ МЕНШИН	40
2.1. Методологія опитувань: розробка анкети та дослідження, визначення цільової аудиторії і вибірка	40
2.2. Аналіз результатів кількісного дослідження ставлення населення до сексуальних меншин	42
Висновки до Розділу 2	54
РОЗДІЛ III. ЯКІСНІ МЕТОДИ В ДІАГНОСТИЦІ СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ДО СЕКСУАЛЬНИХ МЕНШИН	57
3.1. Методологія якісних досліджень (організація та проведення фокус-групи).....	57
3.2. Аналіз результатів фокус-групового опитування.....	61
3.3. Порівняння кількісної та якісної методології у вивченні ставлень до сексуальних меншин\.....	77
Висновки до Розділу 3	80
ВИСНОВКИ	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	94
ДОДАТКИ	104

ВСТУП

Актуальність

Наше суспільство володіє важливою рисою – різноманітністю. Люди відрізняються не лише національністю, приналежністю чи віросповіданням, але й світоглядом, а також іншими характеристиками, включаючи сексуальну орієнтацію. В історії, в різних культурах, різні певні ознаки та відмінності мали більше значення, ніж інші. Сьогодні одним із ключових аспектів, які починають відігравати важливу роль, є сексуальна орієнтація.

Зміна старих парадигм формування демократичних засад розвитку суспільства, толерантність та терпимість до світоглядної позиції інших людей обумовили зміну ціннісних орієнтацій та зміну ставлення до питань, які раніше сприймалися суспільством достатньо жорстко, засуджувалися або ж сприймалися як хвороба чи девіація. Все більше розвинутих країн підтримують ідею про право громадян на вибір сексуальної орієнтації, на укладання одностатевих шлюбів, на право особистості на статеву ідентифікацію.

Україна перебуває у перехідному етапі. Коли, з одного боку, суспільство вже не реагує так гостро на визначені вище питання, з іншого, не сформована цілісна система уявлень про поведінку та виховання молоді у новій парадигмі [8]. Більше того, для нашої країни поняття «одностатеві шлюби» та «гендерна ідентифікація» досі є неоднозначними та викликають суперечності не лише у суспільстві, але і у науковому колі. Попри це, кількість людей, які відверто говорять про свою нетрадиційну орієнтацію або бажання змінити свою стать зростає, а відтак, виникає необхідність формування толерантного ставлення до вибору особистості. Оскільки відсутність толерантності призводить до виникнення конфліктів, як на рівні міжособистісного спілкування, так і на рівні групи, колективу або держави в цілому.

Наукові праці вітчизняних дослідників спрямовані на вивчення: сексуальних меншин (Войтенко О., Марценюк Т., Пономарьов С., Федорович

І., Кобзін Д., Марценюк Т., Аксьонова Л., Черноусов А., Байрачна К., Бориченко А., Герц Г.).

Більшість наукових досліджень представлені доробками зарубіжних вчених: Бовуар С., Брайсон В., Кімелл М., Столлер Р., Хайнце Е., Кон І., Клейн Л. та інші.

Мета: Дослідити особливості діагностики ставлення населення до сексуальних меншин через порівняння кількісного та якісного підходів.

Об’єкт: Суспільні ставлення до сексуальних меншин, що формуються та змінюються під впливом культурних та соціальних факторів.

Предмет: Методи та інструменти діагностики ставлення до сексуальних меншин, крізь призму порівняння кількісного та якісного підходів.

Завдання:

1. Теоретично дослідити поняття про сексуальні меншини та наявний досвід досліджень ставлення населення до них.
2. Теоретично дослідити та емпірично апробувати кількісні методи діагностики ставлення населення до сексуальних меншин.
3. Теоретично дослідити та емпірично застосувати методологію якісного дослідження ставлення населення до сексуальних меншин.
4. На основі результатів теоретичного та емпіричного досліджень з’ясувати особливості вимірювання ставлення населення до сексуальних меншин крізь призму різних методологічних підходів (кількісного та якісного).

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань було застосовано наступні методи дослідження: *теоретичні* (аналіз, синтез, узагальнення, систематизація, порівняння); *емпіричні* (анкетування, фокус-групове інтерв’ю); *математико статистичні* (кореляційний аналіз, методи описової статистики).

Для дослідження особливостей ставлення населення до сексуальних меншин було проведено емпіричне дослідження використано методику «Індекс толерантності» (Г. У. Солдатова, О. А. Кравцова, О. Е. Хухлаев, Л. А. Шайгерова) [98].

Загальна кількість осіб залучених до експерименту становила 120 людей, з них до 18 років – 20 осіб, 16 – чоловічої та 4 жіночої статі; 18-24 роки – 20 осіб, 12 чоловічої, 8 жіночої статі; 25-34 роки – 20 осіб, 10 чоловічої, 10 жіночої статі; 35-44 роки – 20 осіб, 8 чоловічої, 12 – жіночої статі; 45-54 роки 20 осіб, 10 чоловічої, 10 жіночої; 55 років і старше – 20 осіб, 10 чоловічої та 10 жіночої статі.

Дослідження проводилося в онлайн форматі, де учасники заповнювали анкети електронно та надсилали їх за вказаною електронною адресою. У документів містилася інструкція для самостійного проведення опитувань та місце для запису власних відповідей. Загальна кількість часу, витрачено на дослідження 15 днів, з моменту відправлення завдань для виконання до фінального етапу.

Також слід зазначити, що досліджуваним було запропоновано звертатися на електронну пошту дослідника у разі виникнення питань щодо виконаної роботи. Після обробки отриманих даних усі учасники мали можливість отримати результати дослідження на свої електронні адреси.

Після завершення збору даних були проведені попередні кроки з очищення даних, включаючи видалення незаповнених анкет і виявлення аномальних відповідей, що могли б спотворити результати дослідження.

Зібрані дані підлягали кількісному аналізу за допомогою статистичної програми, такої як Excel. Для аналізу були використані базові статистичні показники – середні значення, медіана, частки.

Відкриті питання анкети аналізувалися через контент аналіз, в результаті якого виокремлювалися основні теми та патерни у відповідях респондентів. Це дозволило глибше зрозуміти, як і чому змінюється ставлення населення до сексуальних меншин, з огляду на соціокультурні фактори.

Остаточні аналітичні висновки включають узагальнення зібраних даних про ставлення населення до сексуальних меншин. В аналізі показано, які фактори впливають на позитивні та негативні ставлення, а також виявлено основні тенденції та стереотипи, що існують у суспільстві.

Для проведення емпіричного дослідження методом фокус-групового інтерв'ю брали участь 4 учасники. Така кількість учасників є дещо замалим числом як для повноцінної фокус-групи, однак ця в певному розумінні перехідна форма між індивідуальним та груповим опитуванням дає змогу дослідити питання більш глибокою мірою. За рахунок малої кількості учасників дискусії створено більш теплу обстановку, що вплинуло на щирість відповідей інформантів, а також збільшено час, який приділено розгляду одного питання з одною особою.

Під час фокус-групового інтерв'ю вівся відео запис через мобільний пристрій, всі учасники були поінформовані про фіксування опитування на носій, а також про подальше цитування реплік інформантів у роботі.

Також усім була гарантована конфіденційність особистої інформації.

Тривалість фокус-групового опитування – 1,5 години.

Цільова група дослідження – жінки та чоловік віком від 22 до 39 років.

Рекрутинг інформантів відбувався методом снігової кулі: від знайомих, про яких мали інформацію щодо їх цікавості до даної теми, до знайомих знайомих. Проблеми в тому, що інформанти частково знайомі між собою, а також з модератором фокус-групового опитування не вбачаємо, оскільки тема розмови є сенситивною, а попереднє знайомство створює атмосферу довіри, тому сприяє більш чесним, щирим та повним відповідям на запитання.

З усіма чотирма учасниками було узгоджено найбільш зручний час для зустрічі, заздалегідь було уточнено, чи всі, хто висловив бажання долучитися, будуть присутні.

Теоретична значущість дослідження

Дослідження забезпечить нові знання про динаміку ставлення населення до сексуальних меншин, що може поповнити існуючу теорію соціальної психології і гендерних студій. Результати можуть слугувати основою для подальших наукових досліджень у цій сфері.

Практична значущість дослідження

Отримані дані можуть бути використані для: розробки програми щодо підвищення обізнаності населення про проблеми сексуальних меншин, підвищення рівня толерантності у суспільстві та зменшення дискримінації.

Наукова новизна дослідження

Дослідження вперше застосовує інтеграцію кількісних і якісних методів для всебічного аналізу ставлення населення до сексуальних меншин, що дозволяє отримати більше результатів, ніж традиційні дослідження, які використовують лише один із підходів.

Розробка та впровадження нових інструментів для вимірювання ставлення населення до сексуальних меншин, що включає адаптацію існуючих анкет, щоб врахувати культурні та соціальні особливості.

Робота складається з вступу, 3-х розділів поділених на підрозділи, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 117 сторінок. Список використаних джерел налічує 101 найменування.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ДО СЕКСУАЛЬНИХ МЕНШИН

В розділі I розглянуто поняття, категорії і типи сексуальних меншин, описано соціально-психологічні теорії ставлення населення до сексуальних меншин. Окремо розглянуто питання дискримінації та соціальні наслідки упередженого ставлення населення до сексуальних меншин.

1.1. Поняття та типи сексуальних меншин

Більшість суспільства – це гетеросексуальні особи, тобто люди, які входять в психосексуальні стосунки з партнерами чи партнерками іншої статі. Вважається, що переважний відсоток людей у суспільстві – це гетеросексуальні особи. Однак від 0,5% до 1,9% (в залежності від досліджень) у суспільстві – це негетеросексуальні особи – лесбійки, геї, бісексуальні, а також трансгендерні особи. Ця група осіб називається сексуальною меншиною. Від перших літер цих слів утворено абревіатуру ЛГБТ [1].

Сексуальні меншини – поняття, що стосується осіб чоловічої та жіночої статі з різною сексуальною поведінкою або гендерною ідентичністю.

До сексуальних меншин не відносяться педофіли, зоофіли, некрофіли [2].

Впродовж нашого життя через черговий досвід ми можемо відкрити щоразу нові прояви нашої сексуальної орієнтації. Буває, що такий досвід може викликати в нас суперечливі почуття. З одного боку страх і відчуття провини з приводу неочікуваного зацікавлення, а з іншого – зацікавлення і бажання пізнати нове відчуття. Ми можемо бути у зв'язках з жінками, коли раптом відкриваємо, що нас цікавлять також чоловіки – і навпаки. Однак це не означає, що наша сексуальна орієнтація змінилася. Просто вона складніша, ніж нам часто здається.

Багато термінів можна зустріти в науковій літературі щодо визначення поняття «сексуальна орієнтація» та «гендерна ідентичність». Байрачна Л. зауважує, що гендерна ідентичність – це глибоке усвідомлення тією чи іншою особою внутрішніх та індивідуальних особливостей гендерної належності, що може як збігатися, так і не збігатися зі статтю, передбачаючи індивідуальне відчуття свого тіла й інші вияви самовираження, такі як одяг, мова й манера поведінки [45, с. 45].

Законодавство України не містить визначення ні поняття сексуальної орієнтації, ні гендерної ідентичності, що зумовлює труднощі в їх застосуванні в контексті дискримінації. Хоча досить парадоксальним є те, що вони є вживаними в міжнародно-правових документах, ратифікованих Україною. Так, Декларація ООН про сексуальну орієнтацію і гендерну належність підтверджує «принцип недискримінації, відповідно до якого права людини однаково стосуються кожної людини незалежно від сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності».

Сексуальна орієнтація пов'язана також з психічною привабливістю – почуттями, коханням до іншої особи. Тому також частіше вживається визначення психосексуальна орієнтація.

Сексуальна поведінка – це форма взаємодії між людьми, яка базується на сексуальних потребах [5].

Гомосексуальність – одна із трьох сексуальних орієнтацій (поряд із гетеро- та бісексуальністю), для якої характерний потяг до представників своєї статі як сексуальних партнерів чи об'єкта еротичного захоплення.

Наприклад, гомосексуальні чоловіки (геї) відчувають потяг до інших чоловіків. Сьогодні це слово «гей» виступає у багатьох мовах як нейтральне визначення гомосексуальних чоловіків та жінок.

Якщо дівчина відчуває, що її приваблюють сексуально і емоційно виключно або майже виключно лише дівчата, то вона - лесбіянка (гомосексуальна жінка) [1].

Інші справи з бісексуалами – це людина, яка має сексуальний потяг, як до чоловіка так і до жінки [1].

Важливе призначення в ЛГБТ спільноті займають трансгендери. Це люди, які в чоловічому тілі відчувають себе жінкою, і навпаки, в жіночому – чоловіком. До трансгендерів відносять:

Транссексуалів - люди, бачать себе особою протилежної статті.

Кросдресерів або трансвеститів - це люди, які переодягаються в одяг протилежної статі.

Інтерсексуалів або гермофродитів – люди, які володіють ознаками чоловічої і жіночої статі.

Травесті-артист – це акторське перевдягання, щоб грати іншу стать. Зазвичай чоловіки-травесті грають роль жінки, переодягаються в жіночий одяг, а жінки в чоловічий.

Часто зустрічаються терміни «ЛГБТ - спільнота» або «ЛГБТ - ком'юніті» (від англ. *LGBT-community*) – спільнота лесбіянок, геїв, бісексуалів і трансгендерів (ЛГБТ), що об'єднуються загальними інтересами, проблемами і цілями. Вона складається з різних груп спілкування, громад, субкультурних течій, гей-кварталів і ЛГБТ-організацій [6].

Крім цього в назву ЛГБТ можуть додаватися додаткові літери, наприклад ЛГБТК (LGBTQ), буква «К» позначає квір (Q - queer), яке дослівно перекладається як «дивний», «сторонній», «інший». Даний термін часто використовують відносно осіб, які не відповідають традиційній моделі поведінки та ідентичності.

Це означає, що люди з нетрадиційною орієнтацією підтримують певний стиль життя і прийняли певну ідентичність. Це люди різного віку, національності, релігійних і політичних переконань, різноманітних стилів життя і поведінки, найрізноманітніших професій, соціальних і сімейних статусів, в соціально-демографічному ключі вони нічим не відрізняються від гетеросексуалів.

Для позначення сексуальних спільнот, використовують саме ці поняття, які є єдиними прийнятими позначеннями.

Отже, узагальнюючи вище поданий матеріал варто приділити особливу увагу на наступне.

Сексуальні меншини – поняття, що стосується осіб чоловічої та жіночої статі з різною сексуальною поведінкою або гендерною ідентичністю.

У поняття «сексуальні меншини» не включаються до груп осіб, чий сексуальні пристрасті визначаються медициною як девіантні або патологічні, До сексуальних меншин не відносяться педофіли, зоофіли, некрофіли.

У осмисленні проблем сексуальних меншин важливо враховувати такі поняття як сексуальна орієнтація та сексуальна поведінка.

Сексуальна орієнтація – це почуття любові, сексуальний потяг людини до інших людей.

Сексуальна поведінка – це форма взаємодії між людьми, яка базується на сексуальних потребах [5].

До основних типів сексуальних меншин відносяться: гомосексуали, бісексуали, а також трансгендерні люди, для позначення яких є ширший термін ЛГБТ+ спільнота.

Гомосексуальність – це потяг до представників своєї статі як сексуальних партнерів чи об'єкта еротичного захоплення.

Геї - відчують потяг до інших чоловіків. Лесбійка – це людина жіночої статі, яка відчуває потяг до жінок [1].

Бісексуали – це люди, які мають сексуальний потяг, як до чоловіка так і до жінки [1].

Трансгендери - це люди, які в чоловічому тілі відчують себе жінкою, і навпаки, в жіночому – чоловіком.

Транссексуали - люди, які бачать себе особою протилежної статі.

Трансвестити - це люди, які переодягаються в одяг протилежної статі.

Інтерсексуали або гермофродити – люди, які володіють ознаками чоловічої і жіночої статі.

Травесті-артист – це акторське перевдягання, щоб грати іншу стать. Зазвичай чоловіки-травесті грають роль жінки, переодягаються в жіночий одяг, а жінки в чоловічий.

ЛГБТ – об'єднання всіх людей, існування яких не задовольняє «традиційних уявлень» про бінарну систему поділу суспільства на чоловіків і жінок, гетеронормативні бачення стосунків як відносин між двома людьми — чоловіком і жінкою.

1.2. Соціально-психологічні теорії ставлення населення до сексуальних меншин

Суспільне ставлення до представників сексуальних меншин варіюється в залежності від культурного, соціального та економічного контексту. У деяких країнах наприклад, Угорщина та Польща спостерігається позитивна динаміка, зростання прийняття та підтримки сексуальних меншин, а в інших авторитарних країнах гомофобні настрої помітно зростають, існує значний рівень упередження, дискримінації та стигматизації [7].

Соціологи, громадські активісти досліджуючи ставлення до сексуальних меншин роблять висновок про те, що рівень інтолерантності до представників сексуальних меншин залежить від статі (жінки толерантніші від чоловіків), рівня освіти (чим вище рівень освіти – вище рівень терпимості), віку (молодші за віком люди толерантніші від старших, за винятком хлопців-підлітків), регіону мешкання (міські жителі толерантніші за сільських), релігійності, професійної зайнятості, рівня прибутків тощо.

У ході опитування, яке було проведене в 2021р. центром "Наш світ" [51], опитані були 1200 осіб, що представляють основні соціально-демографічні категорії дорослого населення України, з'ясовувалося, крім іншого, як до гомосексуалів, на їх суб'єктивну думку, ставляться різні категорії населення.

Результати опитування, окремо серед геїв і серед лесбійок, наведені на діаграмі (Рис. 1). Як видно з діаграми, найбільш негативно до геїв, на їх думку,

ставляться молоді хлопці і люди старшого покоління. З останнім твердженням згодні і лесбійки. Найкраще ж до гомосексуалів ставляться освічені люди, тобто ті, хто більше володіє інформацією і хто за своєю природою більш терпимі до індивідуальних виявів особистості.

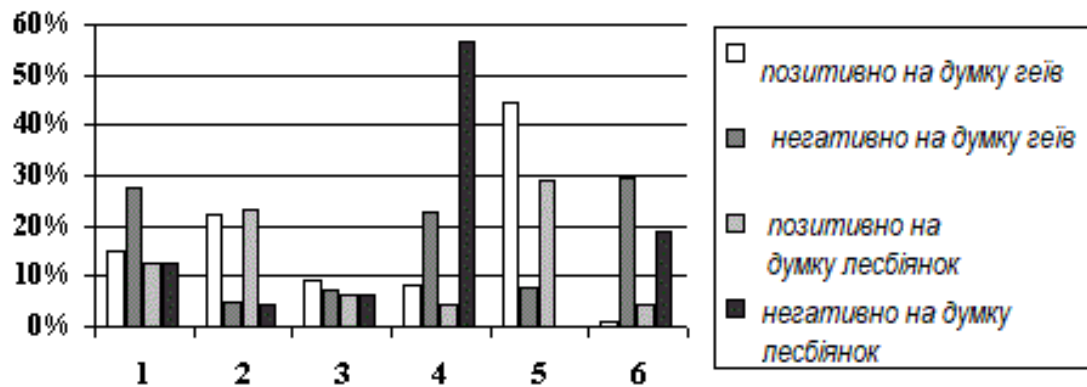

Рис. 1.1. Ставлення до гомосексуалів (на їхню думку) різних прошарків суспільства: 1) молодь чоловічої статі; 2) молодь жіночої статі; 3) особи середнього віку; 4) літні люди; 5) особи з високим рівнем освіти; 6) особи з низьким рівнем освіти

Загалом, можна помітити, що ставлення українського суспільства до гомосексуальності і гомосексуалів неоднозначне, мінливе, знаходиться в процесі формування. У столиці і великих містах воно, природно, більш терпиме; в провінції і в сільській місцевості більш консервативне і гомофобне.

Ставлення до нетрадиційної сексуальної орієнтації в медицині.

У теперішній час в чинній систематичі сексуальних розладів (МКХ-10), прийнятій в Україні гомосексуальність (ні чоловіча, ні жіноча) в групі психосексуальних розладів не згадується. Разом з тим, психосексуальні розлади представлені трьома підкласами [56]:

1) розлади статевої ідентичності, куди віднесені транссексуалізм (трансгендеризм), транвестизм і явища гендерної нонконформності у допубертатному (допідлітковому) періоді;

2) розлади сексуальної переваги (фетишизм, в тому числі фетишистський транвестизм, ексгібіціонізм, вуайєризм, педофілія, садомазохізм;

3) психологічні поведінкові розлади, пов'язані з сексуальним розвитком і орієнтацією.

Усі вони віднесені до класу розладів особистості (психопатії).

Українська медицина все ще вважає можливим "лікування" гомосексуальності, таким чином неявно припускаючи, що гомосексуальність - хворобливий стан, який потребує лікування [55]. Методи лікування гомосексуальності, що пропонувалися у світовій практиці, умовно можна розділити на: хірургічні, психотерапевтичні, фармако-терапевтичні, фармако-психотерапевтичні. Метод хірургічної корекції, як лобна лейкотомія, у медичній практиці був застосований у 50-х роках німецькими нейрохірургами, але не приніс очікуваних результатів.

Серед методів психотерапевтичної корекції виділяють: адверсивну терапію, психоаналіз, сугестію. Про успішні результати психоаналізу в лікуванні гомосексуальності вказує Г.С. Кочарян (Харківський інститут удосконалення лікарів, 1994) [55]. Поодинокі випадки успіху раціональної психотерапії спостерігав лікар-психотерапевт К.І. Платонов. Він вважав, що психотерапевтична корекція ефективна при так званих пасивній формі жіночого і активній формі чоловічого гомосексуалізму, оскільки вони є, набутими формами статевого збочення.

Метод фармако-психотерапія гомосексуальності широко застосовувався як в радянській психіатричній практиці, так і в сексологічній практиці до цього часу [30]. При цьому методі корекції пацієнту спочатку призначали препарати з групи нейролептиків і тим самим досягалося ослаблення статевого потягу, а потім на фоні припинення гомосексуальної практики шляхом навіювання і переконання намагалися загальмувати гомосексуальні і виробити гетеросексуальні умовні зв'язки, після чого нейролептики поступово відміняли (позитивні результати були отримані у 3 пасивних і 1 активної лесбійки з 4 активних і 4 пасивних). Незважаючи на багатообіцяючі результати фармако-психотерапії гомосексуальності,

наслідки такої корекції (як, проте, і інших методик лікування) серйозно ніколи ніким не обговорювалися і думка про їх ефективність базувалася лише на враженнях самого лікаря і тим більше вони не розглядалися в довгостроковій перспективі.

В якості фармако-терапевтичних методів лікування гомосексуальності були запропоновані методи гормональної терапії (антиандрогени і естрогени для чоловіків), що не змінювали в кінцевому підсумку сексуальної орієнтації, але призводили до серйозних гормональних змін (імпотенція, гірсутизм у чоловіків і аменорея або кровотечі у жінок) [56]. На жаль, невідома статистика застосування методів лікування гомосексуальності в наш час.

Згідно з опитуванням, яке було проведене Центром "Наш світ" серед геїв і лесбійок, за останні сім років примусового психіатричного лікування (наприклад, за наполяганням батьків) зазнали 2,1% опитаних [55]. По допомогу фахівця (психіатра або психолога) з приводу своєї сексуальної орієнтації хоч би раз з 430 опитаних звернулися 8,4% (36 респондентів). Однак сказати напевно, чи були це спроби викоренити свою гомосексуальність або знайти психологічну допомогу в зв'язку з дискримінацією, дуже складно.

Зазвичай при викладанні у вищих медичних закладах в курсі інших, крім курсу психопатології, медичних дисциплін існування гомосексуальності замовчується або вона висвітлюється в негативному світлі [12].

У епідеміології гомо- і бісексуальність обов'язково пов'язується з епідемією ВІЛ/СНІДу. При цьому в так звані групи ризику в один ряд зазвичай ставляться як ін'єкційні наркомани і працівники комерційного сексу, так і геї і бісексуали, які визначаються одним загальним терміном "декласовані прошарки суспільства", що в свідомості як майбутніх, так вже

і практикуючих медичних фахівців продовжує формувати думку щодо поширення ВІЛ/СНІДу виключно серед цих верств населення.

Викладанню основ сексологічних знань, у тому числі тих, що стосуються формування сексуальної орієнтації, ні в медичних, ні в будь-яких інших навчальних закладах уваги практично не приділяється. У деяких вищих медичних закладах взагалі не існує кафедр медичної психології, де б розглядалися питання статі і ця дисципліна вивчається на кафедрах психіатрії або навіть на кафедрах суспільних наук, що звичайно ж не може забезпечити належної уваги не тільки гомосексуальності, а й сексуальності взагалі. Таким чином, гендерні проблеми і питання сексуальної орієнтації все ще залишаються поза увагою системи медичної освіти.

Ставлення до сексуальних меншин, що відображене у сфері освіти.

В українському суспільстві відбуваються важливі зміни в різних сферах. Зокрема спостерігається процес у розвитку гендерної рівності, боротьбі з гендерно зумовленим насильством, активному захисті прав дітей та нормалізації сексуальної освіти. Зростає кількість людей, які усвідомлюють свою сексуальність, і відповідно зростає потреба в сексуальному навчанні.

За даними дослідженнями Українського католицького університету, яке проводилося в 2021р., 96% українців визнають, що сексуальна просвіта необхідна для дітей. Одночасно 53% опитаних, згодні з важливістю та необхідністю щодо навчання сексуальної освіти, але мають різне твердження щодо вікових норм дітей. На запитання коли розпочинати сексуальне навчання дітей? 92% респондентів відповіли, що після 14 років, 80% - з 9 до 13 років, а 46% опитаних зазначили, що цей процес варто розпочати до 8 років.

У 2022р., проводилося дослідження громадською організацією «Дівчата», результати якого показали, що з батьками на теми сексуального та репродуктивного здоров'я, можуть спокійно говорити тільки менша половина підлітків [28]. Неприпустимими є теми про контрацепцію та сексуальні

стосунки, що має велике значення для сучасної молоді та впливає на їхню сексуальну безпеку та психічний стан.

Навчальні заклади не дають повної інформації для дітей про сексуальне здоров'я, про захворювання, які передаються статевим шляхом, про сексуальне та домашнє насильство. Батьки впевнені, що говорити з дітьми про сексуальну освіту повинні говорити вчителі, а вчителі переконані, що саме батьки мають вести цю розмову та контролювати своїх дітей [23]. В результаті діти залишені без потрібної для них інформації щодо формування безпечної сексуальної поведінки, свідомого позитивного ставлення до здорового способу життя, до формування ціннісного ставлення до сім'ї, родини.

Загалом, статева освіта за кордоном займає важливе місце не тільки в шкільних програмах, а й в закладах дошкільної освіти.

У Швеції предмет статевого виховання діти розпочинають вивчати з 7 – 10 років і до закінчення школи [38]. Під час занять акцент робиться на стриманості у відносинах із протилежною статтю та веденню здорового способу життя.

У Франції це є обов'язковим предметом, як у початковій школі так і у вищих навчальних закладах освіти [41]. Молодь забезпечують усіма необхідними знаннями про секс, включно з правильним використанням контрацепції. Презервативи у школах роздають вже у 8-9 класах. Окрім цього тинейджери можуть вільно їх купляти прямо в школі в торговельних автоматах або безкоштовно отримати у шкільної медсестри (Додаток А).

У Німеччині курс статевої освіти охоплює широкий спектр тем: від статевого дозрівання і хвороб, що передаються статевим шляхом, до сексуальної активності, ставлення до ЛГБТ, небажаної вагітності, складнощів абортів, небезпеки сексуальних домагань [26]. Також більшість шкіл навчає, як правильно застосовувати контрацепцію.

У Фінляндії сексуальна освіта вперше потрапила до шкільної програми ще у 1970 році як обов'язковий предмет [43]. Після чого були різні періоди,

коли школа мала або не мала права вибору. Наразі Health Education обов'язковий для учнів від 13 до 15 років (Додаток Б).

У Норвегії програма статевої освіти розрахована на школярів віком від 7 до 16 років та пояснює, що таке сексуальні бажання, мастурбація, гомосексуальність, контрацепція, аборт, венеричні захворювання, створення сім'ї та сімейні стосунки[53]..

У Нідерландах статева просвіта починається з 4-річного віку [60]. Зрозуміло, що у дитячих садочках про секс не йдеться. Але з дітьми відкрито говорять про кохання і стосунки. За програмою 8-річним розказують про гендерні стереотипи й самооцінку, а 11-річним – про сексуальну орієнтацію та засоби контрацепції. У початковій школі в першу чергу намагаються навчати дітей, як захиститися від сексуального насилля та чому потрібно поважати сексуальні вподобання інших людей.

В Австрії в уроках сексуальної освіти участь беруть батьки [43]. У Данії — зовнішні експерти, які розповідають про свій досвід: працівниці комерційного сексу, гомосексуали або люди, які живуть з ВІЛ.

В Іспанії предмет заледве викладають у дуже небагатьох районах. Про це йдеться в [документі](#) 2013 року, де коротко розповідається про стан справ у 24 країнах ЄС. Хоча сексуальна освіта є обов'язковою майже в усіх країнах ЄС, її зміст та якість доволі різняться. Північні країни та країни Бенілюксу вважають найрозвиненішими в цьому плані.

Країни-члени Ради Європи (Франція, Нідерланди, Велика Британія, Норвегія та Швеція) [62] запровадили навчання вчителів із сексуальної просвіти з питань цивільного рівноправ'я, сексуальної свободи та сексуального здоров'я [63] (Додаток В).

Завдяки схваленню Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року [66], українське суспільство має певні зміни у формуванні сексуальної просвіти. У другій стратегічній цілі Стратегії відмучено посилення ролі закладів освіти у координації дій суб'єктів реалізації державної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і

чоловіків у сфері освіти, запобігання та протидії насильству і дискримінації й удосконалення освітнього процесу на засадах рівності прав та можливостей жінок і чоловіків, поваги до людської гідності, недискримінації, інклюзивності та протидії насильству, зокрема за ознакою статі.

Але, на жаль, наразі дисципліна «статеве виховання» чи «сексуальна освіта» в українських школах не виділяється окремим курсом, а інтегроване до предмета «Основ здоров'я» [33].

В 11 -му класі предмет «Людина і суспільство» охоплює загальні питання, пов'язані зі статтю, з метою інтеграції особистості у суспільство. Однак, без правильного розуміння статевої ідентичності, учні сприймають сприймають її як біологічні категорію, що впливає на ефективність навчання та виховання школярів [82].

Згідно з офіційною відповіддю Міністра освіти і науки України від 10.05.2023 № 1/6674-23 на інформаційний запит Л.І.Тишко, повідомлено, що в Україні статеве виховання інтегроване в систему загальної середньої освіти і здійснюється через зміст обов'язкових для вивчення предметів і систему виховної роботи. Для реалізації програми статевого виховання розробляються навчально-методичні матеріали, здійснюється підготовка педагогів в системі післядипломної педагогічної освіти [33].

Отже, за даними дослідження Центру гідності дитини Українського католицького університету (2021 р.), 96% українців/-ок вважають сексуальну освіту дітей необхідною, водночас 43% вважають її необхідною безвідносно до віку дитини [58].

За даними всеукраїнського дослідження громадської організації «Дівчата» (2022 р.), менше половини українських дівчат 13 – 17 років можуть спокійно поговорити з батьками про сексуальне та репродуктивне здоров'я [28].

Необговорювані теми сексуальних стосунків і контрацепції, що мають безпосередній вплив на здоров'я та безпеку підлітків.

Навчальні заклади не дають повної інформації для дітей про сексуальне здоров'я, про захворювання, які передаються статевим шляхом, про сексуальне та домашнє насильство [23]. В результаті діти залишені без потрібної для них інформації щодо формування безпечної сексуальної поведінки, свідомого позитивного ставлення до здорового способу життя, до формування ціннісного ставлення до сім'ї, родини.

Статева освіта за кордоном займає важливе місце не тільки в шкільних програмах, а й в закладах дошкільної освіти.

У Швеції статеve виховання – обов'язковий шкільний предмет із 1956 року [38].

У Франції сексуальну освіту введено з 1976 року [41]. Це є обов'язковий предмет у закладах освіти.

У Німеччині статеve виховання охоплює широкий спектр тем: включаючи, хвороби, що передаються статевим шляхом, сексуальну активність, ставлення до людей з нетрадиційною орієнтацією, незаплановану вагітність, труднощі у стосунках та небезпеку сексуальних домагань [26].

З 1970 року сексуальна освіта є обов'язковим предметом у **Фінляндії** [43].

З 1971 року вивчають статеve виховання у **Норвегії** [53].

У Нідерландах держава запровадила статеvu освіту з 4-річного віку [60].

В Австрії на уроках статевого виховання беруть участь батьки [43].

У Данії — зовнішні експерти, які розповідають про свій досвід: працівниці комерційного сексу, гомосексуали або люди, які живуть з ВІЛ.

В Іспанії предмет заледве викладають у дуже небагатьох районах. Сексуальна освіта є обов'язковою майже в усіх країнах ЄС, її зміст та якість доволі різняться. Північні країни та країни Бенілюксу вважають найрозвиненішими в цьому плані.

Наразі дисципліна «статеve виховання» чи «сексуальна освіта» в українських школах не виділяється окремими курсом, а інтегроване до предмета «Основи здоров'я» вивчаються з 5 по 9 клас [33].

Для реалізації програми статевого виховання розробляються навчально-методичні матеріали, здійснюється підготовка педагогів в системі післядипломної педагогічної освіти [33].

В українській школі статеве виховання не є окремим напрямом виховання, а здійснюється епізодично в межах окремих навчальних курсів (основи здоров'я, біологія, етика тощо). Ефективність подібного підходу оцінюється неоднозначно: з одного боку відсутність єдиного курсу зі статевого виховання не забезпечує єдиного та комплексного підходу, а з іншого - українське суспільство не готове до впровадження подібного курсу.

Ставлення до людей з нетрадиційною орієнтацією в релігійних конфесіях.

В Християнстві існує думка, що відношення до гомосексуальності стало нетерпимим через невірне трактування ранніх християнських текстів [83].

Католики, так як і протестанти також засуджували «содомію», саме представників католицької церкви часто звинувачували в різних формах сексуальної поведінки [84]. Також, протестантські священики мали право одружуватися, а католицькі священики мали повинні були дотримуватися цілібату – тому і про них казали, що вони звертаються до гріху похоті [84].

Православна церква засуджує стосунки людей з нетрадиційною сексуальною орієнтацією, підкріплюючи таку точку зору священними текстами [85, с. 17–20].

Католицька Церква у своїх «зауваженнях, що стосуються легалізації зв'язків між гомосексуальними особами» описує дослідження, що противиться можливості виховання дітей поза традиційною бінарною сім'єю. Це аргументують присутністю небезпек для розвитку дитини, адже вона, не залежно від статі, потребує присутності як матері, так і батька, що дозволить дитині цілісно зростати, розвиватись, споглядаючи досвід обох статевих конструктів. «Включення дітей у гомосексуальні союзи шляхом усиновлення

означає фактично насильство над цими дітьми в тому сенсі, що їхня вразливість використовується для інтеграції їх у середовище, яке не сприяє їх повному людському розвитку» [70].

Виховання у середовищі традиційної сім'ї, тобто з батьком і матір'ю, є сприятливим середовищем для росту молодого покоління. Та й такі дії щодо всиновлення дитини в гомосексуальні сім'ї було б «аморальною і суперечило б принципу, визнаному також Міжнародною конвенцією ООН про права дітей, згідно з якою найкраще значення, яке необхідно захистити, є в будь-якому випадку благом дитини, яка є слабшою та беззахиснішою» [71].

Католицька та протестантська конфесії демонструють своє толерантне та дружнє ставлення до ЛГБТ спільноти, водночас представники православної церкви більш консервативні. Це підтверджується офіційною заявою Московського патріархату, щодо легалізації одностатевих шлюбів у Великій Британії, Франції [86].

В Корані відношення до представників сексуальних меншин суперечливе. З одного боку, одностатеві зносини між чоловіками засуджуються [Коран, 7:81], а з другого правовірні мусульмани потрапляють у рай [Коран, 76:20–22].

На архієрейському соборі напівавтономної Української Православної Церкви була вперше чітко визначена позиція цієї церкви з багатьох сучасних важливих проблем, в тому числі і щодо ставлення до гомосексуалізму. Як і слід було чекати, церква «вважає гомосексуальність гріховною зіпсованістю людської природи, яка долається у духовному зусиллі, яке веде до зцілення та особистого зростання людини».

Ніяких дискусій щодо індивідуальної природної схильності до гомосексуальності, її припустимості, визнання прав сексуальних меншостей церков не припускає та «засуджує усіляку пропаганду гомосексуальності. Не відмовляючи нікому в основних правах на життя, повагу особистої гідності та

участі у громадських справах, Церква, однак, вважає, що особи, що пропагують гомосексуальний спосіб життя, не повинні допускатися до викладацької, виховної та іншої праці».

Також церква геть відкидає транссексуалізм: «Прагнення відмовитись від належності до тієї статі, яка дарована людині Творцем, може мати лише згубні наслідки для подальшого розвитку особи».

Найбільш поширені конфесії України - три православні церкви, греко-католики, протестанти (переважно баптисти, адвентисти і п'ятидесятники, а також реформати (у Закарпатті) і свідки Ієгови, римо-католики, мусульмани та іудеї - відзначаються великим консерватизмом і традиціоналізмом навіть у порівнянні зі своїми зарубіжними одновірцями. Течії протестантизму та іудаїзму, знані своєю терпимістю у ставленні до гомосексуалів, в Україні практично не представлені. Найбільш толерантний до гомосексуальності буддизм в Україні поширений дуже мало.

Громадська думка щодо сексуальних меншин.

У соціологічному дослідженні ставлення населення до сексуальних меншин спостерігаються помітні зміни за останні десятиліття [48].

Правозахисний центр ЛГБТ порівняв результати опитувань і виявив значні відмінності, які не можна пояснити лише похибкою вимірювань. Щодо загального ставлення до сексуальних меншин - 60,4 % респондентів висловили негативну думку, тоді як у дослідженнях 2022 року цей показник скоротився до 38,2 % [48]. Це свідчить про еволюцію суспільних поглядів.

Також підвищився відсоток респондентів, щодо позитивного ставлення до представників ЛГБТ порівняно в 2016р. - до 3,3 %, в 2022р. - до 12,8 % [42]. Щодо неупередженого ставлення населення до сексуальних меншин, за результатами дослідження у 2022р. - 44,8 %, у 2016р. - 30,7 %. Це свідчить про те, що українське населення долає бар'єри стереотипів та упереджень щодо толерантного ставлення до представників сексуальної орієнтації (Рис. 2.1.).

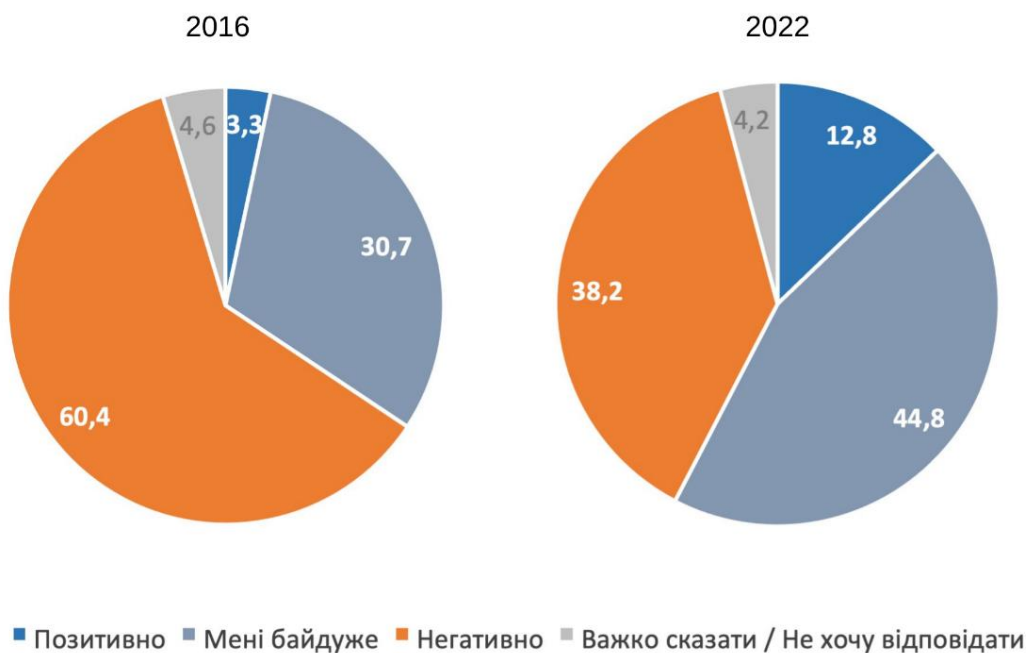

Рис. 2.1. Відповіді щодо ставлення населення до сексуальних меншин

Позитивний зріст показників респондентів, які вважають, що геї, лесбійки, трансгендерні люди мають мати рівні права з іншими громадянами. Якщо у 2016р. цей показник становив 33,4 %, то у 2022р. від вже зріс до 63,7 % [48] (Рис. 3.1.).

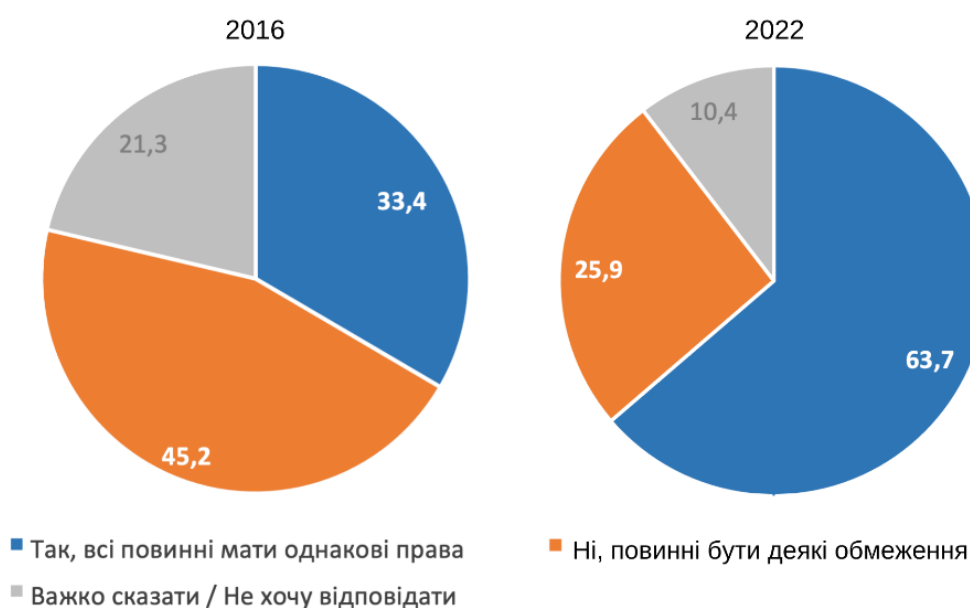

Рис. 3.1. Відповіді на питання щодо рівних прав геїв, лесбійок, трансгендерних людей з іншими громадянами

На питання про запровадження реєстрації одностатевих пар, більшість респондентів, висловили негативну позицію. Частка тих, хто підтримує реєстрацію партнерства або проявляє байдуже ставлення, зросла з 22% до 50,7 % [48].

За результатами проведеного опитування в травні та червні 2023р. Київським міжнародним інститутом соціології, частка українців, які загалом позитивно або байдуже ставляться до людей з нетрадиційною орієнтацією зросла до 60,8 %, порівняно з 57,6 % 2022р. [45]. Також, відсоток тих респондентів, які висловлюють своє негативне ставлення до ЛГБТ спільнот, зменшився до негативно 33,9 % (Рис. 4.1.). Це свідчить про позитивну тенденцію у сприйнятті сексуальних меншин в Україні.

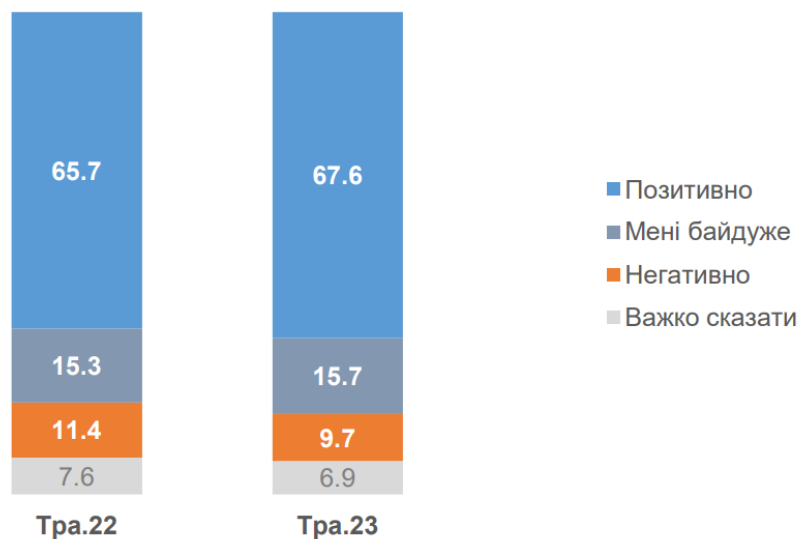

Рис. 4.1. Відповіді на питання щодо ставлення населення до представників з нетрадиційною орієнтацією

Помітні позитивні зміни є у збільшенні до 67,3 % опитаних, які вважають, що сексуальні меншини мають мати однакові права та можливості. У 2022р. 27,1% респондентів були байдужими щодо реєстрації шлюбу одностатевих пар, тоді як 28 % у тому ж році підтримали дане запитання [39].

Таким чином, відсоток відповідей респондентів, хто відповів, що «підтримує одностатевий шлюб» і був «байдужим», сягнув 53,8 %. Також,

заслуговує на схвалення те, що збільшилася частка опитаних з 65,7 % 2022р. до 67,6 % 2023р., які позитивно відносяться до представників ЛГБТ спільнот, які захищають українські землі та проходять службу в лавах Збройних Сил України [37].

Отже, за результатами проведеного опитування, можемо зробити висновок, що за останнє десятиліття українське суспільство стало толерантнішим до сексуальних меншин.

Однак, в українському законодавстві існують «обмеження» щодо прав людей з нетрадиційною орієнтацією. Нові законопроекти такі, як положення про реєстроване партнерство для одностатевих пар, дає можливість для виключення наявної проблеми у суспільстві щодо сексуальних меншин. Правозахисники та активісти тривалий час намагаються обійти прийняті закони, і це часто затягується через нерозуміння з боку політиків різних рівнів. Необхідна політична воля для ухвалення змін, оскільки представники місцевих рад часто підлягають прямому або непрямому впливу релігійних організацій, що негативно відображається на діяльності ЛГБТ спільнот.

Отже, узагальнюючи вище поданий матеріал можна зробити висновки, що за результатами опитування в 2016р. щодо ставлення до сексуальних меншин - 60,4 % респондентів висловили негативну думку, у дослідженнях 2022р. показник зменшився до 38,2 % [48]. Це свідчить про еволюцію суспільних поглядів.

Українське населення долає бар'єри стереотипів та упереджень щодо толерантного ставлення до представників сексуальної орієнтації, що підтверджується результатами дослідження у 2022р. - 44,8 %, у 2016р. - 30,7 % [42].

У 2022р. показник щодо рівних прав геїв, лесбійок, трансгендерних людей зріс до 63,7 %, у 2016р. цей показник становив 33,4 % [48].

Про запровадження реєстрації одностатевих пар, більшість респондентів, висловили негативну позицію.

Позитивну тенденцію у сприйнятті сексуальних меншин в Україні показують результати дослідження Київського міжнародного інституту соціології (2023р.). Частка українців, які позитивно або байдуже ставляться до людей з нетрадиційною орієнтацією зросла до 60,8 %, порівняно з 57,6 % 2022р. відсоток тих респондентів, які висловлюють своє негативне ставлення до ЛГБТ спільнот, зменшився до 33,9 % .

Збільшилася частка з 65,7 % 2022р. до 67,6 % 2023р., які позитивно відносяться до представників ЛГБТ спільнот, які захищають українські землі та проходять службу в лавах Збройних Сил України [37].

В українському законодавстві існують «обмеження» щодо прав людей з нетрадиційною орієнтацією. Законопроекти про реєстроване партнерство для одностатевих пар, дає можливість для виключення наявної проблеми у суспільстві щодо сексуальних меншин. Нерозуміння з боку політиків різних рівнів, непрямий та непрямий вплив релігійних організацій на представників місцевих рад негативно відображається на діяльності ЛГБТ спільнот.

1.3. Упереджене ставлення до сексуальних меншин

У сучасному інформаційному просторі часто обговорюється проблема сексуальних меншин через засоби масової інформації. Громадські організації, які займаються захистом прав цих людей в Україні, підкреслюють, що дискримінація стосовно осіб з нетрадиційною орієнтацією проявляється у різних сферах, таких як працевлаштування, освіта, медичне обслуговування та правоохоронні органи.

Важливим аспектом для багатьох людей, є їхнє ставлення до інших. Люди мають щось спільне або навпаки, відрізняються один від одного. Ці відмінності можуть стосуватися фізичних характеристик, психологічних показників, культурних особливостей, звичок поведінки та манер спілкування. Люди сприймають їх як щось природне, або звикають до них, або відштовхують від себе [97].

У 1991 року Україна одна з перших розпочала свій шлях по скасуванню діючої заборони гомосексуалізму. У 2015 році внесено зміни до законів про працю України у сфері запобігання та протидії дискримінації із правом Європейського Союзу [93]. Віднині існувала заборона дискримінації на робочому місці, що підкріплювалося на законодавчому рівні.

Термін гомофобія вийшов від журналіста Мартіна Веінгберга у 1972 році. Він означає розмаїтий спектр негативних оцінкових суджень, почуттів та поведінкових актів у ставленні до гомосексуалістів, яке може проявлятися як на рівні суспільства, масової свідомості, так і на індивідуальному рівні [95].

Гомофобія - складова гетеросексизму, переконання у тому, що вищим і єдино правильним способом реалізації сексуальної функції є гетеросексуальні стосунки. Гетеросексизм базується на хибних стереотипах, міфах щодо людей з інверсією статевого потягу. Якщо дискримінація щодо раси проявляється в етнічних упередженнях, то гомофобія - в упередженнях щодо сексуальних орієнтацій. Так, у США людину з гомосексуальними орієнтаціями не рекомендують і не призначають на певні керівні посади, її також можуть позбавити права служити в армії, виховувати дитину, частки майна при розлученні тощо [91].

Гомофобія, біфобія та продиктоване ними упереджене відношення до людей гомогендерної орієнтації впливають на життя та самовиховання кожної людини. Наприклад, багатьох юнаків, незалежно від того, чи є у них гомогендерні сексуальні симпатії, чи ні, лякає примара гомосексуалізму. Молоді геї та лесбійки складають особливу групу ризику стосовно самогубств та їх спроб, оскільки, як правило, саме соціальні проблеми, пов'язані з належністю до певної сексуальної меншини, підштовхує молодих людей до суїциду. Крім того, особи з гомогендерною орієнтацією, порівняно з гетеросексуалами, проявляють більшу схильність до самодеструктивної поведінки, зловживають алкоголем або приймають наркотики. За результатами опитування, у якому приймали участь 121 особа гомогендерної орієнтації - учні коледжів, 77% респондентів стикалися із словесними образами, а 29% опитуваних стикались з погрозами і навіть ставали жертвами фізичної розправи.

На індивідуальному рівні гомофобія виявляється як у формі упереджень, усвідомлюваних побоювань і страхів, так і позасвідомих. Не випадково психологи підкреслюють, що проблемою є не стільки саме явище гомосексуалізму, скільки ставлення до нього. Поштовхом до розвитку фобій та формувань певних стереотипів послужили перші повідомлення про СНІД та вірус імунодефіциту. Оскільки найбільше заражених чумою ХХ століття виявилось серед геїв, це й потягло за собою переконання у масовій та індивідуальній свідомості, що саме вони є причиною поширення цієї страшної хвороби.

На сьогодні рівень дискримінації та гомофобного насильства в українському суспільстві важко вивчати. В Україні майже відсутні статистично-вірогідні дослідження, які стосуються особливостей ставлення та сприйняття сексуальних меншин українським населенням [97]. Геї, лесбійки та трансгендерні особистості через дискримінацію та гомофобне ставлення суспільства, приховують проблеми, які пов'язані з нетрадиційною сексуальною орієнтацією та гендерною ідентичністю, що робить такі дослідження надто складними. Таким чином, в українському суспільстві існує потреба у формуванні ставлення до представників сексуальних меншин [96].

За перше півріччя 2024 року моніторинговою мережею Центру “Наш світ” було задокументовано 39 випадків дискримінації та інших порушень прав за ознаками сексуальної орієнтації та гандерної ідентичності [97] (Додаток Г).

20 із них можна охарактеризувати як злочини ненависті, 8 — як інциденти ненависті, 6 кейсів прояви мови ворожнечі згідно класифікації ОБСЄ. У цих випадках були відзначені такі види порушень (Додаток Д).

Серед випадків фізичного насильства і нападів на геїв, лесбійок, трансгендерних людей, їх центри, заходи. До таких нападів також можна додати умисне знищення або пошкодження майна (4 із 5 випадків), якого зазнали різні бізнес-заклади через свою підтримку прайд-місяця, кінофестивалю Sunny Bunny та інших ЛГБТ заходів [97]. На діаграмі нижче наведені ці дані за перше півріччя 2024 року у порівнянні з аналогічними даними за весь 2023 рік (Рис. 5.1.)

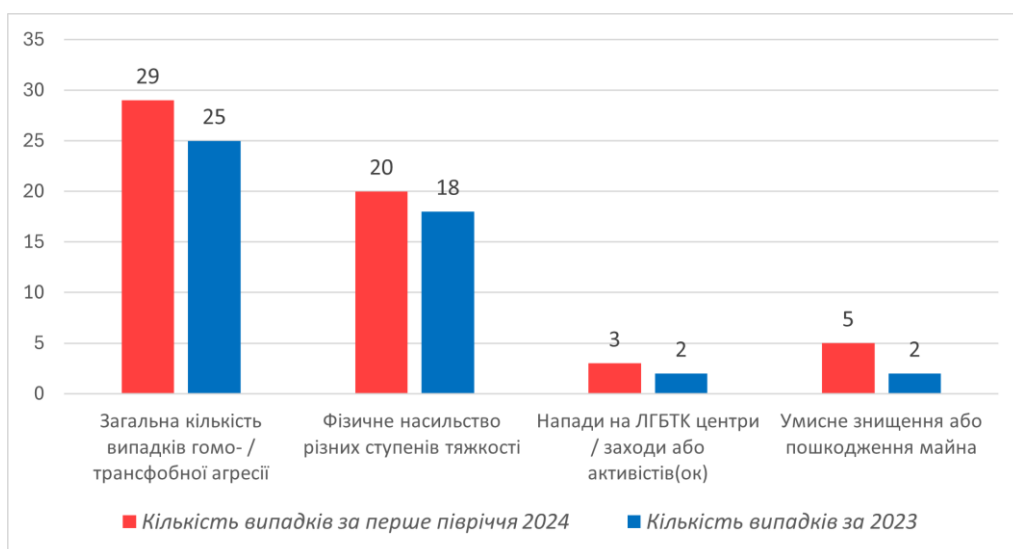

Рис. 5.1. Дані щодо гомофобної та трансфобної агресії сексуальних меншин (гомо/бсексуальних і трансгендерних) людей за перше півріччя 2024 року у порівнянні з аналогічними даними за весь 2023 рік

Ще одним підтвердженням високого рівня гомофобних настроїв є аналіз даних Шкали Богардуса.

Так, за шкалою соціальної дистанційованості, респонденти не згодні визнавати представників сексуальних меншин навіть в якості жителів України.

За результатами проведених підрахунків, вони готові миритися з ними лише з як відвідувачами України, туристами (Рис. 6.1.).

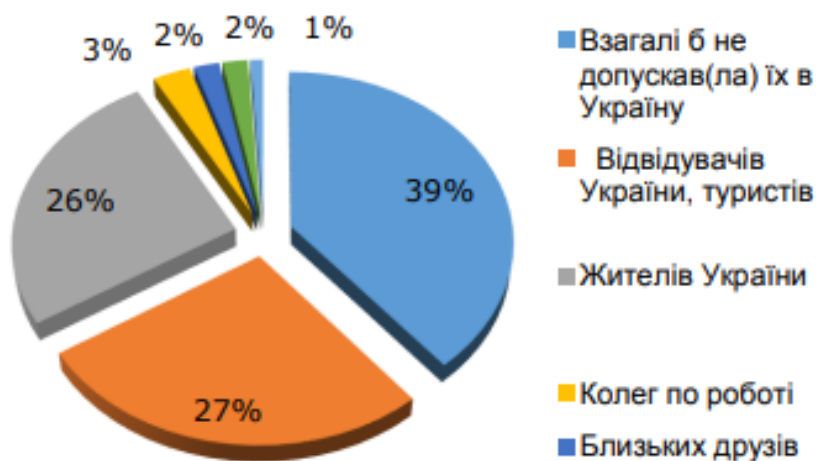

Рис. 6.1. Відповіді щодо питання «Чи згоден визнавати геїв як...».

Гомофобію, трансфобію та інші форми упереджень можна спостерігати у багатьох аспектах українського суспільства, включаючи працевлаштування, житло, охорону здоров'я та освіту [47]. Представники сексуальних меншин можуть стикатися з соціальною стигматизацією, утисками та насильством через свою орієнтацію та гендерність (Додатки Е, Є).

Одностатеві союзи, які спільно ведуть господарство, з юридичного боку не вважаються сім'єю, навіть якщо вони мешкають разом. Це створює проблеми, які виникають у випадку смерті чи загибелі ЛГБТ-партнера. Відповідно до законодавства існує два види спадкування: за заповітом та за законом. Представники сексуальних меншин не розглядаються на рівні сім'ї, тому партнери не можуть претендувати на спадкування за законом. Успадкування можливе лише за заповітом, юридичний статус таких сімей залишається невизначеним, що позбавляє їх будь-якого захисту і можливостей [54].

На разі в Україні триває широка дискусія щодо прийняття законопроекту про цивільні партнерства, які не будуть надавати аналогічних прав та обов'язків, які надає шлюб, але дозволять зробити маленький крок до визнання існування в Україні родин із представників сексуальних меншин.

Після повномасштабного вторгнення росії в Україну, велика частина людей сексуальних меншин пішла на фронт захищати свою країну, інша – почала надавати волонтерську та гуманітарну підтримку постраждалим від війни, але і досі ми не маємо жодного захисту від своєї держави на законодавчому рівні.

Західні країни мають набагато більше досвіду у захисті прав сексуальних меншин [50]. Наприклад, у США і країнах ЄС були прийняті закони, що забороняють дискримінацію на основі сексуальної орієнтації чи гендерної ідентичності. Крім того, багато країн легалізували одностатеві шлюби і дозволили одностатевим парам усиновлювати дітей.

Закони про одностатеві шлюби прийнято в багатьох європейських країнах, включаючи Нідерланди, Бельгію, Іспанію, Норвегію, Швецію, Португалію, Ісландію, Данію, Францію, Велику Британію та Ірландію [50]. Багато з цих країн також дозволяють одностатевим парам усиновлювати дітей.

Відносно новим європейським трендом є визнання гендерної ідентичності та захист прав трансгендерних осіб. Наприклад, Ірландія дозволила громадянам вільно змінювати свій гендер у юридичних документах без медичного втручання [37]. Також варто відзначити, що Європейський суд з прав людини регулярно розглядає справи, пов'язані з правами сексуальних меншин, що в подальшому розширює обсяг і глибину захисту їх прав.

Водночас загальне населення демонструє брак толерантності до ЛГБТ, а в середовищі окремих професійних груп, наприклад, правоохоронців або людей, які працюють у медичній сфері, спостерігається дискримінаційне ставлення до сексуальних меншин.

В Україні гомофобія змушує людей вважати, що лесбійкам, геям, бісексуальним і трансгендерним людям не місце в цій країні [46].

Недостатня поінформованість і низький рівень сексуальної культури, а також відсутність тем, присвячених сексуальному життю людини у програмах середніх навчальних закладів, посприяло тому, що серед українців поширений хибний стереотип, нібито гомосексуальність – це свідомий вибір людини, і її можна в будь-який момент змінити.

Отже, гомофобія - складова гетеросексизму, переконання у тому, що вищим і єдино правильним способом реалізації сексуальної функції є гетеросексуальні стосунки.

Гетеросексизм базується на хибних стереотипах, міфах щодо людей з інверсією статевого потягу.

Гомофобія, біфобія та продиктоване ними упереджене відношення до людей гомогендерної орієнтації впливають на життя та самовиховання кожної людини.

В Україні важко оцінити рівень насильства та дискримінації, пов'язаної із сексуальними меншинами, оскільки на сьогоднішній день не має жодного статистичного дослідження, яке б вивчало сприйняття та ставлення до цієї групи [97]. Відкрите висловлювання українського населення проти сексуальних спільнот з нетрадиційною орієнтацією ускладнює проведення таких досліджень. Багато представників сексуальних меншин ведуть закритий спосіб життя,

приховуючи проблеми, що стосуються їхньої сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності. Водночас досліджень у цій галузі значно недостатньо, що підкреслює важливість формування толерантного ставлення до різноманітності в суспільстві [96].

За перше півріччя 2024 року моніторинговою мережею було задокументовано 39 випадків дискримінації та інших порушень прав за ознаками сексуальної орієнтації та гандерної ідентичності [97] (Додаток Г).

20 із них характеризуються як злочини ненависті, 8 — як інциденти ненависті, 6 кейсів прояви мови ворожнечі згідно класифікації ОБСЄ.

Підтвердженням високого рівня гомофобних настроїв є аналіз даних Шкали Богардуса. За шкалою соціальної дистанційованості, респонденти не згодні визнавати представників сексуальних меншин навіть в якості жителів України, вони готові миритися з ними лише з як відвідувачами України, туристами.

Гомофобія, трансфобія та інші форми упереджень спостерігається у багатьох аспектах українського суспільства, включаючи працевлаштування, житло, охорону здоров'я та освіту [47].

Становище сексуальних меншин в Україні за останні 10 років значно змінилось, пройшовши різні стадії боротьби за права та зіштовхнувшись з величезними викликами, як всередині країни, так і зовні.

Західні країни мають набагато більше досвіду у захисті прав сексуальних меншин [50]. У США і країнах ЄС були прийняті закони, що забороняють дискримінацію на основі сексуальної орієнтації чи гендерної ідентичності. Багато країн легалізували одностатеві шлюби і дозволили одностатевим парам усиновлювати дітей.

Недостатня поінформованість і низький рівень сексуальної культури, а також відсутність тем, присвячених сексуальному життю людини у програмах середніх навчальних закладів, посприяло тому, що серед українців поширений хибний стереотип, нібито гомосексуальність — це свідомий вибір людини, і її можна в будь-який момент змінити.

Висновки до Розділу 1

Сексуальні меншини являють собою різноманітні групи людей, які відрізняються від традиційних норм сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності.

Виокремлюють такі типи сексуальних меншин: лесбійки, геї, бісексуали, а також трансгендерні люди, для позначення яких є ширший термін ЛГБТ+ спільнота.

До назви ЛГБТ можуть додаватися додаткові літери, наприклад ЛГБТК (LGBTQ), буква «К» позначає квір (Q - queer), яке дослівно перекладається як «дивний», «сторонній», «інший». Даний термін часто використовують відносно осіб, які не відповідають традиційній моделі поведінки та ідентичності.

Соціологи, громадські активісти досліджуючи ставлення до сексуальних роблять висновки про те, що рівень інтолерантності до представників сексуальних меншин залежить від статі (жінки толерантніші від чоловіків), рівня освіти (чим вище рівень освіти – вище рівень терпимості), віку (молодші за віком люди толерантніші від старших, за винятком хлопців-підлітків), регіону мешкання (міські жителі толерантніші за сільських), релігійності, професійної зайнятості, рівня прибутків тощо.

Ставлення українського суспільства до гомосексуальності і гомосексуалів знаходиться в процесі формування. У столиці і великих містах ставлення - більш терпиме; в провінції і в сільській місцевості більш - консервативне і гомофобне.

Українська медицина все ще вважає можливим "лікування" гомосексуальності, таким чином неявно припускаючи, що гомосексуальність хворобливий стан, який потребує лікування [55]. Методи лікування гомосексуальності, що пропонувалися у світовій практиці, умовно можна розділити на: хірургічні, психотерапевтичні, фармако-терапевтичні, фармако-психотерапевтичні.

Серед методів психотерапевтичної корекції виділяють: адверсивну терапію, психоаналіз, сугестію.

Навчальні заклади не дають повної інформації для дітей про сексуальне здоров'я, про захворювання, які передаються статевим шляхом, про сексуальне та домашнє насильство [23]. В результаті діти залишені без потрібної для них інформації щодо формування безпечної сексуальної поведінки, свідомого позитивного ставлення до здорового способу життя, до формування ціннісного ставлення до сім'ї, родини.

Статева освіта за кордоном займає важливе місце не тільки в шкільних програмах, а й в закладах дошкільної освіти.

Україні відбуваються певні зрушення у запровадженні сексуальної просвіти завдяки схваленню Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року. Міністерством освіти і науки розробляються навчально-методичні матеріали, здійснюється підготовка педагогів в системі післядипломної педагогічної освіти.

Православна церква засуджує стосунки людей з нетрадиційною сексуальною орієнтацією, підкріплюючи таку точку зору священними текстами [85, с. 17–20].

Католицька Церква у своїх «зауваженнях, що стосуються легалізації зв'язків між гомосексуальними особами» описує дослідження, що противиться можливості виховання дітей поза традиційною бінарною сім'єю [70].

Виховання у середовищі традиційної сім'ї, тобто з батьком і матір'ю, є сприятливим середовищем для росту молодого покоління. [71].

Католицька та протестантська конфесії демонструють своє толерантне та дружнє ставлення до ЛГБТ спільноти, водночас представники Православної церкви більш консервативні. Це підтверджується офіційною заявою Московського патріархату, щодо легалізації одностатевих шлюбів у Великій Британії, Франції [86].

В Корані відношення до представників сексуальних меншин суперечливе. З одного боку, одностатеві зносини між чоловіками засуджуються

[Коран, 7:81], а з другого правовірні мусульмани потрапляють у рай [Коран, 76:20–22].

На архієрейському соборі напівавтономної Української Православної Церкви була визначена позиція з багатьох сучасних важливих проблем, церква «вважає гомосексуальність гріховною зіпсованістю людської природи, яка долається у духовному зусиллі, яке веде до зцілення та особистого зростання людини».

Також церква геть відкидає транссексуалізм: «Прагнення відмовитись від належності до тієї статі, яка дарована людині Творцем, може мати лише згубні наслідки для подальшого розвитку особи».

Українське населення долає бар'єри стереотипів та упереджень щодо толерантного ставлення до представників сексуальної орієнтації, що підтверджується результатами дослідження у 2022р. - 44,8 %, у 2016р. - 30,7 % [42]. У 2022р. показник щодо рівних прав геїв, лесбійок, трансгендерних людей зріс до 63,7 %, у 2016р. цей показник становив 33,4 % [48].

Позитивну тенденцію у сприйнятті сексуальних меншин в Україні показують результати дослідження Київського міжнародного інституту соціології (2023р.). Частка українців, які позитивно або байдуже ставляться до людей з нетрадиційною орієнтацією зросла до 60,8 %, порівняно з 57,6 % 2022р. відсоток тих респондентів, які висловлюють своє негативне ставлення до ЛГБТ спільнот, зменшився до 33,9 % .

Збільшилася частка з 65,7 % 2022р. до 67,6 % 2023р., які позитивно відносяться до представників ЛГБТ спільнот, які захищають українські землі та проходять службу в лавах Збройних Сил України [37].

Україна стала однією з перших держав, яка відмовилася від діючої кримінально-правової заборони гомосексуалізму.

Гомофобія - розмаїтий спектр негативних оцінкових суджень, почуттів та поведінкових актів у ставленні до гомосексуалістів, яке може проявлятися як на рівні суспільства, масової свідомості, так і на індивідуальному рівні [95].

На індивідуальному рівні гомофобія виявляється як у формі упереджень, усвідомлюваних побоювань і страхів, так і позасвідомих.

Упередження часто мають коріння в культурних, релігійних і соціальних умовах. Важливою є роль освіти та інформації у формуванні позитивного ставлення до сексуальних меншин, що може знижувати рівень упередження.

Крім того, виявлено, що сексуальні меншини стикаються з негативним ставленням з боку представників державних установ, таких як поліція та медичні заклади.

За перше півріччя 2024 року моніторинговою мережею Центру “Наш світ” задокументовано 39 випадків дій на ґрунті гомофобії/трансфобії, дискримінації та інших порушень прав за ознаками СОГІ в Україні [97]. 20 із них - злочини ненависті, 8 —інциденти ненависті, 6 кейсів прояви мови ворожнечі згідно класифікації ОБСЄ.

Упередження здатні завдати серйозної шкоди як індивідам, так і суспільству в цілому.

Хоча деякі права сексуальних меншин в Україні захищені, у законодавстві все ще існують прогалини. Одностатеві шлюби юридично не визнаються, не існує всеосяжного антидискримінаційного закону, який би прямо захищав представників сексуальних меншин від дискримінації. Злочини на ґрунті ненависті та розпалювання ненависті, мотивовані гомофобією або трансфобією, належним чином не розглядаються в правовій системі. У контексті нинішньої війни офіційні одностатеві цивільні союзи призвели б до фінансової підтримки та офіційного визнання партнерів загиблих солдатів і дали б їм право приймати медичні рішення, якщо їхні партнери отримали поранення [47].

Показово, що за даними минулорічного дослідження Київського міжнародного інституту соціології, 73% українців вважають, що сексуальні меншини мають бути захищені від дискримінації. Агресивна гомофобія та трансфобія в Україні все більше асоціюється саме з росією.

В Україні гомофобія змушує людей вважати, що лесбійкам, геям, бісексуальним і трансгендерним людям не місце в цій країні.

Недостатня поінформованість і низький рівень сексуальної культури, а також відсутність тем, присвячених сексуальному життю людини у програмах середніх навчальних закладів, посприяло тому, що серед українців поширений хибний стереотип, нібито гомосексуальність – це свідомий вибір людини, і її можна в будь-який момент змінити.

РОЗДІЛ II. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КІЛЬКІСНОГО ПІДХОДУ В ДІАГНОСТИЦІ СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ДО СЕКСУАЛЬНИХ МЕНШИН

В II-му розділі пропонуємо аналіз методології та результатів проведеного емпіричного дослідження.

Для проведення дослідження використано авторську анкету «Ставлення населення до сексуальних меншин», яка дозволяє отримати різні оціночні судження щодо ставлення населення до сексуальних меншин.

2.1. Методологія опитувань: розробка анкети та дослідження, визначення цільової аудиторії і вибірка

У 2017р. результати статистичного дослідження показали, що через сексуальну орієнтацію до 88,5% представників сексуальних меншин застосовувалося словесне цькування у вигляді ненормативної лексики та погроз. Кожен третій українець - 39,3%, не згоден з прийняттям до себе як в сім'ю, як до друзів, як в сусіди, як в колеги, і навіть як громадянина України людину з нетрадиційною сексуальною орієнтацією [98].

На психічний стан представників з нетрадиційною орієнтацією негативно впливає агресивно та вороже налаштоване населення, де є дискримінація та насильство [95]. При цьому постраждали представники сексуальних меншин вважають себе, чимось меншим, несуттєвим на відміну від інших із-за дискримінації через сексуальну орієнтацію доводилося зазнавати - 59,3%; та гендерну дискримінацію 57,7% [96;98].

Дослідження дозволяє краще зрозуміти масштаб проблеми, ставлення населення до сексуальних меншин і виявити зв'язок між рівнем толерантності та життєвими цінностями суспільства.

Для вивчення особливостей ставлення населення до сексуальних меншин було проведено емпіричне дослідження. Загальна кількість осіб залучених до експерименту становила 120 людей, з них до 18 років – 20 осіб, 16 – чоловічої та 4 жіночої статі; 18-24 роки – 20 осіб, 12 чоловічої, 8 жіночої статі; 25-34 роки – 20 осіб, 10 чоловічої, 10 жіночої статі; 35-44 роки – 20 осіб, 8 чоловічої, 12 – жіночої статі; 45-54 роки 20 осіб, 10 чоловічої, 10 жіночої; 55 років і старше – 20 осіб, 10 чоловічої та 10 жіночої статі.

Для дослідження особливостей ставлення населення до сексуальних меншин було проведено емпіричне дослідження використано методику «Індекс толерантності» (Г. У. Солдатова, О. А. Кравцова, О. Е. Хухлаев, Л. А. Шайгерова) [98].

Основним методом збору даних є анонімне анкетування, яке проводилося з метою отримання інформації про ставлення населення до сексуальних меншин. Авторська анкета (Додаток Ж) складається з тринадцяти запитань, два з яких відкритого типу, які були додатковими і бали за них не нараховувалися в загальний результат. Питання закритого типу мають по 3-4 варіантів відповідей. Респонденти обиралися з різних соціальних груп за віком, статтю, освітою, зайнятістю. Всі респонденти проживають в місті Шепетівка Хмельницької області з кількістю населення - 39 666 осіб.

Дослідження проводилося в онлайн форматі, де учасники заповнювали анкети електронно та надсилали їх за вказаною електронною адресою. У документів містилася інструкція для самостійного проведення опитувань та місце для запису власних відповідей. Загальна кількість часу, витрачено на дослідження 15 днів, з моменту відправлення завдань для виконання до фінального етапу.

Також слід зазначити, що досліджуваним було запропоновано звертатися на електронну пошту дослідника у разі виникнення питань щодо виконаної

роботи. Після обробки отриманих даних усі учасники мали можливість отримати результати дослідження на свої електронні адреси.

Після завершення збору даних були проведені попередні кроки з очищення даних, включаючи видалення незаповнених анкет і виявлення аномальних відповідей, що могли б спотворити результати дослідження.

Зібрані дані підлягали кількісному аналізу за допомогою статистичної програми, такої як Excel. Для аналізу були використані базові статистичні показники – середні значення, медіана, частки.

Відкриті питання анкети аналізувалися через контент аналіз, в результаті якого виокремлювалися основні теми та патерни у відповідях респондентів. Це дозволило глибше зрозуміти, як і чому змінюється ставлення населення до сексуальних меншин, з огляду на соціокультурні фактори.

Остаточні аналітичні висновки включають узагальнення зібраних даних про ставлення населення до сексуальних меншин. В аналізі показано, які фактори впливають на позитивні та негативні ставлення, а також виявлено основні тенденції та стереотипи, що існують у суспільстві.

Викладені вище методи збору та аналізу даних сприяють отриманню надійних та валідних результатів, які слугитимуть основою для подальшого обговорення і висновків у даній роботі.

2.2. Аналіз результатів кількісного дослідження ставлення населення до сексуальних меншин

За допомогою авторської анкети «Ставлення населення до сексуальних меншин» було встановлено, що - 28% серед опитаних позитивно ставляться до сексуальних меншин, 18% – байдуже, а ще - 12% не визначилися із своєю позицією. Тобто загалом тих, хто має байдуже / невизначене / позитивне

ставлення - 58%. Разом з цим більша третина опитаних - 42% мають негативне ставлення до сексуальних меншин (Рис. 7.2.).

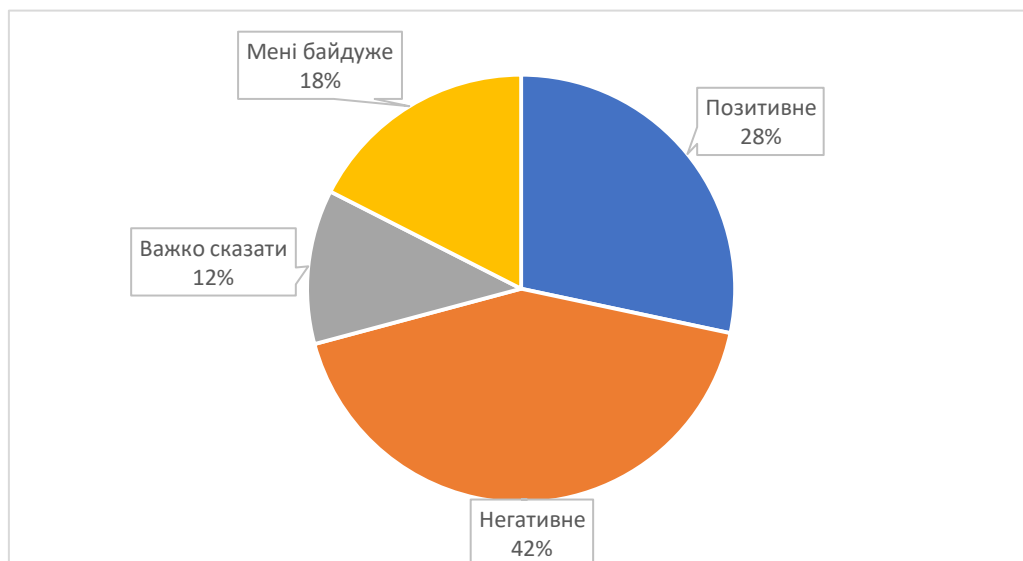

Рис. 7.2. Яке ваше ставлення до сексуальних меншин?

Респондентам в анкеті на питання щодо їх реакції при зустрічі з одностатевою парою.

Відповіді є наступними: байдужість відчули б - 20% респондентів, 33% - огиду, 14% - злість, роздратованими були б - 10%, до цієї пари інтерес був би у - 18% , а 5% їм би поспівчували (Рис. 8.2.).

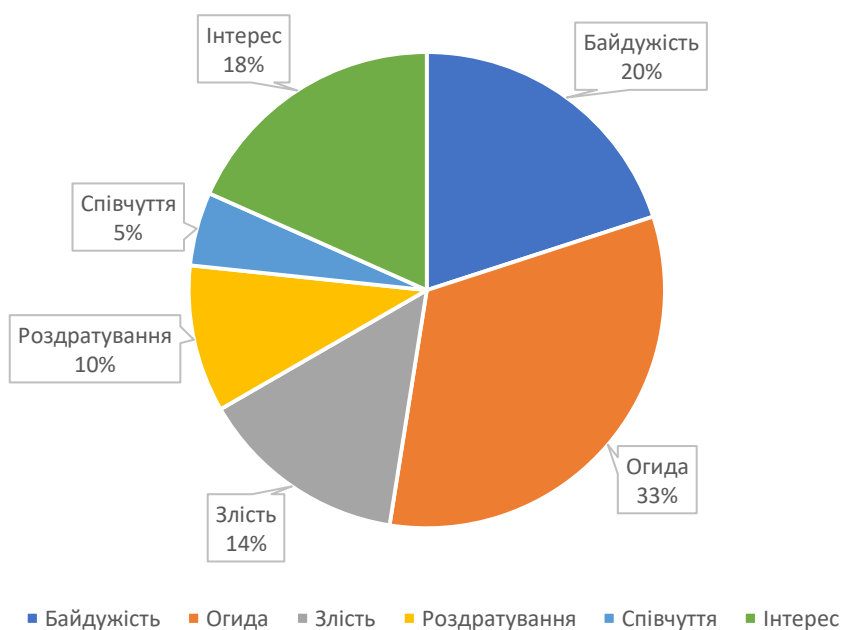

Рис. 8.2. Відповіді щодо зустрічі з одностатевою парою?

Тобто можна підсумувати, що серед опитаних переважає негативне ставлення до пар з нетрадиційною сексуальною орієнтацією. Спостерігається значна частина респондентів, які від зустрічі з представниками нетрадиційної орієнтації виявляють негативні відчуття такі як огиду, злість, роздратованість.

Доволі невеликий відсоток досліджуваних, які від зустрічі з сексуальними меншинами відчують позитивні відчуття.

У відповідях на питання про ставлення до одностатевих пар 38% респондентів ставляться негативно, 14% позитивно, 8% ставлення є позитивне, але частково, 7% відносяться частково негативно, 33% нейтрально ставляться до пар осіб з однієї статі.

Аналіз дослідження свідчить про те, що українське населення починає сприймати різноманіття (Рис. 9.2.).

Рис. 9.2. Ставлення населення до одностатевих пар

На запитання «Як ви оцінюєте свої знання про сексуальні меншини?» більша частина респондентів 57% вважає свої знання про сексуальні меншини середньо. Це може свідчити, що ці люди мають певне уявлення, але можливо, потребують більш глибокого розуміння.

32% респондентів вважає свої знання низькими, що свідчить про потребу в освіті та інформування на цю тему. Лише 11% вважають, що мають

високі знання, що вказує на те, що лише невелика кількість людей дійсно добре поінформована у цій сфері (Рис. 10.2.).

Таким чином, можна зробити висновок, що більшість респондентів не відчують себе достатньо обізнаними про сексуальні меншини, що вказує на необхідність освітніх програм або відповідних заходів підвищення обізнаності.

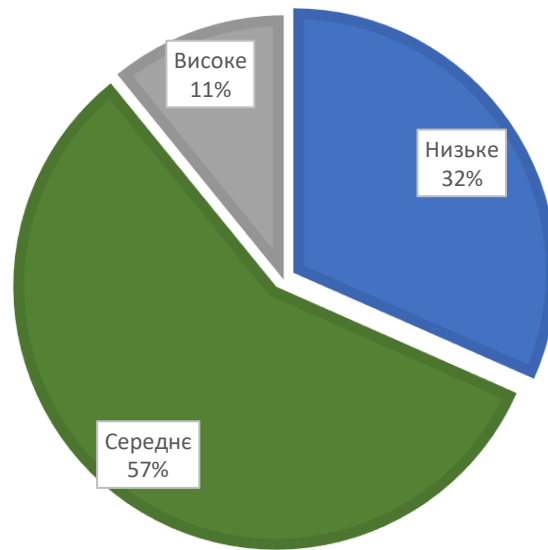

Рис. 10.2. Ставлення населення до одностатевих пар

Більшість опитаних респондентів – 37% дотримуються думки, що сексуальні меншини повинні мати рівний доступ до праці, що свідчить про певний рівень визначення прав людини та готовності до прийняття різноманітності на робочому місці.

27% вважають, що сексуальні меншини повинні мати право на шлюб. Це також важливий крок у досягненні рівноправності. Право на усиновлення дітей підтримується меншою часткою - 13%, що вказує на потребу у діалозі та роз'ясненні переваг для дітей, які можуть бути усиновлені.

Водночас 12% опитаних вважає, що сексуальні меншини не повинні мати особливі права. Це може свідчити про наявність стереотипів та упереджень, які потрібно долати через освітні програми та відкриті дискусії.

Натомість 11% - не визначилися щодо прав та свобод сексуальних меншин. Це підкреслює потребу в інформації і можливості для обговорення важливих тем (Рис. 11.2.).

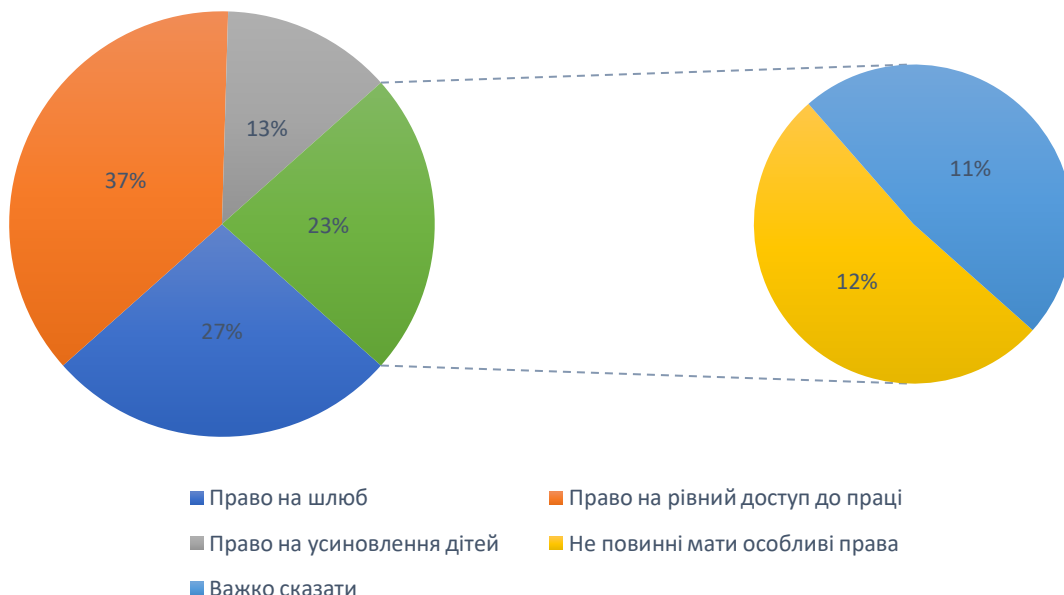

Рис. 11.2. Чи мають сексуальні меншини користуватися такими ж правами, як і інші громадяни нашої країни?

Загалом, дані вказують на те, що населення поступово рухається до більшої відкритості щодо прав сексуальних меншин, хоча все ще існує чимало бар'єрів і упереджень. Освіта та діалог можуть допомогти забезпечити кращу підтримку та визначення прав усіх членів суспільства.

Аналіз запитання щодо дискримінації сексуальних меншин показує, що думки опитаних розділені. 43% опитаних вважають, що дискримінація існує, що свідчить про усвідомлення проблем. Проте 45% людей не бачать дискримінації, що може вказувати на те, що тема сексуальних меншин у суспільстві є чутливою і може бути недостатньо обговорюваною. 12% респондентів не впевнені у своїй позиції. Це може свідчити про необхідність більше інформації та освітніх заходів, які б більш глибоко висвітлювали питання дискримінації та досвід сексуальних меншин (Рис. 12.2.).

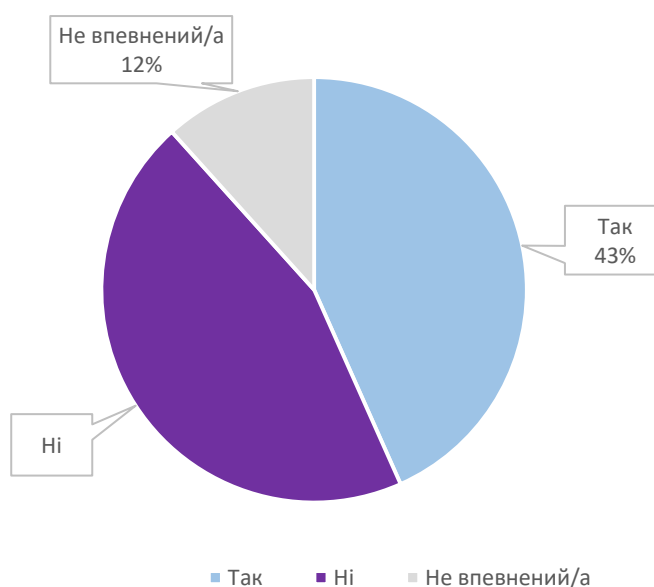

Рис. 12.2. Чи є у нашій країні дискримінація сексуальних меншин?

За результатами дослідження 67% респондентів висловили негативне ставлення до ЛГБТ парадів та протестів. Це може свідчити про наявність стереотипів, упереджень або нерозуміння питань, що стосуються ЛГБТ спільноти. Лише 6% опитаних підтримують ЛГБТ-паради, що вказує на низький рівень позитивного сприйняття даної спільноти та обмежену підтримку з боку суспільства. Тільки 2% респондентів віднесли своє ставлення до нейтрального. Це свідчить про те, що більшість людей мають чітке ставлення до цієї теми – або негативне, або позитивне (Рис. 13.2.).

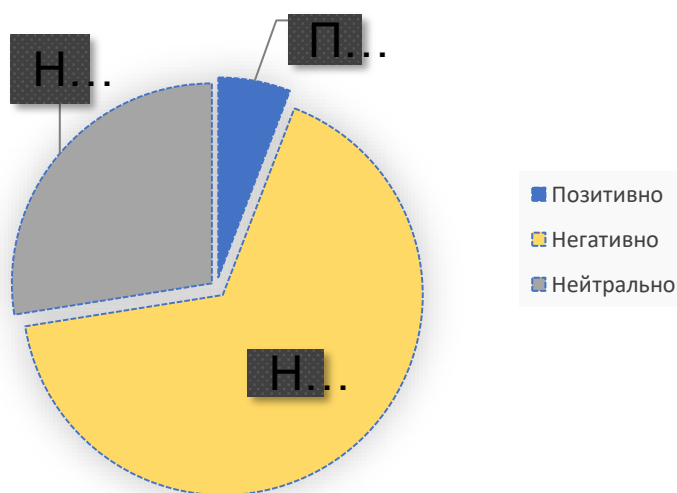

Рис. 13.2. Ставлення до ЛГБТ – парадів та протестів

Дослідження показує на те, що в суспільстві спостерігається значне негативне ставлення до ЛГБТ-парадів і протестів, що може свідчити про необхідність освітніх заходів спрямованих на обізнаність та розуміння проблем сексуальних меншин. В цілому, результати вказують на потребу у змінах у ставленні до ЛГБТ-спільноти для поліпшення ситуації.

Щодо підтримки сексуальних меншин у разі потреби, лише 8% респондентів відповіли, що готові підтримати сексуальні меншини, в той час як 53% не готові та 39% не впевнені в тому. Це підкреслює, що багато людей не лише нейтрально ставляться до теми, але й відмовляються від активної підтримки (Рис. 14.2.).

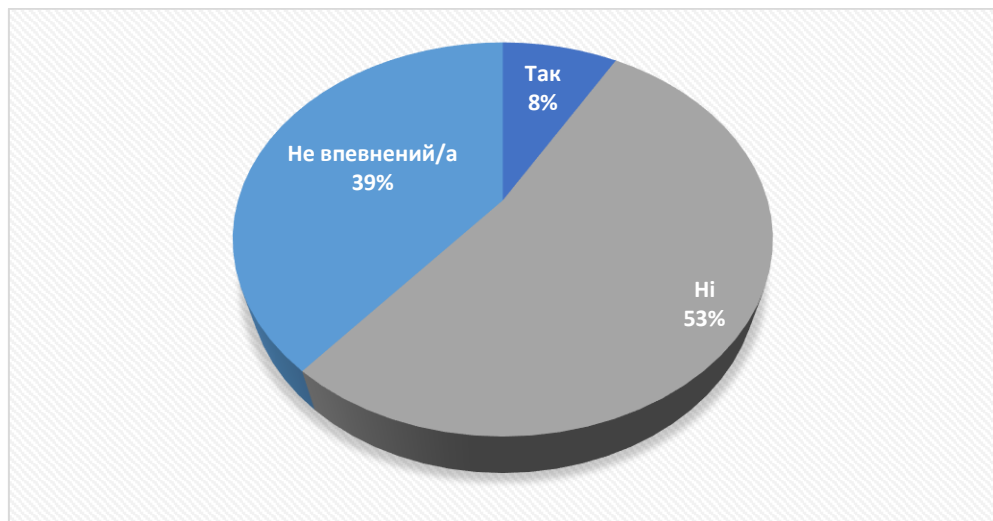

Рис. 14.2. Чи готові ви підтримати сексуальні меншини, якщо це буде потрібно?

В анкеті респонденти відобразили великий спектр думок на відкрите запитання: «Які зміни ви б хотіли бачити в суспільстві щодо сексуальних меншин?» (Таблиця 2.2.1). Це передусім зміни в законодавстві, освітніх програмах, культурних ставленнях та соціальних практиках. 28% респондентів зазначають, потребу в підвищенні рівня обізнаності про сексуальні меншини через освітні програми в школах і суспільстві. Це допоможе зменшити упередження та стереотипи. 32% опитаних закликають до рівноправності для сексуальних меншин, зокрема в контексті законодавства, яке захищає від дискримінації, забезпечує право на шлюб або сімейні відносини.

26% респондентів хотіли б бачити більш позитивне відображення ЛГБТ-спільноти в медіа, а також популяризацію культури різноманіття і рівноправності.

14% опитаних вказують на необхідність забезпечення більшої участі сексуальних меншин в політичному, культурному та соціальному житті.

*Відповіді на запитання авторської анкети
«Які зміни Ви б хотіли бачити в суспільстві щодо сексуальних меншин? Таблиця 2.1.1*

Потрібно залучати представників сексуальних меншин до дискусій. Це має призвести до активної участі геїв, лесбійок у процесах прийняття рішень, що допоможе формувати політику, яка буде відповідати потребам цієї спільноти.
Ніяких. Я негативно ставлюся до таких спільнот.
Покращення в законодавстві, збільшення видимості. Важливо бачити позитивні приклади ЛГБТ – спільноти, які досягають успіхів у різних сферах.
Всі сексуальні меншини повинні мати рівні права.
Байдуже.
Змін у суспільстві не може бути, адже суспільство має бути здоровим, не має місця у здоровому суспільстві сексуальним меншинам.
Толерантне відношення до таких людей, менше дискримінації, утисків, узаконення їх прав.
Не підтримувати сексуальні меншини і не дозволяти їм появлятися на вулиці, бо це аморально і суперечить Слову Божому.
Важливо, щоб закони, які захищають права сексуальних меншин, були не тільки ухвалені, але й ефективно впроваджені.
Ніяких змін нам не потрібно щодо сексуальних меншин.
Заборона у суспільстві на рівні закону діяльності всіх сексуальних меншин.
Я за те, щоб все таки між чоловіком та жінкою були нормальні стосунки.
Менше дискримінації.
Щоб до них ставилися з розумінням, співпереживанням, не цькували їх, і щоб вони також мали такі права як всі.
Я негативно ставлюся до таких людей. Не хочу ніяких змін у суспільстві.
Я проти таких спільнот в нашому місті.
Я нашій країні я не хотів би бачити як підтримують культурні заходи ЛГБТ спільнот. Ми ще не готові до такого демократизму.
Я проти геїв.
Зміни в законодавстві щодо ЛГБТ спільнот.
В нашій країні я хотів би бачити, як наше суспільство підтримує культурні заходи геїв, лесбійок. Це можуть бути паради, фестивалі, виставки, які сприяють прийняттю та розумінню цих людей. Адже представники нетрадиційної орієнтації – творчі особистості.
Підтримка психологічного здоров'я, а саме: створення програм із психологічного здоров'я, які орієнтовані на потреби сексуальних меншин, що допоможе боротися з депресією, тривожністю та іншими проблемами, пов'язаними із дискримінацією чи образами цих людей.
Щоб було більше представлення сексуальних меншин в ЗМІ, більше надавали їм право виступів, це може допомогти змінити відношення до цих людей.
Сексуальні меншини повинні мати рівні права.

Дослідження вказує, що респонденти прагнуть до змін, які включають збільшення освітніх програм, покращення правового захисту сексуальних меншин, сприяння соціальній прийнятості та підтримці різноманіття. Це свідчить про бажання суспільства рухатися у напрямку більш інклюзивного та рівноправного середовища.

Для оцінки відповідей рецензентів на друге відкрите запитання в анкеті, щодо думок або коментарів про ставлення суспільства до сексуальних меншин, можна виділити кілька ключових, а саме: 35% відповідей рецензентів свідчать про наявність стереотипів і упереджень щодо сексуальних меншин, що перешкоджає їхньому повноцінному прийняттю у суспільстві. Суспільство все ще має негативне ставлення до сексуальних меншин, вважаючи їхню ідентичність «гріхом» або «збоченням». Ці погляди можуть бути сформовані через традиційні цінності, релігійні переконання або соціальні стереотипи.

Важливо зазначити, що в Україні, в контексті війни і соціальної нестабільності, може існувати ще більший опір змінами у ставленнях до сексуальних меншин. 23% респондентів вважають, що суспільство ще не готове приймати демократичні зміни, які б забезпечили рівноправність для всіх громадян.

22% опитаних акцентують увагу, що сексуальні меншини часто відчують ізоляцію або стискають з дискримінацією, що підкреслює необхідність підтримки та захисту їхніх прав. 9% учасників вказали на важливість сприяння соціальному прийняттю і підтримки різноманітності, що свідчить про поступову еволюцію поглядів у суспільстві.

*Відповіді на запитання авторської анкети
«Ваші коментарі або думки про ставлення суспільства до сексуальних меншин?» Таблиця 2.1.2*

Ставлення до сексуальних меншин виключно негативне.
Багато людей може не знати про сексуальні меншини чи спільноти, або навіть не розуміти їх, тому саме нерозуміння різноманітності сексуальної орієнтації і гендерних ідентичностей може призвести до страху і упередження.
Нетрадиційна орієнтація – це ненормально. Це явище необхідно викоринити.
На мою думку ставлення до сексуальних меншин в нашій країні – негативне. Через стереотипи, але у кожного є свій вибір.
Наше суспільство ще не досить лояльно відноситься до таких меншин, вони не мають рівних прав, не можуть усиновлювати дітей, реєструвати шлюби.

Ніколи не цікавилася цією темою, тому не маю коментарів.
Відношення вірне, не можна затверджувати законопроект про сексуальні меншини.
В суспільстві багато радянських стереотипів щодо геїв, лесбіянок, тому ставлення погане.
Суспільство підтримує такі меншини, адже в Верховній раді є законопроект про одностатеві шлюби, дозволено проводити різні паради, акції, марші таких людей. Крім того в ЗСУ проходять військову службу представники сексуальних меншин.
Моя думка – гомосексуальність це гріх, збочення. Їхня поведінка – це відхилення.
Заборона у суспільстві на рівні закону діяльності всіх сексуальних меншин.
Я думаю, що кохання не має меж, як і статі, якщо людям добре одне з одним, то вони мають на це право.
Менше дискримінації.
Щоб до них ставилися з розумінням, співпереживанням, не цькували їх, і щоб вони також мали такі права як всі.
Кожна особа, незалежно від її орієнтації, заслуговує на повагу, рівність і права.
На мою думку, наше населення більш лояльно починає ставитися до сексуальних меншин.
Україна ще не готова до такого демократизму. В країні війна!!!
Суспільство намагається толерантніше ставитися до ЛГБТ.
Зміни в законодавстві щодо ЛГБТ спільнот.
Я позитивно ставлюся до сексуальних меншин, а щоб суспільство сприймало представників цих спільнот, потрібно відмовитися від стереотипів і працювати над змінами в суспільстві, щоб забезпечити рівні права для всіх.
Геї, лесбійки, трансгендерні любі потерпають від дискримінації і наше суспільство їм допомогти не може.
Кожен має право жити так як він хоче і це право потрібно поважати.
ЛГБТ спільноти намагаються ізолюватися, адже коли вони не будуть попадатися для людей, то і менше будуть потерпати від дискримінації.
Сексуальні меншини повинні мати рівні права, але на разі це неможливо, тому що в нас війна, і ніяких змін до конституції внести не можуть.
На мою думку, негативне ставлення до сексуальних меншин у суспільстві залежить від стереотипів, адже негативні стереотипи наприклад «аморальність» або «неморальність» можуть сприяти формуванню упередженого ставлення.

11% респондентів висловлюють бажання говорити про необхідність підвищення рівня толерантності, впровадження освітніх ініціатив і відкриті дискусії для покращення ставлення суспільства. Це свідчить, що суспільство усвідомлює наявність упереджень і закликає до змін.

Таким чином, за результатами проведеного дослідження виявлено загальну негативність до сексуальності меншин, а саме 42% учасники висловили негативне ставлення до сексуальних меншин, 38% - негативно

ставляться до одностатевих пар, 33% респондентів від зустрічі з представниками нетрадиційної орієнтації мають негативні відчуття такі як огида, 14% злість, 10% роздратованість, 12% опитаних вважає, що сексуальні меншини не повинні мати особливі права, 67% респондентів висловили негативне ставлення до ЛГБТ парадів та протестів. Це може свідчити про наявність стереотипів, упереджень або нерозуміння питань, що стосуються ЛГБТ спільноти. Крім того, відсутність глибини у відповідях, заважає з'ясувати причини негативного ставлення населення до сексуальних меншин, відповіді можуть бути спотворені через соціальний страх бути неправильно зрозумілими.

28% респондентів зазначають, потребу в підвищенні рівня обізнаності про сексуальні меншини через освітні програми в школах і суспільстві. Це допоможе зменшити упередження та стереотипи. 32% опитаних закликають до рівноправності для сексуальних меншин, зокрема в контексті законодавства, яке захищає від дискримінації, забезпечує право на шлюб або сімейні відносини.

26% респондентів хотіли б бачити більш позитивне відображення ЛГБТ-спільноти в медіа, а також популяризацію культури різноманіття і рівноправності.

14% опитаних вказують на необхідність забезпечення більшої участі сексуальних меншин в політичному, культурному та соціальному житті.

Застосування кількісного методу шляхом анонімного анкетування має переваги такі, як легкість в обробці даних та можливість використання статистичних даних для аналізу результатів.

Кількісне дослідження виявило загальну негативність ставлення населення до сексуальних меншин, тоді як якісне підкреслило позитивні аспекти, що може свідчити про те, що ставлення населення до сексуальних меншин варіюється в залежності від контексту обговорення. Це вказує на те, що негативне ставлення може бути частково зумовлене недостатньою

обізнаністю або стереотипами, тоді як позитивне ставлення може виникати в середовищі, яке сприяє відкритості та сприйняттю.

Кількісні та якісні методи дослідження щодо ставлення населення до сексуальних меншин можуть бути використані у навчальних програмах, семінарах або тренінгах, спрямованих на підвищення обізнаності та розуміння сексуальних меншин.

Висновки до Розділу 2

Для дослідження особливостей ставлення населення до сексуальних меншин було проведено емпіричне дослідження. Загальна кількість осіб залучених до експерименту становила 120 людей.

Для дослідження особливостей ставлення населення до сексуальних меншин було проведено емпіричне дослідження використано методику «Індекс толерантності» (Г. У. Солдатова, О. А. Кравцова, О. Е. Хухлаев, Л. А. Шайгерова) [98].

Дослідження проводилося в онлайн форматі, де учасники заповнювали анкети електронно та надсилали їх за вказаною електронною адресою. У документів містилася інструкція для самостійного проведення опитувань та місце для запису власних відповідей. Загальна кількість часу, витрачено на дослідження 15 днів, з моменту відправлення завдань для виконання до фінального етапу.

Для аналізу були використані базові статистичні показники – середні значення, медіана, частки.

Відкриті питання анкети аналізувалися через контент аналіз, в результаті якого виокремлювалися основні теми та патерни у відповідях респондентів.

За результатами дослідження встановлено, що – 28% серед опитаних позитивно ставляться до сексуальних меншин, 18% – байдуже, 12% не визначилися із своєю позицією. Разом з цим більша третина опитаних - 42% мають негативне ставлення до сексуальних меншин.

Тобто можна підсумувати, що серед опитаних переважає негативне ставлення до пар з нетрадиційною сексуальною орієнтацією (38%). Спостерігається значна частина респондентів, які від зустрічі з представниками нетрадиційної орієнтації виявляють негативні відчуття такі як огиду, злість, роздратованість.

Доволі невеликий відсоток досліджуваних 14%, які від зустрічі з сексуальними меншинами відчують позитивні відчуття.

Аналіз дослідження свідчить про те, що українське населення починає сприймати різноманіття.

Більшість опитаних респондентів – 37% дотримуються думки, що сексуальні меншини повинні мати рівний доступ до праці, що свідчить про певний рівень визначення прав людини та готовності до прийняття різноманітності на робочому місці.

27% вважають, що сексуальні меншини повинні мати право на шлюб. Це також важливий крок у досягненні рівноправності. Право на усиновлення дітей підтримується меншою часткою - 13%, що вказує на потребу у діалозі та роз'ясненні переваг для дітей, які можуть бути усиновлені.

Водночас 12% опитаних вважає, що сексуальні меншини не повинні мати особливі права. Це може свідчити про наявність стереотипів та упереджень, які потрібно долати через освітні програми та відкриті дискусії.

Натомість 11% - не визначилися щодо прав та свобод сексуальних меншин. Це підкреслює потребу в інформації і можливості для обговорення важливих тем.

67% респондентів висловили негативне ставлення до ЛГБТ парадів та протестів. Це може свідчити про наявність стереотипів, упереджень або нерозуміння питань, що стосуються ЛГБТ спільноти.

В анкеті респонденти відобразили великий спектр думок на відкриті запитання: 28% респондентів зазначають, потребу в підвищенні рівня обізнаності про сексуальні меншини через освітні програми в школах і суспільстві. 32% - закликають до рівноправності для сексуальних меншин, в законодавстві, яке захищає від дискримінації, забезпечує право на шлюб або сімейні відносини. 26% респондентів хотіли б бачити більш позитивне відображення ЛГБТ-спільноти в медіа, а також популяризацію культури різноманіття і рівноправності. 14% опитаних вказують на необхідність забезпечення більшої участі сексуальних меншин в політичному, культурному та соціальному житті.

Респонденти прагнуть до змін, які включають збільшення освітніх програм, покращення правового захисту сексуальних меншин, сприяння соціальній прийнятості та підтримці різноманіття. Це свідчить про бажання суспільства рухатися у напрямку більш інклюзивного та рівноправного середовища.

В Україні, в контексті війни і соціальної нестабільності, існує ще більший опір змінами у ставленнях до сексуальних меншин. 23% респондентів вважають, що суспільство ще не готове приймати демократичні зміни, які б забезпечили рівноправність для всіх громадян.

22% опитаних акцентують увагу, що сексуальні меншини часто відчують ізоляцію або стискають з дискримінацією, що підкреслює необхідність підтримки та захисту їхніх прав. 9% учасників вказали на важливість сприяння соціальному сприйняттю і підтримки різноманітності, що свідчить про поступову еволюцію поглядів у суспільстві.

Кількісне дослідження виявило загальну негативність ставлення населення до сексуальних меншин, тоді як якісне підкреслило позитивні аспекти, що може свідчити про те, що ставлення населення до сексуальних меншин варіюється в залежності від контексту обговорення. Це вказує на те, що негативне ставлення може бути частково зумовлене недостатньою обізнаністю або стереотипами, тоді як позитивне ставлення може виникати в середовищі, яке сприяє відкритості та сприйняттю.

Кількісні та якісні методи дослідження щодо ставлення населення до сексуальних меншин можуть бути використані у навчальних програмах, семінарах або тренінгах, спрямованих на підвищення обізнаності та розуміння сексуальних меншин.

РОЗДІЛ III. ЯКІСНІ МЕТОДИ В ДІАГНОСТИЦІ СТАВЛЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ДО СЕКСУАЛЬНИХ МЕНШИН

Мета третього розділу – побудувати комплексне розуміння соціального ставлення до сексуальних меншин через призму якісних методів.

3.1. Методологія якісних досліджень (організація та проведення фокус-групи)

У сучасній психологічній науці, вимірювання ставлень є важливим для розуміння поведінкових та когнітивних процесів людини. Проте, існують значні обмеження у здійсненні цього вимірювання через ряд факторів, що включають соціальну бажаність відповідей, самообман, тенденцію до приховування упереджених поглядів та інші [99]. Дослідження методом опитування може не відображати реального ставлення людини через ці фактори. Крім того, у сучасних психологічних дослідженнях зростає важливість точного та об'єктивного вимірювання ставлень, оскільки вони можуть мати прогностичну цінність для розуміння людського поведінкового реагування на різні стимули. Важливість цієї проблеми підкреслюється в контексті розвитку сучасних технологій, які дозволяють застосовувати нові методи дослідження та аналізу даних для отримання більш об'єктивного уявлення про ставлення [61].

Серед авторів, які досліджували проблему вимірювання ставлень, можна виділити таких вчених, як Б. Гарнер, Д. Бонетті, Г. Олпорт, Л. Терстоун, І. Айзен, М. Фішбейн та інші. У своїх дослідженнях Б. Гарнер визначав ставлення до застосування науково обґрунтованої практики як "позитивну або негативну оцінку поведінки"; Д. Бонетті: «Ставлення до поведінки пропонується вважати поєднанням переконань щодо її наслідків (поведінкових переконань) та оцінки цих наслідків (оцінок результатів)»; у свою чергу, вчені П. Каррера та М. Ламбуджі визначають ставлення як «суму

(позитивних і негативні) переконання, вимірних оцінками цих вірувань» тощо. Кожен із запропонованих описів відображає фундаментальне розуміння ставлення у прикладі ставлення до певної поведінки [42; 51; 65; 100; 101].

Таким чином, проблема вимірювання ставлень у сучасних психологічних дослідженнях вимагає детального аналізу та пошуку нових, більш ефективних методів, які б враховували соціальні та психологічні аспекти цього конструкту.

Для виконання поставлених у роботі завдань, окрім теоретичних аспектів ставлення населення до сексуальних меншин, аналізу статистичних даних репрезентативного опитування за допомогою авторської анкети, проведено емпіричне дослідження методом фокус-групового інтерв'ю.

Одним з видів прямого самозвіту є фокус-група. Це метод соціального дослідження, що включає невелику групу учасників, в середньому від 6 до 12 осіб, що збираються разом для обговорення певної теми під керівництвом фасилітатора. Основна мета фокус-групи полягає в отриманні глибшого розуміння поглядів, уподобань та ставлення учасників щодо певного питання чи теми. Обговорення може відбуватися за певною темою або вільно, залежно від цілей дослідження. До недоліків фокус-групи А. Бхаттачарджи відніс обмежену кількість респондентів для вибірки, можливість впливу фасилітатора на обговорення та складність аналізу результатів через кількість зібраної інформації. Однак, фокус-групи мають і переваги, такі як: можливість отримати глибоке розуміння ставлення учасників, можливість спостерігати за взаємодією між ними та швидкий збір якісної інформації [100].

Метод інтерв'ю є одним з емпіричних методів у психології, який використовується разом зі співбесідою для отримання інформації про особистість, її ставлення, цінності, самооцінку та особистісні характеристики. Цей метод передбачає попередньо розроблену програму та стратегію формування запитань, що дозволяє здобути різноманітну інформацію під час вербальної комунікації. В. Рябоконт відзначає, що метод інтерв'ю частіше

використовується як допоміжний, особливо на початковому етапі для підготовки респондентів до участі в дослідженні. У такому контексті вся інформація надається самим учасником, а дослідник фіксує лише відповіді, залишаючись нейтральним спостерігачем [101].

Описане в цьому розділі фокус-групове інтерв'ю можна вважати реєг-групою: кількість учасників – 4 – є дещо замалим числом як для повноцінної фокус-групи, однак ця в певному розумінні перехідна форма між індивідуальним та груповим опитуванням дає змогу дослідити питання більш глибокою мірою. За рахунок малої кількості учасників дискусії створюється більш тепла обстановка, що впливає на щирість відповідей інформантів, а також збільшується час, який можна приділити розгляду одного питання з одною особою. Натомість, якщо приділяти забагато часу одному питанню з одною людиною в дискусії на більшу кількість осіб, саме інтерв'ю може затягнутися, що негативно вплине на включеність інформантів та взагалі може затягнутися такою мірою, що інформація не сприйматиметься ні інформантами, ні модератором.

Окрім цього, в Україні населення далеко не завжди відкрито хочуть розмовляти про сексуальні меншини, тому рекрутинг інформантів був дещо ускладненим, а коли зібрати «повноцінну» фокус-групу не є можливим, в нагоді стають реєг-групові опитування.

Під час фокус-групи вівся відео запис через мобільний пристрій, всі учасники були поінформовані про фіксування опитування на носій, а також про подальше цитування реплік інформантів у роботі.

Також усім була гарантована конфіденційність особистої інформації.

Тривалість фокус-групового опитування – 1,5 години.

Цільова група дослідження – жінки та чоловік віком від 22 до 39 років.

Рекрутинг інформантів відбувався методом снігової кулі: від знайомих, про яких мали інформацію щодо їх цікавості до даної теми, до знайомих знайомих. Проблеми в тому, що інформанти частково знайомі між собою, а також з модератором фокус-групового опитування не вбачаю, оскільки тема

розмови є сенситивною, а попереднє знайомство створює атмосферу довіри, тому сприяє більш чесним, щирим та повним відповідям на запитання.

Щодо ролей, яких набували учасники фокус-групового опитування, не можна чітко сказати, хто був ким, що свідчить про якісний рекрутинг. Не можна виділити конкретно деструктивних персонажів, таких як пасивний, нашіптувач, місіонер, домінатор чи інших – подібних перепон для якісного збору інформації учасники опитування не створювали. Натомість можна зафіксувати певні риси конструктивних ролей: в різні моменти кожен із учасників проявляв себе як лідер думок, коли хтось інший погоджувався з ним/нею, також моментами респонденти висловлювали погодження з модератором, що робить їх союзниками модератора. Не можна також сказати і того, що хтось проявляв себе як сором'язливий: всі учасники брали активну участь у груповій дискусії, тому, оскільки ніхто не порушував встановленого формату бесіди, можемо вважати, що переважна роль для всіх – стриманий.

Підлаштовування своїх відповідей під відповіді знайомих, висловлювання згоди без аргументації виключно з причини того, що один із інформантів хоче отримати схвалення від іншого знайомого, не зафіксували. З усіма чотирма учасниками було узгоджено найбільш зручний час для зустрічі, заздалегідь було уточнено, чи всі, хто висловив бажання долучитися, будуть присутні.

Отже, узагальнюючи вище поданий матеріал варто приділити особливу увагу на наступне.

Одним з видів прямого самозвіту є фокус-група. Основна мета фокус-групи полягає в отриманні глибшого розуміння поглядів, уподобань та ставлення учасників щодо певного питання чи теми. До недоліків фокус-групи А. Бхаттачерджи відніс обмежену кількість респондентів для вибірки, можливість впливу фасилітатора на обговорення та складність аналізу результатів через кількість зібраної інформації.

Переваги фокус-групи такі: можливість отримати глибоке розуміння ставлення учасників, можливість спостерігати за взаємодією між ними та швидкий збір якісної інформації [100].

Описане фокус-групове інтерв'ю охоплює 4 – учасники. За рахунок малої кількості учасників дискусії створюється більш тепла обстановка, що впливає на щирість відповідей інформантів, а також збільшується час, який можна приділити розгляду одного питання з одною особою.

Під час фокус-групового інтерв'ю вівся відео запис через мобільний пристрій, всі учасники були поінформовані про фіксування опитування на носій, а також про подальше цитування реплік інформантів у роботі. Усім учасникам була гарантована конфіденційність особистої інформації.

Для проведення групового інтерв'ю було написано гайд, що розміщено в додатку Б. Тривалість фокус-групового інтерв'ю – 1,5 години. Цільова група дослідження – жінки та чоловік віком від 22 до 39 років. Рекрутинг інформантів відбувався методом снігової кулі.

Щодо ролей, яких набували учасники фокус-групового інтерв'ю, не можна чітко сказати, хто був ким, що свідчить про якісний рекрутинг. Не можна виділити конкретно деструктивних персонажів, таких як пасивний, нашіптувач, місіонер, домінатор чи інших – подібних перепон для якісного збору інформації учасники опитування не створювали.

В різні моменти кожен із учасників проявляв себе як лідер думок, коли хтось інший погоджувався. Всі учасники брали активну участь у груповій дискусії, ніхто не порушував встановленого формату бесіди.

3.2. Аналіз результатів фокус-групового опитування

Орієнтувалися переважно на встановлений перелік питань, іноді відступаючи від нього відповідно до логіки розмови, а також доповнюючи перелік запитань та уточнюючи деталі (Додаток 3).

На запитання про асоціації, які виникають при озвучуванні терміну «сексуальні меншини». Учасник 1 підкреслив концепцію різноманітності, що відображає широкий спектр людського досвіду і наголошує на важливості прийняття кожної особистості *«...виникає асоціація з різноманітністю... це не лише про гомосексуалів, але й про бісексуалів, трансгендерів та інші ідентичності. Це відображає широкий спектр людського досвіду. ...різні сексуальні орієнтації є природними і повинні визнаватися суспільством»*.

Учасниця 2 асоціює термін із коханням, відзначаючи, що любов не має меж і що всі люди мають право на стосунки. *«Для мене це про любов і зв'язок. Незалежно від сексуальної орієнтації, усі люди заслуговують на щастя і любов у своїх стосунках. Сексуальні відносини можуть бути такими ж глибокими та значущими, як і в будь-якій іншій спільноті. Я вважаю, що це основа людських відносин»*.

Учасниця 3 акцентувала увагу на важливості руху за права і підтримку сексуальних меншин, що підкреслює актуальність активізму в сучасному суспільстві *«... це з боротьбою за права. Я знаю, що багато людей із сексуальних меншин стискаються з дискримінацією, і їхній шлях до визнання і поваги дуже складний. Ця боротьба надихає. ...відчуваю співчуття до людей, які можуть стискатися з дискримінацією. ...думаю про те, як важливо підтримувати людей, незалежно від їхньої сексуальної орієнтації. Це допоможе створити більш інклюзивне суспільство»*.

Учасниця 4 вказала на асоціації зі стереотипами, що свідчить про існування упереджень та викликів, з якими стискаються ці групи *«...соціокультурні обмеження та систематична дискримінація. Це причина того, що у деяких сферах життя вони не мають тих самих можливостей та привілеїв, що й інші групи населення»*.

Отже, з відповідей учасників дискусії можна зробити висновок, що асоціації з терміном «сексуальні меншини» є різноманітними, охоплюють широкий спектр тем – від прав і підтримки до любові та різноманітності. Це говорить про значущість діалогу та освіти, аби покращити розуміння та

прийняття сексуальних меншин у суспільстві, а також про важливість боротьби з упередженнями й стереотипами.

Обговорили також, **чи мають сексуальні меншини такі ж права, як і решта населення.**

«...незважаючи на формальну декларацію рівності прав, у нашій країні соціальні упередження й закони все ще обмежують права сексуальних меншин. Ці упередження проявляються в дискримінації, насильстві або навіть в легальних обмеженнях...». **Учасниця 3** висловила свою думку в контексті обмежень, з якими стикаються сексуальні меншини. Учасниця фокус-групи я вказала на те, що хоча теоретично права мають бути рівними, на практиці існує багато бар'єрів, що заважають цим правам реалізуватися, і що суспільство ще не готове до повної прийнятості.

Учасник 1 висловив підтримку і зазначив, що сексуальні меншини мають рівні права, як і всі інші люди. Він обґрунтував свою думку тим, що права людини є універсальними і повинні охоплювати всі категорії населення, незалежно від сексуальної орієнтації. *«...сексуальні меншини мають мати ті ж права, що й решта населення. ... незалежно від сексуальної орієнтації, повинні мати рівний доступ до прав, включаючи право на шлюб, здоров'я, освіту, роботу та участь у суспільному житті. ...усі люди повинні отримувати однакове ставлення та можливості».*

Учасниця 4 на відмінну від **учасника 1**, висловила скептицизм щодо рівності прав для сексуальних меншин. **Учасниця 4** обґрунтувала свою позицію тим, що в багатьох країнах і культурах існують дискримінаційні практики та закони, які обмежують права цих груп, тому справжня рівність ще не досягнута. *«...рух за підтримку прав сексуальних меншин, набирає обертів. На сьогодні вже існують заходи для забезпечення правового захисту та рівності. ...суспільство може змінюватися в позитивному напрямку, хоча попереду ще багато роботи».*

В думці **учасниці 2** було видно певну амбівалентність: з одного боку, вона визнала, що сексуальні меншини мають право на рівність, але разом із

тим зазначила, існуючі соціальні норми та упередження можуть перешкоджати їх реалізації.

Підсумовуючи, можна сказати, що учасники фокус-групи мають різні погляди на питання прав сексуальних меншин. Думки варіюються від повної підтримки рівності до визначення існуючих бар'єрів. Відзначено важливість врахування соціально-культурних аспектів, які впливають на отримання справедливих прав. Дискусія підкреслила необхідність просвітництва й діалогу для покращення розуміння і підтримки прав сексуальних меншин.

Стосовно почутих стереотипів та упереджень щодо сексуальних меншин **учасниця 4** зазначила, що багато людей вважають, що *сексуальні меншини це «поганий приклад» для молоді. «...наприклад, уявімо, що представник сексуальних меншин мріє викладати, бути вчителем. І хтось у навчальному закладі дізнається про його орієнтацію. Увімкнеться стереотип, що від буде розбецувати учнів чи «перетягувати» їх на «інший бік».* Це створює негативне ставлення та упередження.

Щодо стереотипу *«Бути геєм чи лесбійкою – це психічний розлад!»*, **учасник 1** зазначив, що це твердження є також глибоко неправомірним. Гомосексуальність була визнана нормальним варіантом сексуальної орієнтації ще у 1973 році Американською психіатричною асоціацією, коли вона була виключена з діагностичного та статистичного посібника психічних розладів. *«...гомосексуальність не є хворобою, а частиною природньої різноманітності людської сексуальності».*

Учасниця 3 висловила почутий стереотип, *що діти гомосексуальних батьків виростуть гомосексуальними, чи не зможуть розмножуватися.* Проте дослідження показують, що діти, які виховувалися представниками сексуальних меншин, так само як і діти, виховані гетеросексуальними батьками, можуть мати різноманітну сексуальну орієнтацію.

«... Жартуючи можна спростувати цей стереотип, сказавши, що всі відомі геї та лесбійки, вирости в гетеросексуальних сім'ях, або всіх нас виховували в одностатевих сім'ях — наприклад, мама та бабуся...».

В 2013р. дослідження проведенні Американською академією дитячої та підліткової психіатрії показали, що діти представників нетрадиційної орієнтації, не відрізняються своїм емоційним інтелектом від дітей, які виховувалися в гетеросексуальних сім'ях [36].

Отже, важливо розуміти, що сексуальна орієнтація не визначається батьківством, а є індивідуальним аспектом особистості.

«Демонстрація гомосексуального способу життя збільшує кількість сексуальних меншин!» - стереотип також є спростованим: зауважила **учасниця 2.**

«... Відкритість і видимість сексуальних меншин може здаватися, що їх стало більше, однак насправді це свідчить про те, що більше людей починають відчувати себе комфортно у виявленні своєї ідентичності... Раніше існувала традиція схованості, зараз, з розвитком прав людини і підтримкою більше людей виявляє свою сексуальність».

Цей стереотип, продовжує обговорення про те, чи можна в громадських місцях ходити за руку, обніматися та цілуватися?

Існує провідна думка про те, що всі мають однакові права, хоч і різні між собою [19]. Якщо гетеросексуали цілуються в парку, в громадському транспорті, чому це забороняється робити гомосексуальним парам?

Якщо у різних заходах беруть участь мами, діти, спортсмени, то чому люди з нетрадиційною орієнтацією не мають права на свій марш-прайд?

З огляду на обставини можна сказати, що в представників сексуальних меншин є проблеми, на які суспільству варто звернути увагу.

У суспільстві кількість стабільний становить

Кількість гомосексуальних чоловіків та жінок у суспільстві становить 7-10%. Це стабільний показник, який не залежить від статевого дозрівання, рівня розвитку, добробуту чи релігійності [21].

Щодо стереотипу про вплив сексуальних меншин на одяг, музику та на інші вподобання. На електронному ресурсі Quora батько, який має сина підлітка розмістив запитання: «Мій син, якому п'ятнадцять років до всього

дуже уважний та чутливий. Чи нормально для підлітка бути такою чутливою особою? Можливо він гей? Чи варто, мені, як батькові хвилюватися про це?» [23].

Любов до пісень Барбари Стрейзанд, інтерес до футболу, короткі стрижки і оверсайз одяг – це все стереотипи, які приписують людям з нетрадиційною орієнтацією. Ці речі не визначають культурні та сексуальні вподобання людини.

«Коли геї, лесбійки чи бісексуали працюють лікарями, охоронцями чи машиністами, ви не знаєте про їхню орієнтацію, якщо вони не виділяються одягом чи поведінкою...», зазначила **учасниця 3**.

Ще один почутий стереотип, який озвучила **учасниця 4** *«... це про «розбещення» та сексуальні стосунки»* – це загальне спрощене твердження є міфом. Сексуальна орієнтація індивіда не визначає його поведінку щодо романтичних або сексуальних зв'язків. Як і серед гетеросексуалів, у кожної людини можуть бути різні погляди на стосунки, зобов'язання та етику. Багато людей з сексуальних меншин вживають серйозний підхід до своїх романтичних стосунків і ведуть здорове сексуальне життя. Це стереотип, що розпалює страхи та упередження.

Отже, сексуальні меншини, як і всі інші групи людей, мають право на свій унікальний стиль і вподобання. Ці стилі та вподобання можуть відображати культурні, соціальні та особисті аспекти життя людей з нетрадиційною орієнтацією. Вони можуть впливати на те, як люди взаємодіють один з одним, як сприймаються в суспільстві і навіть на їх соціальну діяльність.

Стереотип про сексуальні меншини і педофілію є невірним і дуже небезпечним. Педофілія – це діагноз, який не має ніякого відношення до сексуальної орієнтації. Статистичні дані не підтверджують зв'язок між представниками сексуальних меншин та педофілією. Переважна більшість представників сексуальних меншин є здоровими, відповідальними індивідами, які не завдають школи дітям. Цей стереотип активно використовують, щоб

дискримінувати сексуальні меншини та виправдовувати неприйняття і ненависть до них [29].

Отже, обговорення теми стереотипів сексуальних меншин може бути складним, але важливо орієнтуватися на фактах і дослідженнях. Неправдиві твердження та стереотипи формують упередження, які шкодять і особам, і суспільству в цілому. Обговорення таких стереотипів і упереджень є важливим кроком до їх подолання. Освіта та інформування людей про реальний стан справ у питанні сексуальної орієнтації можуть змінити ставлення до сексуальних меншин, зменшити дискримінацію та підтримати більш інклюзивне суспільство. Важливо заохочувати відкриті дискусії, щоб зменшувати страхи та нерозуміння, пов'язані з цією темою.

Досвід взаємодії з сексуальними меншинами.

Учасник 1 поділився своїм досвідом, зазначаючи, що у нього були позитивні взаємодії з представниками сексуальних меншин. Він познайомився з людьми, які відкрили йому нові погляди на життя, самовираження та любов. **Учасник 1**, відзначав відкритість, різноманіття і творчість – це те, що збагачує його життя, а також допомагає усвідомити, що кожна людина заслуговує на повагу і прийняття.

Досвід учасника 1. *«Одного разу відвідавши фестиваль культури, я натрапив на стенд місцевої ЛГБТ організації. мене зацікавила яскрава декорація та активні дискусії, яку вели представники спільноти. Я вирішив підійти і поспілкуватися. У спілкуванні з представникам я дізнався про їхню історію, цінності та боротьбу за права... ..люди, з якими я спілкувався, були надзвичайно дружніми та відкритими. Вони поділилися своїми історіями, жартували і запрошували мене на події, які організовували...».* **Учасник 1** відвідав кілька заходів цієї спільноти, серед яких були майстер-класи, кінопокази та вистави. Ці заходи дозволили йому краще зрозуміти культуру та ідентичність людей, які представляють спільноту.

Хоча **учасник 1** отримав багато позитивного досвіду, він також зіткнувся з негативним реакціями. Іноді під час спілкування з незнайомими людьми він

чув стереотипи та упередження щодо представників сексуальних меншин. *«Це розчаровувало мене, оскільки я знав, що це дійсно хороші і щирі люди, які прагнуть бути почутими та прийнятими...».*

Учаснику 1 сподобалося, що ЛГБТ спільнота активно підтримує одна одну. *«... люди відкрито ділилися своїми переживаннями, допомагали один одному не тільки в радості, алей у труднощах...».* Це справило на нього враження справжньої партнерської підтримки. Особливу повагу він звернув на обстановку прийняття та поваги.

Учасник 1 зрозумів, що позитив в його досвіді взаємодії з ЛГБТ спільнотою полягав у глибокому пізнанні і прийнятті різноманітності. Він навчався, як важливо бути чуйним і відкритим до інших. Взаємодія з новими друзями дала йому змогу побачити світ очима тих, хто часто стискається з дискримінацією.

«...усвідомив, що спілкування з людьми різних ідентичностей не тільки збагачує особистий досвід, а й допомагає боротися зі стереотипами...». *«... став більш свідомим і чуйним, розуміючи, що ми всі, незважаючи на наші відмінності, прагнем одного: бути почутими та зрозумілими...».*

Досвід учасниці 4.

Учасниця 4 поділилася своїм досвідом спілкування з представниками сексуальних меншин, зазначивши, що міжособистісні стосунки спілкування також були позитивними. Вона повідомила, що це допомогло розширити її уявлення про світоустрій. Підкреслила важливість взаємодії, яка надає відчуття підтримку та зберегти справжність у спілкуванні. Відкритість і прийняття різноманітності – це ключ до мирного суспільства.

«... вперше потрапила в толерантне середовище під час навчання в університеті, де познайомилася з кількома студентами з ЛГБТ спільноти... Спочатку була трохи стриманою, але вже з перших розмов зрозуміла, що вони такі ж, як і всі, з такими ж переживаннями, мріями та труднощами... Вони ділилися своїми історіями, і я відчула себе частиною чогось більшого».

У спілкуванні з цими людьми **учасниця 4** почала переосмислювати свої власні переконання. Вона зрозуміла, що багато з тих соціальних стереотипів, які існують щодо сексуальних меншин, не є справедливими. Зміст розмови допоміг їй поглянути на світ з нової перспективи, відкрити для себе важливість прийняття та підтримки.

«Одного зимового вечора у мене виникла ідея організувати дружню зустріч, на яку запросила своїх нових друзів та старих знайомих... Це була можливість підтримати атмосферу єднання, незважаючи на суворий холод за вікном. На зустрічі учасники обмінювалися думками про святкові традиції, природу і важливість спілкування з людьми, які можуть бачити світ інакше...».

Учасниця 4 усвідомила, що справжнє спілкування - це не лише обмін словами, а й вміння слухати та приймати.

Після цього вечора **учасниця 4** зрозуміла, як багато вона отримала від спілкування з представниками сексуальних меншин. Цей досвід став для неї значною подією. *«... відкритість та чесність – це важливі складові здорових міжособистісних стосунків...».*

Не дивлячись на те, що траплялися ситуації, коли оточення ставилося до її нових друзів негативно. **Учасниця 4** навчилася відстоювати свої переконання і підтримувати тих, хто може бути вразливим. *«Негатив у спілкуванні існує там, де є нерозуміння».*

У підсумку, її досвід взаємодії з представниками сексуальних меншин став унікальним позитивним етапом у дозволі розкриття свого світогляду, також допомогло формувати глибші та автентичні стосунки в її житті.

Історія учасниці 2.

«... завжди вважала себе відкритою людиною, але уявлення про сексуальні меншини були обмежені стереотипами, які чула з дитинства. Однак зустріч із подругою, представницею ЛГБТ спільноти, стала поворотним моментом у моєму житті».

«Все почалося коли я приєдналася до волонтерської організації, яка займалася підтримкою прав людей різних організацій. Там познайомилася з Ланою, молодого жінкою, яка відкрито ідентифікувала себе як лесбійка. Спочатку я була трохи обережною у спілкуванні, адже в голові виникали старі стереотипи та страхи... Але Лана виявилася дуже товариською та щирою, і незабаром між нами виникла незвичайна дружба...».

«Я пам'ятаю, як вперше Лана розповіла про свою історію... Вона ділилася моментами злочинності та дискримінації, з якими стискалася...».

Ці розповіді вразили **учасницю 2**, адже раніше вона тільки чула про таких людей, але ніколи не бачила їхню болючість. Лана показала, що за кожним стереотипом стоїть реальна людина з емоціями і мріями.

З часом **учасниця 2** почала усвідомлювати, наскільки важливу роль в житті Лани грає її підтримка. *«... ми разом проводили час, обговорювали різні проблеми та ділилися радіщами...».* **Учасниця 2** отримала новий погляд на життя, зокрема на тему дружби, де важливі прийняття та взаємоповага. Вона стала більш відкритою до спілкування на теми, що стосуються сексуальних меншин, активно працюючи для подолання стереотипів у своєму близькому оточенні.

Звичайно, їхня дружба не обходилася з негативними висловлюваннями від деяких знайомих, які не могли зрозуміти її дружбу з Ланою. *«... у мене були моменти сумнівів. Але завдяки Лані я навчилася відстоювати свої цінності та боротися зі стереотипами...».*

«Зараз я можу з упевненістю сказати, що моя дружба з Ланою не лише вплинула на моє життя, але й змінила світогляд...». **Учасниця 2** навчилася не судити людей за їхньою ідентичністю, а бачити їх такими, якими вони є, *«... з усіма їхніми сильними і слабкими сторонами...».*

У результаті, **учасниця 2** усвідомила, що дружба може подолати будь-які бар'єри. Вона стала активною прихильницею прав людини і сама почала займатися адвокацією прав ЛГБТ-спільноти. *«... ця дружба, яка здавалося б,*

могла викликати труднощі, стала одним з найбільших дарів у моєму житті...».

З обговорення досвіду **учасника 1, учасниці 2 та учасниці 4** можна зробити висновок, що взаємодія з сексуальними меншинами може бути дуже позитивним досвідом, адже взаємодія з різними групами людей може бути корисною для розвитку особистісних якостей, змінювати світогляд та зменшувати упередження. Люди, які відкриті до різноманіття, можуть знайти нові, дружні стосунки, навчитися чомусь новому та стати частиною більш інклюзивного середовища, допомогти людям стати більш відкритими та чутливими до різноманіття досвіду і почуттів інших.

Використання фокус-групового інтерв'ю в даному випадку довело свою ефективність. Це дозволило учасникам вільно висловлювати свої думки та переживання, а також підтримувати дискусії, що призвело до несподіваної та унікальної інформації.

Питання, що стосувалися особистого досвіду взаємодії з сексуальними меншинами, виявились особливо інформативними. Вони спонукали учасників фокус-групового інтерв'ю поділитися своїми думками та емоціями, що сприяло глибшому розумінню їхніх переконань.

Спостереження за невербальною поведінкою учасників фокус-групового інтерв'ю, такою як міміка та жести, також розповідають про ставлення учасників до сексуальних меншин. Наприклад, на запитання про **асоціації, які виникають при озвучуванні терміну «сексуальні меншини»**, **учасник 1** ділився своїми думками з відкритими жестами рук, що свідчить про бажання бути готовим до діалогу. Відкриті жести символізують підтримку та прийняття.

Позиція з перехрещеними ногами **учасниці 4** під час висловлювань щодо рівності прав для сексуальних меншин може вказувати на рівень захисту або нерішучості. Це означає, що **учасниця 4** має позитивне ставлення, але відчуває певну обережність чи стурбованість щодо обговорюваної теми.

Під час обговорення питання про стереотипи та упередження щодо сексуальних меншин, **учасниця 2** демонструвала невербальну поведінку, кіляючи руками та кидаючи погляд на інших учасників, це свідчить про впевненість і готовність підтримувати інформацію про сексуальні меншини. Крім того, в **учасниці 2** виражалися позитивні емоції через усмішку та оживленість, що свідчить про прийняття та відкритість до теми.

Схрещування рук **учасниця 3** під час обговорення особистого досвіду взаємодії з сексуальними меншинами може свідчити про закритість або неспокій. Міміка обличчя **учасниці 3** висловлювала сум'яття, був присутній зворотній зв'язок у вигляді усмішки та напруження м'язів, це вказує на її внутрішній конфлікт та зміну емоцій під час обговорення.

Загальна групова невербальна поведінка вказує на змішане ставлення учасників. Деякі з них – учасник 1, учасниця 2 та учасниця 4 можуть відкрито підтримувати сексуальні меншини, в той час як інші – учасниця 3 може відчувати дискомфорт у розмові про сексуальні меншини.

Важливо звертати увагу на те, коли учасники починають усміхатися, напружуватися або демонструвати інші емоції, оскільки це може вказувати на їхній внутрішній стан та самопочуття під час обговорення.

Таким чином, невербальна поведінка учасників на фокус-групі є важливим аспектом аналізу ставлення до сексуальних меншин. Вона допомагає виявити емоції, які можуть не з'являтися в словах, і забезпечує додаткові відомості про їхні переживання. Тому важливо враховувати як вербальні, так і невербальні спостереження, щоб отримати повнішу картину ставлення учасників до сексуальних меншин.

Отже, узагальнюючи вище поданий матеріал варто приділити особливу увагу на наступне.

З відповідей учасників дискусії термін «сексуальні меншини» є різноманітним, охоплює широкий спектр тем – від прав і підтримки до любові та різноманітності. Це говорить про значущість діалогу та освіти, щоб

покращити розуміння та прийняття сексуальних меншин у суспільстві, а також про важливість боротьби з упередженнями й стереотипами.

Учасники фокус-групового інтерв'ю мають різні погляди на питання прав сексуальних меншин. **Учасник 1** висловив підтримку і зазначив, що сексуальні меншини мають рівні права, як і всі інші люди. Він обґрунтував свою думку тим, що права людини є універсальними і повинні охоплювати всі категорії населення, незалежно від сексуальної орієнтації. **Учасниця 4** на відмінну від **учасника 1**, висловила скептицизм щодо рівності прав для сексуальних меншин. **Учасниця 4** обґрунтувала свою позицію тим, що в багатьох країнах і культурах існують дискримінаційні практики та закони, які обмежують права цих груп, тому справжня рівність ще не досягнута.

Думки варіюються від повної підтримки рівності до визначення існуючих бар'єрів. Відзначено важливість врахування соціально-культурних аспектах, які впливають на отримання справедливих прав. Дискусія підкреслила необхідність просвітництва й діалогу для покращення розуміння і підтримки прав сексуальних меншин.

Стереотипи та упередження щодо сексуальних меншин, на думку учасників фокус-групового інтерв'ю, створюють негативне ставлення до людей з нетрадиційною орієнтацією. Твердження *«Бути геєм чи лесбійкою – це психічний розлад!»* - неправомірне.

Гомосексуальність була визнана нормальним варіантом сексуальної орієнтації ще у 1973 році Американською психіатричною асоціацією, коли вона була виключена з діагностичного та статистичного посібника психічних розладів.

У 1992 році гомосексуальність офіційно Всесвітньою організацією охорони здоров'я було виключено із міжнародного переліку хвороб [45]. Гомосексуальність і бісексуальність – порівнюють з нормальною орієнтацією з гетеросексуальністю. Це малопоширений варіант норми, такої, як негативний резус-фактор, руде волосся чи ліворукість.

Дослідження показують, що діти, які виховувалися представниками сексуальних меншин, так само як і діти, виховані гетеросексуальними батьками, можуть мати різноманітну сексуальну орієнтацію [46].

У жовтні 2016 року Американська психологічна асоціація опублікувала дослідження 96 сімейних пар, які усиновили дитину [36]. Воно доводить, що діти гетеросексуальних і гомосексуальних батьків однаково добре адаптуються до соціуму і взаємодіють з однолітками.

Благополуччя дітей, за словами дослідниці Рейчел Феррі, залежить від рівня стресу у сім'ї, який у процесі виховання незмінно впливає на дитину [33].

Важливо розуміти, що сексуальна орієнтація не визначається батьківством, а є індивідуальним аспектом особистості.

Сексуальні вподобання не визначають культурні. Так само як і одяг людини та її стиль не свідчать про сексуальну орієнтацію.

Сексуальна орієнтація індивіда не визначає його поведінку щодо романтичних або сексуальних зв'язків. Як і серед гетеросексуалів, у кожної людини можуть бути різні погляди на стосунки, зобов'язання та етику. Багато людей з сексуальних меншин вживають серйозний підхід до своїх романтичних стосунків і ведуть здорове сексуальне життя. Це стереотип, що розпалює страхи та упередження.

Сексуальні меншини, як і всі інші групи людей, мають право на свій стиль і вподобання.

Стереотип про сексуальні меншини і педофілію є невірним і дуже небезпечним. Педофілія – це діагноз, який не має ніякого відношення до сексуальної орієнтації. Статистичні дані не підтверджують зв'язок між представниками сексуальних меншин та педофілією. Переважна більшість представників сексуальних меншин є здоровими, відповідальними індивідами, які не завдають школи дітям. Цей стереотип активно використовують, щоб дискримінувати сексуальні меншини та виправдовувати неприйняття і ненависть до них [29].

Обговорення теми стереотипів сексуальних меншин складний, але важливо орієнтуватися на факти і дослідження. Неправдиві твердження та стереотипи формують упередження, які шкодять і особам, і суспільству в цілому. Обговорення таких стереотипів і упереджень є важливим кроком до їх подолання. Освіта та інформування людей про реальний стан справ у питанні сексуальної орієнтації можуть змінити ставлення до сексуальних меншин, зменшити дискримінацію та підтримати більш інклюзивне суспільство. Важливо заохочувати відкриті дискусії, щоб зменшувати страхи та нерозуміння, пов'язані з цією темою.

Досвід взаємодії з сексуальними меншинами учасника 1 є позитивний. Він познайомився з людьми, які відкрили йому нові погляди на життя, самовираження та любов. Учасник 1 відзначав відкритість, різноманіття і творчість все, що збагачує його життя, а також допомагає усвідомити, що кожна людина заслуговує на повагу і прийняття. Разом з тим, учасник 1, зіткнувся з негативними реакціями. Під час спілкування з незнайомими людьми він чув стереотипи та упередження щодо представників сексуальних меншин. Це його розчаровувало, оскільки він знав, що це дійсно хороші та щирі люди.

Учасник 1 зрозумів, що позитив в його досвіді взаємодії з ЛГБТ спільнотою полягав у глибокому пізнанні і прийнятті різноманітності. Він навчався, як важливо бути чуйним і відкритим до інших. Взаємодія з новими друзями дала йому змогу побачити світ очима тих, хто часто стискається з дискримінацією.

Досвід взаємодії з представниками сексуальних меншин учасниці 4 також є позитивний. У спілкуванні з людьми нетрадиційної орієнтації **учасниця 4** почала переосмислювати свої власні переконання. Вона зрозуміла, що багато з тих соціальних стереотипів, які існують щодо сексуальних меншин, не є справедливими. Зміст розмови допоміг їй поглянути на світ з нової перспективи, відкрити для себе важливість прийняття та підтримки. **Учасниця 4** навчилася відстоювати свої переконання і підтримувати тих, хто може бути вразливим. Її досвід взаємодії з представниками сексуальних

меншин став унікальним позитивним етапом у дозволі розкриття свого світогляду, також допомогло формувати глибші та автентичні стосунки в її житті.

Учасниця 2 отримала новий погляд на життя, зокрема на тему дружби, де важливі прийняття та взаємоповага. Вона стала більш відкритою до спілкування на теми, що стосуються сексуальних меншин, активно працюючи для подолання стереотипів у своєму близькому оточенні. **Учасниця 2** навчилася не судити людей за їхньою ідентичністю, а бачити їх такими, якими вони є. **Учасниця 2** усвідомила, що дружба може подолати будь-які бар'єри. Вона стала активною прихильницею прав людини і сама почала займатися адвокацією прав ЛГБТ-спільноти.

З обговорення досвіду **учасника 1, учасниці 2 та учасниці 4** можна зробити висновок, що взаємодія з сексуальними меншинами може бути дуже позитивним досвідом, адже взаємодія з різними групами людей може бути корисною для розвитку особистісних якостей, змінювати світогляд та зменшувати упередження. Люди, які відкриті до різноманіття, можуть знайти нові, дружні стосунки, навчитися чомусь новому та стати частиною більш інклюзивного середовища, допомогти людям стати більш відкритими та чутливими до різноманіття досвіду і почуттів інших.

Використання фокус-групового інтерв'ю в даному випадку довело свою ефективність. Це дозволило учасникам вільно висловлювати свої думки та переживання, а також підтримувати дискусії, що призвело до несподіваної та унікальної інформації.

Питання, що стосувалися особистого досвіду взаємодії з сексуальними меншинами, виявились особливо інформативними. Вони спонукали учасників фокус-групового інтерв'ю поділитися своїми думками та емоціями, що сприяло глибшому розумінню їхніх переконань.

Спостереження за невербальною поведінкою учасників фокус-групового інтерв'ю, такою як міміка та жести, розповіли про позитивне ставлення учасників до сексуальних меншин. **Учасник 1** ділився своїми думками з

відкритими жестами рук, що свідчить про бажання бути готовим до діалогу. Відкриті жести символізують підтримку та прийняття. Позиція з перехрещеними ногами **учасниці 4** під час висловлювань щодо рівності прав для сексуальних меншин вказує на рівень захисту або нерішучості. Що означає про позитивне ставлення, але відчуття обережності чи стурбованості до обговорюваної теми.

Учасниця 2 виражалися позитивні емоції через усмішку та оживленість, що свідчить про прийняття та відкритість до теми.

Схрещування рук **учасниці 3** під час обговорення особистого досвіду взаємодії з сексуальними меншинами свідчить про закритість або неспокій.

Загальна групова невербальна поведінка вказує на змішане ставлення учасників. Деякі з них – учасник 1, учасниця 2 та учасниця 4 можуть відкрито підтримують сексуальні меншини, в той час як інші – учасниця 3 відчувала дискомфорт у розмові про сексуальні меншини.

Невербальна поведінка учасників на фокус-групі є важливим аспектом аналізу ставлення до сексуальних меншин. Вона допомагає виявити емоції, які можуть не з'являтися в словах, і забезпечує додаткові відомості про їхні переживання. Тому важливо враховувати як вербальні, так і невербальні спостереження, щоб отримати повнішу картину ставлення учасників до сексуальних меншин.

3.3. Порівняння кількісної та якісної методології у вивченні ставлень до сексуальних меншин

Для вивчення ставлення населення до сексуальних меншин через якісні та кількісні методології нами було проведено два різні дослідження: одне – через анкетування (120 осіб), інше – через фокус-групове інтерв'ю з 4 учасниками. Кожен з цих методів має свої особливості, переваги та недоліки, що робить їх придатними для різних цілей.

За результатами проведеного **кількісного дослідження** виявлено загальну негативність до сексуальності меншин, а саме 42% учасники висловили негативне ставлення до сексуальних меншин, 38% - негативно ставляться до одностатевих пар, 33% респондентів від зустрічі з представниками нетрадиційної орієнтації мають негативні відчуття такі як огида, 14% злість, 10% роздратованість, 12% опитаних вважає, що сексуальні меншини не повинні мати особливі права, 67% респондентів висловили негативне ставлення до ЛГБТ парадів та протестів. Це може свідчити про наявність стереотипів, упереджень або нерозуміння питань, що стосуються ЛГБТ спільноти. Крім того, відсутність глибини у відповідях, заважає з'ясувати причини негативного ставлення населення до сексуальних меншин, відповіді можуть бути спотворені через соціальний страх бути неправильно зрозумілими.

Разом з тим, застосування кількісного методу шляхом анонімного анкетування має переваги такі, як легкість в обробці даних та можливість використання статистичних даних для аналізу результатів.

За результатами проведеного **якісного дослідження** виявлено позитивне ставлення населення до сексуальних меншин. До фокус-групового інтерв'ю було залучено 4 учасники, які вільно обговорювали свій досвід та думки щодо сексуальних меншин, що дозволило отримати глибоке розуміння індивідуальних переживань, та допомогло виявити позитивні аспекти ставлення до сексуальних меншин. Учасники фокус-групового інтерв'ю підкреслили важливість підтримки та розуміння сексуальних меншин, вони готові рефлексувати та обговорювати свої погляди на тему різноманіття, разом з тим, обмежена кількість учасників фокус-групового інтерв'ю знижує можливість генерації результатів на загальну популяцію. Динаміка групи впливає на виступи та думки учасників, це вбачається під час обговорення особистого досвіду взаємодії з сексуальними меншинами **учасниця 3** мовчала та не ділилася своїм досвідом та думками.

Кількісне дослідження виявило загальну негативність ставлення населення до сексуальних меншин, тоді як якісне підкреслило позитивні аспекти, що може свідчити про те, що ставлення населення до сексуальних меншин варіюється в залежності від контексту обговорення. Це вказує на те, що негативне ставлення може бути частково зумовлене недостатньою обізнаністю або стереотипами, тоді як позитивне ставлення може виникати в середовищі, яке сприяє відкритості та сприйняттю.

Кількісні та якісні методи дослідження щодо ставлення населення до сексуальних меншин можуть бути використані у навчальних програмах, семінарах або тренінгах, спрямованих на підвищення обізнаності та розуміння сексуальних меншин.

Фокус-групи можуть стати ефективним інструментом для обговорення особистих переживань, що допомагає учасникам усвідомити стереотипи та упередження.

Таким чином, обидва дослідження вказують на важливість використання як кількісних так і якісних методів для більш комплексного розуміння ставлення населення до сексуальних меншин. Кількісне анкетування забезпечує загальні дані ставлень населення до сексуальних меншин, тоді як якісні фокус-групове інтерв'ю відкриває глибші причини і контексти цих ставлень.

За результатами проведеного дослідження, можна зробити висновок, що для ефективного дослідження ставлення населення до сексуальних меншин важливо поєднувати різні методології, оскільки це може допомогти виявити не лише загальні тенденції, але й глибокі, особисті переживання, які впливають на ставлення учасників.

Висновки до Розділу 3

Одним з видів прямого самозвіту є фокус-група. Основна мета фокус-групи полягає в отриманні глибшого розуміння поглядів, уподобань та ставлення учасників щодо певного питання чи теми. До недоліків фокус-групи А. Бхаттачерджи відніс обмежену кількість респондентів для вибірки, можливість впливу фасилітатора на обговорення та складність аналізу результатів через кількість зібраної інформації.

Переваги фокус-групи такі: можливість отримати глибоке розуміння ставлення учасників, можливість спостерігати за взаємодією між ними та швидкий збір якісної інформації [100].

Описане фокус-групове інтерв'ю охоплює 4 – учасники. Для проведення групового інтерв'ю було написано гайд. Тривалість фокус-групового інтерв'ю 1,5 години. Цільова група дослідження – жінки та чоловік віком від 22 до 39 років. Рекрутинг інформантів відбувався методом снігової кулі.

За результатами фокус-групового інтерв'ю, група з 4 людей позитивно ставиться до сексуальних меншин, виявляє рівноправ'я та повагу. Існує відкрите сприйняття та підтримка рівних прав для всіх груп населення. Це говорить про значущість діалогу та освіти, щоб покращити розуміння та прийняття сексуальних меншин у суспільстві, а також про важливість боротьби з упередженнями й стереотипами.

Учасники фокус-групового інтерв'ю мають різні погляди на питання прав сексуальних меншин. Стереотипи та упередження щодо сексуальних меншин, на думку учасників фокус-групового інтерв'ю, створюють негативне ставлення до людей з нетрадиційною орієнтацією.

Благополуччя дітей, за словами дослідниці Рейчел Феррі, залежить від рівня стресу у сім'ї, який у процесі виховання незмінно впливає на дитину [33]. Секрет успішного виховання дитини залежить від методів взаємодії з нею, але аж ніяк не від структури сім'ї. Щодо сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності дітей у гомосексуальних сім'ях, то їх розподіл такий же, як і в

гетеросексуальних. Сексуальна орієнтація не визначається батьківством, а є індивідуальним аспектом особистості. Сексуальні вподобання не визначають культурні. Так само як і одяг людини та її стиль не свідчать про сексуальну орієнтацію.

Сексуальна орієнтація індивіда не визначає його поведінку щодо романтичних або сексуальних зв'язків. Як і серед гетеросексуалів, у кожної людини можуть бути різні погляди на стосунки, зобов'язання та етику. Багато людей з сексуальних меншин вживають серйозний підхід до своїх романтичних стосунків і ведуть здорове сексуальне життя. Це стереотип, що розпалює страхи та упередження.

Обговорення теми стереотипів сексуальних меншин складний, але важливо орієнтуватися на факти і дослідження. Неправдиві твердження та стереотипи формують упередження, які шкодять і особам, і суспільству в цілому. Обговорення таких стереотипів і упереджень є важливим кроком до їх подолання. Освіта та інформування людей про реальний стан справ у питанні сексуальної орієнтації можуть змінити ставлення до сексуальних меншин, зменшити дискримінацію та підтримати більш інклюзивне суспільство. Важливо заохочувати відкриті дискусії, щоб зменшувати страхи та нерозуміння, пов'язані з цією темою.

Обговорення досвіду учасника 1, учасниці 2 та учасниці 4 доводить, що взаємодія з сексуальними меншинами є позитивним досвідом, взаємодія з різними групами людей є корисною для розвитку особистісних якостей, змінювати світогляд та зменшувати упередження. Люди, які відкриті до різноманіття, можуть знайти нові, дружні стосунки, навчитися чомусь новому та стати частиною більш інклюзивного середовища, допомогти людям стати більш відкритими та чутливими до різноманіття досвіду і почуттів інших.

Використання фокус-групового інтерв'ю в даному випадку довело свою ефективність. Це дозволило учасникам вільно висловлювати свої думки та переживання, а також підтримувати дискусії, що призвело до несподіваної та унікальної інформації.

Питання, що стосувалися особистого досвіду взаємодії з сексуальними меншинами, виявились особливо інформативними. Вони спонукали учасників фокус-групового інтерв'ю поділитися своїми думками та емоціями, що сприяло глибшому розумінню їхніх переконань.

Загальна групова невербальна поведінка вказує на змішане ставлення учасників. Учасник 1, учасниця 2 та учасниця 4 відкрито підтримують сексуальні меншини, в той час як учасниця 3 відчувала дискомфорт у розмові про сексуальні меншини [20].

Невербальна поведінка учасників на фокус-групі є важливим аспектом аналізу ставлення до сексуальних меншин. Вона допомагає виявити емоції, які можуть не з'являтися в словах, і забезпечує додаткові відомості про їхні переживання [20]. Тому важливо враховувати як вербальні, так і невербальні спостереження, щоб отримати повнішу картину ставлення учасників до сексуальних меншин.

За результатами проведеного **кількісного дослідження** виявлено загальну негативність до сексуальності меншин, а саме 42% учасники висловили негативне ставлення до сексуальних меншин, 38% - негативно ставляться до одностатевих пар, 33% респондентів від зустрічі з представниками нетрадиційної орієнтації мають негативні відчуття такі як огида, 14% злість, 10% роздратованість, 12% опитаних вважає, що сексуальні меншини не повинні мати особливі права, 67% респондентів висловили негативне ставлення до ЛГБТ парадів та протестів. Це може свідчити про наявність стереотипів, упереджень або нерозуміння питань, що стосуються ЛГБТ спільноти. Крім того, відсутність глибини у відповідях, заважає з'ясувати причини негативного ставлення населення до сексуальних меншин, відповіді можуть бути спотворені через соціальний страх бути неправильно зрозумілими.

Застосування кількісного методу шляхом анонімного анкетування має переваги такі, як легкість в обробці даних та можливість використання статистичних даних для аналізу результатів.

Кількісне дослідження виявило загальну негативність ставлення населення до сексуальних меншин, тоді як якісне підкреслило позитивні аспекти, що може свідчити про те, що ставлення населення до сексуальних меншин варіюється в залежності від контексту обговорення. Це вказує на те, що негативне ставлення може бути частково зумовлене недостатньою обізнаністю або стереотипами, тоді як позитивне ставлення може виникати в середовищі, яке сприяє відкритості та сприйняттю.

Кількісні та якісні методи дослідження щодо ставлення населення до сексуальних меншин можуть бути використані у навчальних програмах, семінарах або тренінгах, спрямованих на підвищення обізнаності та розуміння сексуальних меншин.

Фокус-групи можуть стати ефективним інструментом для обговорення особистих переживань, що допомагає учасникам усвідомити стереотипи та упередження.

Таким чином, обидва дослідження вказують на важливість використання як кількісних так і якісних методів для більш комплексного розуміння ставлення населення до сексуальних меншин. Кількісне анкетування забезпечує загальні дані ставлень населення до сексуальних меншин, тоді як якісні фокус-групове інтерв'ю відкриває глибші причини і контексти цих ставлень.

За результатами проведеного дослідження, можна зробити висновок, що для ефективного дослідження ставлення населення до сексуальних меншин важливо поєднувати різні методології, оскільки це може допомогти виявити не лише загальні тенденції, але й глибокі, особисті переживання, які впливають на ставлення учасників. Обговорення показало та важливість взаємодії з різними групами людей для розвитку особистісних якостей, зміни світогляду та зменшення упереджень.

Упередження, стереотипи та міфи створюють виклики для сексуальних меншин, ускладнюючи їхній доступ до прийняття та підтримки в суспільстві. Важливо вести відкриті розмови про сексуальні меншини, сексуальність, щоб

знижувати рівень страху та непорозуміння. Освіта та просвітництво можуть зіграти ключову роль у подоланні цих бар'єрів. Чим більше буде знань та розуміння, тим легше буде розвивати здорові міжособистісні стосунки, в яких кожна особа зможе бути самою собою без страху.

ВИСНОВКИ

Сексуальні меншини являють собою різноманітні групи людей, які відрізняються від традиційних норм сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності.

Виокремлюють такі типи сексуальних меншин: лесбійки, геї, бісексуали, а також трансгендерні люди, для позначення яких є ширший термін ЛГБТ+ спільнота.

Соціологи, громадські активісти досліджуючи ставлення до сексуальних роблять висновок про те, що рівень інтолерантності до представників сексуальних меншин залежить від статі (жінки толерантніші від чоловіків), рівня освіти (чим вище рівень освіти – вище рівень терпимості), віку (молодші за віком люди толерантніші від старших, за винятком хлопців-підлітків), регіону мешкання (міські жителі толерантніші за сільських), релігійності, професійної зайнятості, рівня прибутків тощо.

Ставлення українського суспільства до гомосексуальності і гомосексуалів знаходиться в процесі формування. У столиці і великих містах ставлення - більш терпиме; в провінції і в сільській місцевості більш - консервативне і гомофобне.

Серед методів психотерапевтичної корекції виділяють: адверсивну терапію, психоаналіз, сугестію.

Школа дещо компенсує брак інформації щодо захворювань, які передаються статевим шляхом, а також сексуального, домашнього та гендерно зумовленого насильства, однак із більшості тем інформування все ще є недостатнім. У результаті діти та підлітки залишаються без необхідної інформації щодо розуміння свого тіла, власних прав і відповідальності, а також щодо стосунків і сексуальності.

Сексуальна просвіта посідає важливе місце у шкільних системах іноземних країн, таких як: Швеція, Франція, Німеччина, Фінляндія, Нідерланди, Норвегія, Австрія, Іспанія.

Україні відбуваються певні зрушення у запровадженні сексуальної просвіти завдяки схваленню Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року. Міністерством освіти і науки розробляється проєкт державного стандарту для профільного рівня загальної середньої освіти з реалізації програми статевого виховання. Розробляються навчально-методичні матеріали, здійснюється підготовка педагогів в системі післядипломної педагогічної освіти.

Православна церква офіційно засуджує гомосексуальні стосунки, підкріплюючи таку точку зору священними текстами [85, с. 17–20].

Католицька Церква у своїх «зауваженнях, що стосуються легалізації зв'язків між гомосексуальними особами» описує дослідження, що противиться можливості виховання дітей поза традиційною бінарною сім'єю. Це аргументують присутністю небезпек для розвитку дитини, адже вона, незалежно від статі, потребує присутності як матері, так і батька, що дозволить дитині цілісно зростати, розвиватись, споглядаючи досвід обох статевих конструктів [70].

Української Православної Церкви «вважає гомосексуальність гріховною зіпсованістю людської природи, яка долається у духовному зусиллі, яке веде до зцілення та особистого зростання людини».

Ніяких дискусій щодо індивідуальної природної схильності до гомосексуальності, її припустимості, визнання прав сексуальних меншостей церков не припускає та «засуджує усіляку пропаганду гомосексуальності».

Відмічається збільшення частки тих, хто погоджується, що представники сексуальних меншин повинні мати рівні права. Зросла й частка тих, хто позитивно ставиться до участі представників сексуальних меншин у захисті України від російської агресії: з 65,7 % 2022 року до 67,6 % 2023 року.

Також частка українців, толерантних до сексуальних меншин, зросла з 34 % до 57,6 %.

Сексуальні меншини досі стикаються зі стереотипами та упередженим ставленням через свою сексуальну орієнтацію або гендерну ідентичність. Виявлено, що упередження часто мають коріння в культурних, релігійних і соціальних умовах. Важливою є роль освіти та інформації у формуванні позитивного ставлення до сексуальних меншин, що може знижувати рівень упередження.

Сексуальні меншини стикаються з негативним ставленням з боку представників державних установ, таких як поліція та медичні заклади. Серед проявів дискримінації — відмова у працевлаштуванні, напади на ґрунті ненависті, неможливість одружитися зі своєю коханою людиною, а у деяких країнах навіть кримінальне переслідування та примусове лікування. Цей перелік не є повним, адже представники сексуальних меншин не є однорідною спільнотою і різняться між собою за етнічністю, віросповіданням, національністю, соціальним класом, зайнятістю, статтю та безліччю інших ознак. Упередження здатні завдати серйозної шкоди як індивідам, так і суспільству в цілому.

Хоча деякі права сексуальних меншин в Україні захищені, у законодавстві все ще існують прогалини. Одностатеві шлюби юридично не визнаються, не існує всеосяжного антидискримінаційного закону, який би прямо захищав представників сексуальних меншин від дискримінації. Злочини на ґрунті ненависті та розпалювання ненависті, мотивовані гомофобією або трансфобією, належним чином не розглядаються в правовій системі. У контексті нинішньої війни офіційні одностатеві цивільні союзи призвели б до фінансової підтримки та офіційного визнання партнерів загиблих солдатів і дали б їм право приймати медичні рішення, якщо їхні партнери отримали поранення.

Показово, що за даними минулорічного дослідження Київського міжнародного інституту соціології, 73% українців вважають, що сексуальні меншини мають бути захищені від дискримінації. Агресивна гомофобія та трансфобія в Україні все більше асоціюється саме з росією.

В Україні гомофобія змушує людей вважати, що лесбійкам, геям, бісексуальним і трансгендерним людям не місце в цій країні.

Недостатня поінформованість і низький рівень сексуальної культури, а також відсутність тем, присвячених сексуальному життю людини у програмах середніх навчальних закладів, посприяло тому, що серед українців поширений хибний стереотип, нібито гомосексуальність – це свідомий вибір людини, і її можна в будь-який момент змінити.

Для дослідження особливостей ставлення населення до сексуальних меншин було проведено емпіричне дослідження. Загальна кількість осіб залучених до експерименту становила 120 людей. Для дослідження рівня толерантності у респондентів використано анкетування, направлене на виявлення ставлення до осіб нетрадиційної орієнтації, обізнаності населення щодо ЛГБТ та методику «Індекс толерантності» (Г. У. Солдатова, О. А. Кравцова, О. Е. Хухлаєв, Л. А. Шайгерова) [98].

Дослідження проводилося в онлайн форматі, де учасники заповнювали анкети електронно та надсилали їх за вказаною електронною адресою. У документів містилася інструкція для самостійного проведення опитувань та місце для запису власних відповідей. Загальна кількість часу, витрачено на дослідження 15 днів, з моменту відправлення завдань для виконання до фінального етапу.

За результатами дослідження встановлено, що – 28% серед опитаних позитивно ставляться до сексуальних меншин, 18% – байдуже, 12% не визначилися із своєю позицією. Разом з цим більша третина опитаних - 42% мають негативне ставлення до сексуальних меншин. Переважає тенденція негативного ставлення до одностатевих пар (38%). Все ще залишається доволі великий відсоток людей, які від зустрічі з представниками нетрадиційної орієнтації мають негативні відчуття такі як огида (33%), злість (14%), роздратованість (10%). Доволі невеликий відсоток досліджуваних, які від зустрічі з представниками отримують позитивні відчуття, або ставляться до них нейтрально (20%).

Більшість опитаних респондентів – 37% дотримуються думки, що сексуальні меншини повинні мати рівний доступ до праці, що свідчить про певний рівень визначення прав людини та готовності до прийняття різноманітності на робочому місці.

27% вважають, що сексуальні меншини повинні мати право на шлюб. Це також важливий крок у досягненні рівноправності. Право на усиновлення дітей підтримується меншою часткою - 13%, що вказує на потребу у діалозі та роз'ясненні переваг для дітей, які можуть бути усиновлені.

Водночас 12% опитаних вважає, що сексуальні меншини не повинні мати особливі права. Це може свідчити про наявність стереотипів та упереджень, які потрібно долати через освітні програми та відкриті дискусії.

Натомість 11% - не визначилися щодо прав та свобод сексуальних меншин. Це підкреслює потребу в інформації і можливості для обговорення важливих тем.

67% респондентів висловили негативне ставлення до ЛГБТ парадів та протестів. Це може свідчити про наявність стереотипів, упереджень або нерозуміння питань, що стосуються ЛГБТ спільноти.

В анкеті респонденти відобразили великий спектр думок на відкриті запитання: 28% респондентів зазначають, потребу в підвищенні рівня обізнаності про сексуальні меншини через освітні програми в школах і суспільстві. 32% - закликають до рівноправності для сексуальних меншин, в законодавстві, яке захищає від дискримінації, забезпечує право на шлюб або сімейні відносини. 26% респондентів хотіли б бачити більш позитивне відображення ЛГБТ-спільноти в медіа, а також популяризацію культури різноманіття і рівноправності. 14% опитаних вказують на необхідність забезпечення більшої участі сексуальних меншин в політичному, культурному та соціальному житті.

Респонденти прагнуть до змін, які включають збільшення освітніх програм, покращення правового захисту сексуальних меншин, сприяння соціальній прийнятості та підтримці різноманіття. Це свідчить про бажання

суспільства рухатися у напрямку більш інклюзивного та рівноправного середовища.

В Україні, в контексті війни і соціальної нестабільності, існує ще більший опір змінам у ставленнях до сексуальних меншин. 23% респондентів вважають, що суспільство ще не готове приймати демократичні зміни, які б забезпечили рівноправність для всіх громадян.

22% опитаних акцентують увагу, що сексуальні меншини часто відчують ізоляцію або стискають з дискримінацією, що підкреслює необхідність підтримки та захисту їхніх прав. 9% учасників вказали на важливість сприяння соціальному сприйняттю і підтримки різноманітності, що свідчить про поступову еволюцію поглядів у суспільстві.

Кількісне дослідження виявило загальну негативність ставлення населення до сексуальних меншин, тоді як якісне підкреслило позитивні аспекти, що може свідчити про те, що ставлення населення до сексуальних меншин варіюється в залежності від контексту обговорення. Це вказує на те, що негативне ставлення може бути частково зумовлене недостатньою обізнаністю або стереотипами, тоді як позитивне ставлення може виникати в середовищі, яке сприяє відкритості та сприйняттю.

Кількісні та якісні методи дослідження щодо ставлення населення до сексуальних меншин можуть бути використані у навчальних програмах, семінарах або тренінгах, спрямованих на підвищення обізнаності та розуміння сексуальних меншин.

Описане фокус-групове інтерв'ю охоплює 4 – учасники. Для проведення групового інтерв'ю було написано гайд. Тривалість фокус-групового інтерв'ю 1,5 години. Цільова група дослідження – жінки та чоловік віком від 22 до 39 років. Рекрутинг інформантів відбувався методом снігової кулі.

За результатами фокус-групового інтерв'ю, група з 4 людей позитивно ставиться до сексуальних меншин, виявляє рівноправ'я та повагу. Існує відкрите сприйняття та підтримка рівних прав для всіх груп населення. Це говорить про значущість діалогу та освіти, щоб покращити розуміння та

прийняття сексуальних меншин у суспільстві, а також про важливість боротьби з упередженнями й стереотипами.

Учасники фокус-групового інтерв'ю мають різні погляди на питання прав сексуальних меншин. Стереотипи та упередження щодо сексуальних меншин, на думку учасників фокус-групового інтерв'ю, створюють негативне ставлення до людей з нетрадиційною орієнтацією.

Обговорення досвіду учасника 1, учасниці 2 та учасниці 4 доводить, що взаємодія з сексуальними меншинами є позитивним досвідом, взаємодія з різними групами людей є корисною для розвитку особистісних якостей, змінювати світогляд та зменшувати упередження. Люди, які відкриті до різноманіття, можуть знайти нові, дружні стосунки, навчитися чомусь новому та стати частиною більш інклюзивного середовища, допомогти людям стати більш відкритими та чутливими до різноманіття досвіду і почуттів інших.

Використання фокус-групового інтерв'ю в даному випадку довело свою ефективність. Це дозволило учасникам вільно висловлювати свої думки та переживання, а також підтримувати дискусії, що призвело до несподіваної та унікальної інформації.

Питання, що стосувалися особистого досвіду взаємодії з сексуальними меншинами, виявились особливо інформативними. Вони спонукали учасників фокус-групового інтерв'ю поділитися своїми думками та емоціями, що сприяло глибшому розумінню їхніх переконань.

Загальна групова невербальна поведінка вказує на змішане ставлення учасників. Учасник 1, учасниця 2 та учасниця 4 відкрито підтримують сексуальні меншини, в той час як учасниця 3 відчувала дискомфорт у розмові про сексуальні меншини [20].

Невербальна поведінка учасників на фокус-групі є важливим аспектом аналізу ставлення до сексуальних меншин. Вона допомагає виявити емоції, які можуть не з'являтися в словах, і забезпечує додаткові відомості про їхні переживання [20]. Тому важливо враховувати як вербальні, так і невербальні

спостереження, щоб отримати повнішу картину ставлення учасників до сексуальних меншин.

За результатами проведеного кількісного дослідження виявлено загальну негативність до сексуальності меншин, а саме 42% учасники висловили негативне ставлення до сексуальних меншин, 38% - негативно ставляться до одностатевих пар, 33% респондентів від зустрічі з представниками нетрадиційної орієнтації мають негативні відчуття такі як огида, 14% злість, 10% роздратованість, 12% опитаних вважає, що сексуальні меншини не повинні мати особливі права, 67% респондентів висловили негативне ставлення до ЛГБТ парадів та протестів. Це може свідчити про наявність стереотипів, упереджень або нерозуміння питань, що стосуються ЛГБТ спільноти. Крім того, відсутність глибини у відповідях, заважає з'ясувати причини негативного ставлення населення до сексуальних меншин, відповіді можуть бути спотворені через соціальний страх бути неправильно зрозумілими.

Застосування кількісного методу шляхом анонімного анкетування має переваги такі, як легкість в обробці даних та можливість використання статистичних даних для аналізу результатів.

Кількісне дослідження виявило загальну негативність ставлення населення до сексуальних меншин, тоді як якісне підкреслило позитивні аспекти, що може свідчити про те, що ставлення населення до сексуальних меншин варіюється в залежності від контексту обговорення. Це вказує на те, що негативне ставлення може бути частково зумовлене недостатньою обізнаністю або стереотипами, тоді як позитивне ставлення може виникати в середовищі, яке сприяє відкритості та сприйняттю.

Кількісні та якісні методи дослідження щодо ставлення населення до сексуальних меншин можуть бути використані у навчальних програмах, семінарах або тренінгах, спрямованих на підвищення обізнаності та розуміння сексуальних меншин.

Фокус-групи можуть стати ефективним інструментом для обговорення особистих переживань, що допомагає учасникам усвідомити стереотипи та упередження.

Таким чином, обидва дослідження вказують на важливість використання як кількісних так і якісних методів для більш комплексного розуміння ставлення населення до сексуальних меншин. Кількісне анкетування забезпечує загальні дані ставлень населення до сексуальних меншин, тоді як якісні фокус-групове інтерв'ю відкриває глибші причини і контексти цих ставлень.

За результатами проведеного дослідження, можна зробити висновок, що для ефективного дослідження ставлення населення до сексуальних меншин важливо поєднувати різні методології, оскільки це може допомогти виявити не лише загальні тенденції, але й глибокі, особисті переживання, які впливають на ставлення учасників. Обговорення показало та важливість взаємодії з різними групами людей для розвитку особистісних якостей, зміни світогляду та зменшення упереджень.

Упередження, стереотипи та міфи створюють виклики для сексуальних меншин, ускладнюючи їхній доступ до прийняття та підтримки в суспільстві. Важливо вести відкриті розмови про сексуальні меншини, сексуальність, щоб знижувати рівень страху та непорозуміння. Освіта та просвітництво можуть зіграти ключову роль у подоланні цих бар'єрів. Чим більше буде знань та розуміння, тим легше буде розвивати здорові міжособистісні стосунки, в яких кожна особа зможе бути самою собою без страху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Р. Бедронь Веселкова абетка, або (майже) все, що ви б хотіли знати про геїв та лесбійок: пер. з пол. Р. Бедронь – К.: Центр «Наш світ», 2009. – 154 с.
2. Меншини сексуальні / Ю. М. Гурженко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] /Редкол. :І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ.–К. :Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-66545>
3. Sexual Orientation by Rebecca Laff and Wendy Ruiz is licensed CC BY 4.0. Original source: https://groups.google.com/g/child-family-and-community-oer-resources/c/HT4ML_D-peA
4. Jillian Eugenios. I am a homosexual. I am a psychiatrist: How Dr. Anonymous changed history. NBC News, May 2, 2022.
5. Гольцберг К. В сім'ї: 6 видів психологічного насильства і 2 способи подолання <http://shho-take-psixologichne-nasilstvo>
6. Батлер, Д. (2003). Гендерний клопіт. Фемінізм та підрив тожсамості. Перекладено за виданням Judith Butler Gender Trouble. Routledge, 1990. Київ: Ентіс.
7. Мондімор Френсіс Марк. Гомосексуальність: Пер. з англ. Л. Володіной. Х: У-Факторія, 2002. — 333 с.
8. Васькова Ю. М. Право особистості на повагу до сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності у контексті реалізації принципу толерантності //Могилянські читання – 2020 : Досвід та тенденції розвитку суспільства в Україні: глобальний,національний та регіональний аспекти. – С. 63-68.
9. Батлер Дж. Перформативність, прекарність та сексуальна політика/З англ. пер. Олеся Бондаренко // Образ, тіло, порядок. Гендерні дослідження в міждисциплінарному спектрі. – К.: Медуза, 2014. – с. 91-101.

10. Белановський, С. А. (1996). Метод фокус-груп. Магістр.
11. Безп'ятчук Ж., Завгородня І. Шукайте чоловіка: які гендерні стереотипи панують в Україні//Тиждень.UA. — 14 березня 2012. — URL: <https://tyzhden.ua/Society/44368>
12. Блакитна книга: становище геїв і лесбійок в Україні [Електронний ресурс]—К.:Центр «Наш світ», 2000—Режим доступу: <http://gay.org.ua/publications/bluebook/hist-u.htm> (на 2 лют. 2014 р.).
13. Богдан О. В. (2015). Що варто знати про соціологію та соціальні дослідження? Посібник-довідник для громадських активістів та всіх зацікавлених 125-131, 231-237. http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7700/Bogdan_SocResearch.pdf.
14. Взаємодія консервативних і прорелігійних організацій та політичних партій в межах антигендерного руху в Україні // Гендерний журнал «Я». – 2013. № 3 (34), с. 10-13.
15. Від розпачу до надії. Становище ЛГБТ в Україні у 2014 р. // Центр «Наш світ». – К. : Центр «Наш світ», 2015. – 32 с.
16. Гендер і сексуальність: хрестоматія / пер. з англ. В. Гайденко; за ред. В. Гайденко. – Суми : Університетська книга, 2011. – 140 с.
17. Гендер, релігія і націоналізм в Україні [Електронний ресурс] / ред. Г.Ярманова.—К.,2012.—<http://www.ua.boell.org/downloads/Gender-Religion-Nationalismin-Ukraine-WW.pdf> (на 02.02.2014 р.).
18. Говорова В. Проблема та особливості педофілії/В. Говорова// Психогенеза особистості: норма і девіація : [зб. наук. ст. : матеріали наук.-практ. семінару з міжнар. участю «Феноменологія депривації: психол.-пед. і теорет.-приклад. дискурс. Ремедіум 4» (Луцьк, 3 квіт. 2014 р.)] / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Ф-т психології, Каф. пед. та вікової психології ; [голов. ред. Я. Гошовський]. Луцьк, 2014. С. 50–54.
19. Говорун Т.В. Соціалізація статі та сексуальності. Тернопіль: Навч. книга, 2001. 240 с.

20. Книга «Мова рухів тіла. Розширене видання» ; Автор, Алан Піз , Барбара Піз ; Видавництво, КМ-Букс ; Рік видання, 2017.
21. Гурен Л. «Гормональна зміна статі». – Міжнародний журнал трансгендерізму, 3 (1999).
22. Гридковець Л. М. Гомосексуалізм // Світ подружнього життя : навч.-практ. посіб. / Л. М. Гридковець. Київ, 2004. 149–157.
23. Гринчук В. Вади біологічної статі. Ваше здоров'я. №7. 1999.
24. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» № 5207-VI від 06.09.2012 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>.
25. Зінченков О.О., Касянчук М.Г., Кравчук А., Крок вперед, два назад: Становище ЛГБТ в Україні в 2010 – 2011 рр. / (Рада ЛГБТ-організацій України, центр «Наш світ», ЛГБТ-центр «ДонбасСоцПроект»). – К.: Центр «Наш світ», 2011. – С. 10.
26. Яким є статеve виховання в Україні й за кордоном, і як воно впливає на дітей? <https://www.volodymyrmedia.com.ua/blogs/yakym-ye-stateve-vyhovannya-v-ukrayini-j-za-kordonom-i-yak-vono-vplyvaye-na-ditej-31199/>
27. Колеснік В., Марценюк Т. Дискримінація за гендерною ідентичністю в Україні на прикладі трансгендерних людей // Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право: зб. наук. праць. – Київ: ІВЦ «Політехніка», 2015. – с. 95-105.
28. ГО «Дівчата», Український жіночий фонд, ActionAid International. Жінки та стигма. Як українські дівчата бачать статеve виховання, розвиток кар'єри, сім'ю та успіх: результати дослідження. 2022. 24 с. URL: <https://www.divchata.org/uk/proekty/doslidzhennya-zhinky-ta-stygma.html> (дата звернення: 21.02.2024).
29. Лампека Ю. Ставлення молодих людей до сексуальних меншин [Електронний ресурс] / Ю. Лампека, К. Борщ // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна

робота. – Ужгород, 2014. Вип. 32. С. 108–111. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2014_32_39 (дата звернення: 22.03.2021).

30. Б.М. Ворнік, Є.В. Кришталь. Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Медицина». 2023, 2-е перероблене і доповнене видання. С.631

31. ЛГБТ, здоров'я та права людини. URL: http://medicallaw.org.ua/fileadmin/user_upload/PDF/ресорс/Ресорс_розділ_8.pdf

32. Луценко О. Особливості усвідомлення власного життєвого шляху жінками з нетрадиційною сексуальною орієнтацією / О. Луценко, Н. Гавриляка // Соціальна психологія. 2012. № 3. С. 125–133.

33. https://znayshov.com/News/Details/chy_bude_u_shkolakh_stateve_vykhnovannia_u_mon_daly_rizni_vidpovidi#google_vignette

34. Марценюк Т. Права людини для ЛГБТ спільноти і ЄвроМайдан 2013-2014 // Журнал соціальної критики «Спільне». – 15.10.2014

35. Марценюк Т. Страх розмаїття: національні властивості толерантності і гомофобії // Критика. – Листопад-грудень 2009. – Рік XIII, Число 11-12 (145-146). – с. 10-13.

36. Марценюк Т.О., Новик Т.О., Святненко Н.В. Крос-культурний аналіз ставлення населення до геїв та лесбійок : Україна, Швеція, Іспанія, Угорщина та Німеччина // Український соціум. - 2014. - № 1(48). - с. 31-43.

37. Марценюк Т., “Гендер і нація в українському суспільстві: маскулінності та Євромайдан 2013-2014,” Я гендерний журнал, vol. 37, no. 1, pp. 4–9, 2015.

38. Sex education. Wikipedia the free encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Sex_education (date of access: 21.02.2024).

39. Марценюк Т.О., Колеснік В.С. Дискримінація за гендерною ідентичністю в Україні на прикладі трансгендерних людей. Вісник НТУУ «КПІ». Серія «Політологія. Соціологія. Право». 2014. Вип. 2 (22). С. 95–105.

40. Герц АА. Права людини, сексуальна орієнтація та гендерна рівність : навчальний посібник. Київ, 2018. 326 с.

41. Sexuality Education, Contraception and Family Planning. URL: https://www.forschung.sexualaufklaerung.de/fileadmin/fileadmin-forschung/pdf/country_papers_france.pdf (date of access: 21.02.2024). Обличчя ненависті. Злочини та інциденти на ґрунті гомофобії і трансфобії в Україні у 2014-2017 роках. / Центр «Наш світ». – К: Центр «Наш світ», 2018. – 90 с.

42. Garner BR, Godley SH, Bair CML. The impact of pay-for-performance on therapists' intentions to deliver high quality treatment. J Subst Abus Treat. 2011;41(1):97–103. .

43. Байрачна Л.К., Волкова Д.С. Четверте покоління прав людини в просторі судової полеміки (на прикладі рішень європейського суду з прав людини). Прикарпатський юридичний вісник. 2019. Вип. 3 (28). Т. 1. С. 44–49.

44. Паритетна демократія. Гомофобія як психологічна і соціальна проблема в сучасній Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: . – Загол. з екрану. – Мова укр.

45. Плахотнік О. «Освіта неспокою», активізм і академія: нотатки на полях корисної книжки // Критика феміністична. – № 1. – 2018 // feminist.krytyka.com

46. Питання заборони та протидії дискримінації. Методичні рекомендації для юристів / упорядник : Г. Христова. – Рада Європи, 2015 [Електронний ресурс].

47. “Права людини в Україні, рівень ксенофобії, ставлення до різних соціальних груп та регіональна толерантність,” Київ, 2011.

48. Правозахисний ЛГБТ Центр «Наш світ», 2024 <https://gay.org.ua/publications/Situation-of-LGBT-in-Ukraine-Summer-2024-UKR.pdf>

49. Касянчук М. та ін. Українське суспільство та ЛГБТ напередодні великої війни : Національне дослідження ставлення населення України до лесбійок, геїв, бісексуальних і трансгендерних людей / М. Касянчук, В. Маліков, О. Рокицька, О. Трофименко, О. Шестаковський, С. Шеремет (ІС

НАНУ, ЦСЕС, ЕГЗПУкраїна, ГО «Асоціація ЛГБТ «ЛІГА», Донбас-СоцПроект). — Київ, Маріуполь, Таллінн, 2022. — 142 с.

50. Привалов Ю., Трофименко О., Рокицкая О., Касянчук М., “Звіт за результатами дослідження: «Опитування громадської думки для визначення суспільного сприйняття ЛГБТ та шляхів його поліпшення».” Київ, р. 52, 2013.

51. Thurstone LL. Attitudes can be measured. *Am J Sociol.* 1928;33:529–54
Сексуальна освіта – свідоме суспільство. Нова українська школа. URL: <https://nus.org.ua/view/seksualna-osvita-svidome-suspilstvo/> (дата звернення: 21.02.2024).

52. Кочарян Г.С. Психоанализ и сексуальные расстройства: Учебно-методическое пособие. Харьков: ХГУ, 1994.

53. Ставлення українського сучасного суспільства до геїв та лесбійок
<https://gay.org.ua/publications/bluebook/attitude-u.htm>

54. На порозі. Становище ЛГБТ в Україні у 2013 р. [Електронний ресурс] / Центр «Наш світ». – К. : Центр «Наш світ», 2014. – Режим доступу: http://gay.org.ua/publications/lgbt_ukraine_2013-u.pdf

55. Дослідницька агенція Фаме. Сексуальне насильство в Україні: від усвідомлення до захисту: результати дослідження. 2021. 21 с. URL: https://fama.agency/wp-content/uploads/2021/11/Zvit_Seksualnenasylyya_2021-1.pdf (дата звернення: 21.02.2024)

56. J Michael Bailey, Paul L Vasey, Lisa M Diamond, S Marc Breedlove, Eric Vilain, Marc Epprecht. Sexual Orientation, Controversy, and Science. *Psychol Sci Public Interest*, Sep;17(2), 2016.

57. Robert E. Gould. If it isn't an illness, what is it?. *The New York Times*, Feb. 24, 1974.

58. The case for starting sex education in kindergarten. *PBS News Hour*. URL: <http://www.pbs.org/newshour/updates/spring-fever/> (date of access: 21.02.2024)

59. Fishman, J., Yang, C., & Mandell, D. (2021). Attitude theory and measurement in implementation science: a secondary review of empirical studies

and opportunities for advancement. Implementation Science, 16, 1-10. LGBTQI Inclusive Education Report by IGLYO. URL: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/SexualOrientation/Data/IGLYO_LGBTQI_Inclusive_Education_Report.pdf (date of access: 21.02.2024).

60. Comprehensive sexuality education: why is it important? URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/719998/IPOL_STU\(2022\)719998_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/719998/IPOL_STU(2022)719998_EN.pdf) (date of access: 21.02.2024).

61. United Nations Human Rights Council. The Yogyakarta Principles. United Nations Human Rights Council. 2006. URL: <http://yogyakartaprinciples.org/> (дата звернення: 17.11.2019).

62. Bonetti D, Eccles M, Johnston M, Steen N, Grimshaw J, Baker R, et al. Guiding the design and selection of interventions to influence the implementation of evidence-based practice: an experimental simulation of a complex intervention trial. Soc Sci Med. 2005;60(9):2135–47.

63. Про схвалення Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року та затвердження операційного плану заходів на 2022–2024 роки з її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2022 р. № 1163-р. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2022-p#n13> (дата звернення: 21.02.2024)

64. Модель «БАРНАХУС». Загальна характеристика і впровадження в Україні: збірка матеріалів із впровадження моделі «Барнахус» в Україні. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/20941/file/BARNAHUS_web.pdf (дата звернення: 21.02.2024)

65. Балакірева О. М., Бондар Т. В. та ін. Соціальна обумовленість та показники здоров'я підлітків та молоді: за результатами соціологічного дослідження в межах міжнародного проекту «Здоров'я та поведінкові

орієнтації учнівської молоді» : моногр. / ЮНІСЕФ, ГО «Укр. ін-т соц. дослідж. ім. О. Яременка». Київ : Поліграфічний центр «Фоліант», 2019. 127 с.

66. Габрієла Кубі. Гендер - нова ідеологія руйнує сім'ю, 24.

67. Конгрегація науки віри. Зауваження, що стосуються проєктів легалізації з в'язків між гомосексуальними особами.

68. International Technical Guidance on Sexuality Education. An evidence-informed approach. Revised edition. UNESCO, 2018. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001832/183281e.pdf>.

69. UNFPA Operational Guidance for Comprehensive Sexuality Education: A Focus on Human Rights and Gender. United Nations Population Fund, 2014. URL: <http://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/UNFPA%20Operational%20Guidance%20for%20CSE%20-Final%20WEB%20Version.pdf>.

70. WHO Regional Office for Europe and BZgA Standards for Sexuality Education in Europe. A framework for policy makers, educational and health authorities and specialists. Federal Centre for Health Education, BZgA Cologne, 2010.

71. Навчальна програма МОН з курсу основи здоров'я (1-11 класи).

72. Макаренко А.С. Твори в 7-ми томах. – К.: 1954, т. 4.

73. Мендела С.Ф. Статеве виховання у школах. Доступно за посиланням: http://www.familyinstitute.org.ua/tl_files/nashi%20vydannia/visnyk%203/st8%20v3.pdf

74. Релігієзнавство : Курс лекцій/ А. Г. Баканурський, Г. Л. Баканурський, Н. І. Ковальова та ін.; Під наук. ред. Г. Є. Краснокутського, В. Г. Спринсяна; М-во освіти і науки України, Одеський нац. політех. ін-т. -2-ге вид.. -К.: ВД "Професіонал, 2006. -301 с.

75. Crompton L. Homosexuality and Civilization / Louis Crompton. – Cambridge Belknap Press, 2003. – 623 p.

76. Hopko T. Christian Faith And Same-Sex Attraction: Eastern Orthodox Reflections / Thomas Hopko. – Chesterton : Conciliar Press, 2006. – 126 p.

77. Декларація Помісного Собору Української Православної Церкви Київського Патріархату (прийнята на засіданні 27 червня 2013 року) «Про негативне ставлення до гріха содомії (гомосексуалізму), його пропаганди у суспільстві і так званих одностатевих шлюбів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cerkva.info/uk/pomisnysobor/3605-sobor2013-deklaracia.html> (дата звернення: 11.09.2014). – Назва з екрана.

78. Boswell J. Christianity. Social Tolerance and Homosexuality / John Boswell. Chicago : Univ. of Chicago, 1980. – 442 p.

79. Schmidtke S. Homoeroticism and Homosexuality in Islam: A Review Article / Sabine Schmidtke // Bulletin of the School of Oriental and African Studies. – 1999. – Vol. 62, № 2. – С. 260–266.

80. Rheault M. Moral Issues Divide Westerners From Muslims in the West (Gallup Poll) [Electronic resource] / Magali Rheault, Dalia Mogahed. – 2008. – Mode of access: <http://www.gallup.com/poll/107512/Moral-Issues-Divide-Westerners-FromMuslims-West.aspx> (дата звернення: 11.09.2014). – Title from the screen.

81. Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року [Електронний ресурс] // Урядовий портал: єдиний веб-портал органів виконавчої влади України – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248740679>

82. Проект Закону про внесення змін до Кодексу законів про працю України (щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації із правом Європейського Союзу) [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57008

83. Conflict in Ukraine has led to sharp rise in hate speech, had overall negative impact on vulnerable groups, says Council of Europe Anti-racism Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://search.coe.int/directorate_of_communications/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680749ff3

84. Кушнір Ю.В. Етнокультурний портрет «іншого» в уявленні старшокласників загальноосвітніх шкіл Донецької області // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: Педагогіка, психологія і соціологія. – Випуск 11 (202). – Донецьк : ДВНЗ «ДонНТУ», 2012. – С. 287-291.

85. Нетерпимо: Майже 50% ЛГБТ-підлітків піддаються дискримінації у школах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://womo.ua/bulling-v-shkolah-lgbt/>

86. Правозахисний ЛГБТ Центр «Наш світ», 2024 <https://gay.org.ua/blog/2024/07/21/stanovyshche-lgbtq-v-ukraini-u-sichni-chervni-2024-roku>

87. Обличчя ненависті. Злочини та інциденти на ґрунті гомофобії і трансфобії в Україні у 2014-2017 роках.

88. Krosnick, J. A., Judd, C. M., & Wittenbrink, B. (2018). The measurement of attitudes. In *The Handbook of Attitudes, Volume 1: Basic Principles* (pp. 45-105). Routledge

89. Ajzen I, Fishbein M. The prediction of behavior from attitudinal and normative variables. *J Exp Soc Psychol*, G. 1970:466–87.

90. Ajzen I. The theory of planned behavior. *Organ Behav Hum Decis Process*. 1991;50(2):179–211.

91. Bonetti D, Eccles M, Johnston M, Steen N, Grimshaw J, Baker R, et al. Guiding the design and selection of interventions to influence the implementation of evidence-based practice: an experimental simulation of a complex intervention trial. *Soc Sci Med*. 2005;60(9):2135–47.

92. Бхаттачарджи, А., & Ситник, Н. (2022). Методологія та організація наукових досліджень: дослідження в соціально-економічних науках, 65-107.

93. Кічук, А. (2006). Ціннісне ставлення як психологічний феномен.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Ставлення до сексуальних меншин, що відображене у сфері освіти - ФРАНЦІЯ

Учениця 11 класу **Оксана Пташник** розповідає, що в її школі теми сексуального виховання вивчаються здебільшого на уроках біології, природознавства та етики.

“На уроках біології нам пояснюють як працюють органи людини, репродуктивна й гормональна системи. У 8 класі на одному з таких уроків нас розділили окремо хлопців і дівчат та пояснювали, як функціонують чоловіче й жіноче тіла. Потім нас запитували, чи ми знаємо, що таке контрацепція, чи користуємось”.

Минулоріч, ділиться школярка, на уроці біології вчителька розповідала про транссексуальність.

“Ми це вивчали на гормональному рівні, намагалися знайти пояснення, щоби школярі не думали, що йдеться про психічний розлад. Було багато питань у батьків, чи варто про це говорити з дітьми. Вчителька пояснила, що вона зобов’язана просвіщати й говорити на ці теми з дітьми. Школярі мають це знати, щоби бути толерантними”.

Також є уроки “Етики та поведінки громадянина Франції”, на яких серед іншого обговорюють питання сексуального виховання – взаємини, повагу, що таке дозвіл партнера.

“Минулого навчального року ми вивчали різні типи дискримінації. Мені дісталася тема дискримінації за сексуальною орієнтацією. Я робила презентацію про те, чому вона виникає в суспільстві і як це можна змінити. У друзів були теми дискримінації за фізичними порушеннями. Ми обговорюємо ці теми з усім класом, спільно шукаємо розв’язання проблем”.

Однак теми сексуальної просвіти обговорюють на різних уроках.

“Дискусії не лімітуються уроками біології, природознавства чи моралі. Такі теми ми часто порушуємо й на уроках літератури – що таке пристрасть, які є емоції. На англійській мові в нас були уроки на тему сексуальної орієнтації. У межах цієї теми ми вивчали лексику, граматику”, – розповідає Оксана.

І додає, що до шкільної медсестри можна прийти з питаннями інтимного характеру.

“Коли болить живіт, і приходиш до медпункту, то медсестра запитує, чи живеш статевим життям, чи не вагітна, як ти захищаєшся. У мене були подружки, які розповідали, що саме медсестра допомагала їм купувати тести, відвідувати лікарню. У Франції це відкрита тема”.

У медпункті є коробочка з контрацептивами, гігієнічними засобами, які можна за потреби взяти.

“Медсестра завжди проконсультує. Діти це знають. Якщо в школяра виникне якесь питання, то завжди є дорослий, який може допомогти й не буде тебе засуджувати – що це рано. У Франції вважають, що саме а старшій школі, з 10-го до 12 класу, діти мають бути обізнані в питаннях сексуального просвітництва”.

З 1 січня 2022 року у Франції контрацептиви для жінок до 25 років стануть безплатними. Про це заявив міністр охорони здоров'я Олів'є Веран. До цього часу вікова межа для безплатного доступу до контрацепції у Франції становили 18 років.

ДОДАТОК Б

Ставлення до сексуальних меншин, що відображене у сфері освіти - ФІНЛЯНДІЯ

Учениця 10 класу художньої гімназії Гельсінкі **Ольга Сергеева** розповідає, що окремого обов'язкового предмета "Сексуальне виховання" чи "Сексуальна просвіта" немає.

"Є обов'язковий предмет "Основи здоров'я", на якому щороку із 6 класу є тема про сексуальне життя та його різновиди, статеві відмінності, любов, повагу, ставлення до свого тіла, дружбу, симпатію та її прояви. Розповідають усе дуже нормально, показують відео".

Також на уроках розповідають про всі різновиди захисту.

"Було, що всім видали презервативи й кажуть: "Потримайте їх у руках, роздивіться". Розказують, що робити, якщо вагітна", – ділиться Ольга.

Школярам весь час наголошують на тому, що якщо щось трапилось і вони бояться розказати батькам, краще одразу йти до медсестри.

"Оскільки там можна взяти презервативи, протизаплідні, таблетку екстреної контрацепції або записатися на аборт. І батьки можуть про це не знати, якщо вже є 16 років.

Діти нормально реагують на такі розмови. Іноді соромляться, але все досить цікаво. Я вважаю, це круто, що так відверто все розказують. Вчителі не соромляться й навіть жартують іноді, щоби ми розслабились".

ДОДАТОК В

**Ставлення до сексуальних меншин, що відображене у сфері освіти -
ВЕЛИКА БРИТАНІЯ**

Мама школярів середньої школи в Йорку **Дарина Михайлів** розповідає, що в дітей є так звані **уроки для життя (Lessons for Life)**, які починаються із середньої школи, тобто з 11 років.

“Йдеться не тільки про тему сексу і взаємин, загальні теми також обговорюються. Уроки відбуваються у формі дискусій. Наприклад, обговорюють теми, як зрозуміти, чи хтось хоче з тобою мати стосунки, чи можна вступати в них, якщо хтось під дією алкоголю. Діти обговорюють різні ситуації. На уроках біології вивчають теми, де йдеться про менструацію, полюції, секс і як з’являються діти”.

Також багато часу, за словами Дарини, приділяють поясненню дітям, **що таке особисті кордони, як ставитися до свого тіла (private parts), що ніхто не може його торкатися й що не можна їх показувати самому.**

Мар’яна Муха працює асистенткою вчителя в католицькій початковій школі, де навчаються діти від 4 до 11–12 років. Розповідає, що до цього навчального року тем про сексуальне виховання не було в шкільній програмі початкової школи. Однак із початку вересня предмет “Особистість, соціум, здоров’я й економіка” (Personal, social, health and economic) уже містить розділ “Взаємини й сексуальна освіта” (Relationship and sex education), де навчатимуть:

- як змінюються тіло та емоції під час статевого дозрівання, що таке репродукція людини;
- як дбати про своє тіло, що таке право на захист свого тіла від невідповідних та небажаних контактів;
- навичок формування та розвитку здорових стосунків, розпізнавання шляхів, коли вони можуть бути нездоровими; куди звертатись, якщо потрібна

підтримка, розпізнавання різних видів стосунків, включаючи із взаєминами між знайомими, друзями, родичами та сім'ями;

- що таке цивільне партнерство та подружжя як приклади публічної демонстрації обов'язків між двома людьми, про подружжя як зв'язок, у який вільно вступають обоє; що не потрібно одружуватись, якщо цього не хочуть або не зробили вільного вибору самі, що силоміць одружуватись (forced marriage) – це злочин, що є доступна підтримка, щоби захистити себе та уникнути такого одруження; як отримати підтримку для себе або інших;

- які є статеві відмінності, статева ідентифікація та сексуальна орієнтація, як розпізнати булінг та насилля у всіх формах (особистий, онлайн та через соціальні мережі);

- розуміння особистих меж, розрізняти, чим можна ділитися з близькими людьми та друзями, і що ми маємо право залишати особистим.

“Ці уроки вчитель має ретельно спланувати. Можна використати відео, потім провести усне обговорення та дати письмове завдання. Такі уроки планують проводити раз на тиждень, і вони будуть обов'язковим для всіх класів. Зараз на етапі обговорення ідея про те, що лише з кількох тем батьки зможуть вибрати – чи хочуть вони, щоби їхні діти були на заняттях”, – каже Мар'яна Муха.

Вчителі наголошують, що першими освітянами в темі сексуальної просвіти мають бути батьки / опікуни.

“Однак, батьки мають недостатньо впевненості, що зможуть у доступній формі донести такі знання дітям. Тому загалом батьки не проти, щоби їхні діти відвідували такі уроки в школі”.

ДОДАТОК Г

Моніторинг випадків дій на ґрунті гомофобії/трансфобії,
дискримінації та інших порушень прав за
ознаками СОГІ в Україні за перше півріччя 2024

Регіон	Кількість
Київ та Київська область	16
Житомир	4
Харків	4
Луцьк та Волинська область	3
Дніпро	2
Закарпатська область	2
Львів	2
Херсонська область	2
АР Крим	1
Вінниця	1
Одеса	1
Полтава	1
Загалом	39

ДОДАТОК Д

Види порушень згідно класифікації ОБСЄ, які було скоєно проти
представників сексуальних меншин в Україні
(I перше півріччя 2024р.)

Види порушень	Кількість
образи, погрози, приниження людської гідності	22
фізичне насильство різних ступенів тяжкості	20
гомофобні написи / висловлювання	6
умисне знищення або пошкодження майна	5
напади на ЛГБТК центри / заходи або активістів(ок)	3
гомофобія / трансфобія в сім'ї	2
розбій, вимагання	2
незаконне збирання та розголошення конфіденційної інформації	1

ДОДАТОК Е

Кейс 2306. У першій половині вересня 2023 року окупаційна адміністрація одного із селищ Херсонської області запідозрила місцевого мешканця Андрія у зв'язках з українською стороною та кинула його до катівні.

Андрія били та піддавали сексуальному насильству: примусово роздягали, тикали в різні частини тіла дула автоматів, казали, щоб він «... відсмоктав за Україну сам у себе...» або в окупантів; казали, що «... в Україні багато підорів...», що він «...такий самий, бо немає жінки...».

Погрожували зґвалтуванням та казали, що «...тоді стане нормальним ...», майже не давали їжі та води. Тримали його біля тижня, потім сказали «... поки йди, а там подивимось на твою поведінку ...».

ДОДАТОК Є

Кейс 1345. Максимові 26 років і шість із них він активно шукає роботу. Родом він зі Слов'янська Донецької області, але зараз живе та навчається в магістратурі в Києві. Максим має вищу освіту — ще в рідному місті він вивчився на живописця, а потім закінчив професійний ліцей швейного виробництва, де освоїв професію візажиста. Після відучився на майстра виробничого навчання та менеджера в технікумі. А зараз проходить магістратуру.

Максим — трансгендерний чоловік та гей. За особистою оцінкою, одягається він не крикливо, але, попри це, під час пошуку роботи щоразу отримує відмову. Сценарій найчастіше однаковий: у телефонному інтерв'ю всіх усе влаштовує, але щойно доходить до співбесіди тет-а-тет, роботодавці відмовляють.

«... нещодавно вкотре спробував влаштуватися прибиральником у заклад громадського харчування. Співбесіду проводила адміністраторка, і все йшло добре. Але в процесі повз проходив директор закладу та заглянув до нас. Зирнувши на мене, він плюнув на підлогу й пішов. Приблизно за годину адміністраторка написала та повідомила, що мене не взяли...», — каже він.

Причину відмови зазвичай не озвучують. Хлопець зазначає, що жінки найчастіше всім виглядом намагаються не показувати ворожість, проте вона відчувається.

У ситуаціях із чоловіками бувало й таке, що наприкінці співбесіди потенційний роботодавець запитував: «Ти що, підор?» Або ж «Ти по хлопчиках, так?» Максим у подібних випадках нічого не відповідає, а просто йде.

За 6 років Максима взяли на роботу лише двічі: прибиральником у бар та таємним покупцем (який під виглядом звичайного клієнта відвідує заклади та оцінює рівень обслуговування). Щоби заробити життя, він пройшов курси візажу. До пандемії клієнтів на макіяж і корекцію брів вистачало, але зараз їх майже немає. Щоби якось перебитися, Максим створює різні прикраси для інтер'єру, але поки що їх не дуже купують.

Закон України Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні не містить у своєму переліку захищених ознак сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність, натомість маючи відкритий перелік, де теоретично сексуальна орієнтація та гендерна ідентичність входять до визначення «та інші ознаки».

Проблематичність такого визначення в тому, що кожна справа буде розглядатись чи не розглядатись, як дискримінація, в залежності від ставлення відповідних органів, які розслідують цю справу. Враховуючи значний рівень гомофобії в Україні, шанси на відкриття таких справ наразі мізерні.

Кінець червня 2019 року. Олег та його друзі сходили в кіно та зайшли в продуктовий. Вони навіть не встигли відійти від магазину, коли на них напали троє невідомих із перцевими балончиками. Хлопці кинулися хто куди, й Олегові навіть здалося, що він відірвався від переслідувачів. Але врешті-решт його наздогнали, повалили на асфальт і штовхали ногами. Олег кричав, але перехожі не поспішали втручатися. Найкраще хлопець запам'ятав сірі кросівки одного з нападників, які раз за разом завдавали ударів по його тілу. Можливо, саме цей нападник і крикнув: «Ну що, подобається в дупу?»

Нападники втекли. Потім приїхала поліція — її викликали перехожі. Поліцейські не стали оформляти заяву й лише записали паспортні дані Олега. Швидко допомогу хлопцеві довелося викликати самому — медики приїхали за годину після другого дзвінка. Лікарка провела мінімальний огляд, а потім майже не звертала на Олега увагу. Уже в лікарні хлопця оглядав хірург, але коли почув аббревіатуру ЛГБТ, то змінився в поведженні й більше практично не розмовляв із ним.

Черговий лікар, за словами Олега, свідомо звертався до нього на «ти», вимагав самотійно роздягатися, хоча в хлопця боліло все тіло і йому було непросто це зробити. На прохання продезінфікувати рани працівники лікарні лише сміялися. У поліції все ж завели кримінальну справу, але нападників так і не знайшли.

ДОДАТОК Ж

Авторська анкета
«Ставлення населення до сексуальних меншин?»

1. Ваш вік:

- 1) До 18 років
- 2) 18-24 роки
- 3) 25-34 роки
- 4) 35-44 роки
- 5) 45-54 роки
- 6) 55 років і старше

2. Ваша стать:

- 1) Чоловіча
- 2) Жіноча
- 3) Інша
- 4) Не хочу вказувати

3. Як Ви оцінюєте свої знання про сексуальні меншини?

- 1) Низьке
- 2) Середнє
- 3) Високе

4. Яке Ваше ставлення до сексуальних меншин?

- 1) Позитивне
- 2) Негативне
- 3) Важко сказати
- 4) Мені байдуже

5. Чи підтримуєте Ви рівність прав для сексуальних меншин?

- 1) Так
- 2) Ні
- 3) Важко сказати

6. Які з наступних тверджень Ви вважаєте правдивими? (Виберіть усі варіанти, які підходять).

- 1) Сексуальні меншини мають право на шлюб
- 2) Сексуальні меншини повинні мати рівний доступ до праці
- 3) Сексуальні меншини повинні мати право на усиновлення дітей
- 4) Я не вважаю, що сексуальні меншини повинні мати особливі права
- 5) Важко сказати

7. Як Ви вважаєте, чи є у нашій країні дискримінація сексуальних меншин?

- 1) Так
- 2) Ні
- 3) Не впевнений/а

8. Як Ви ставитеся до пар нетрадиційної орієнтації?

- 1) Позитивно
- 2) Негативно
- 3) Частково позитивно
- 4) Частково негативно
- 5) Нейтрально

9. Яка реакція у Вас була б, коли Ви зустріли б одностатеву пару?

- 1) Байдужість
- 2) Огида
- 3) Злість
- 4) Роздратування
- 5) Співчуття
- 6) Інтерес

10. Як Ви ставитеся до ЛГБТ парадів та протестів? (Виберіть один варіант).

- 1) Позитивно
- 2) Негативно
- 3) Нейтрально

11. Які зміни Ви б хотіли бачити в суспільстві щодо сексуальних меншин?

12. Чи готові Ви підтримати сексуальні меншини, якщо це буде потрібно?

- 1) Так
- 2) Ні
- 3) Не впевнений/а

13. Ваші коментарі або думки про ставлення суспільства до сексуальних меншин?

Дякую за участь у моєму опитуванні!

Ваша думка дуже цінна та важлива для мене. Всі ці відповіді будуть анонімними і використані лише в дослідницьких цілях.

ДОДАТОК 3

Гайд до фокус групового опитування

Захід	Текст запитання	Таймінг
Вступ	Добрий день, всім! Мене звуть Олена. Дуже дякую, що ви погодилися взяти участь у фокус-групі, особисто для мене це дуже ціно. Сьогодні ми обговоримо ставлення населення до сексуальних меншин. Це безпечний простір обміну думками. Будь ласка, відчувайте себе комфортно, ваші слова я використаю виключно в дослідницьких цілях, гарантую конфіденційність особистої інформації. Орієнтовна тривалість нашої бесіди – 45 хвилин. Також буде відбуватися аудіозапис для того, щоб під час аналізу самої розмови не втратити щось суттєве. І, якщо ви, звичайно, не проти, я б хотіла цитувати вас під час подальшого оформлення висновків без вказання особистих даних. За необхідності можу не вказувати ваші імена, назвати вас у тексті роботи тим псевдонімом, який ви самі для себе оберете. Для початку, щоб налаштуватися на розмову, пропоную трохи познайомитися. Про себе я вже трохи розповіла, тепер попрошу зробити це і вас. Отож, будь ласка, по черзі назвіть так, як би ви хотіли, щоб до вас зверталися я та інші учасники, розкажіть, скільки вам років, і коротко щось цікаве про себе. <u>Правила:</u> Давайте встановимо кілька правил – наприклад: повага до думок кожного, не перебивати один одного, кожна думка важлива, ділитися своїми особистими переживаннями, бути толерантними тощо.	10хв
Основна частина	Як я вже озвучила, що пишу магістерську роботу стосовно ставлення населення до сексуальних меншин, тому перше запитання звучить саме так: Запитання 1: «Які асоціації у вас виникають, коли ви чуєте термін «сексуальні меншини?» (обговорення тривалість 10хв).	40-50хв

	Запитання 2: «Як ви вважаєте чи мають сексуальні меншини такі ж права, як і решта населення?» Чому так чи ні? (обговорення тривалість 15хв). Запитання 3: «Які стереотипи чи упередження ви чули про сексуальні меншини? Як це впливає на ставлення суспільства?» (обговорення тривалість 15хв). Запитання 4: «Чи є у вас особистий досвід взаємодії з сексуальними меншинами? Якщо так, поділіться, будь ласка?» (обговорення тривалість 25хв).	
Завершення обговорення	Дякую всім за ваші думки і внесок у дискусію. Зараз я хочу підсумувати наші основні тези відповідей.	5хв.
Висновок	Давайте нагадаємо про основні моменти нашого обговорення, наприклад, які стереотипи були найбільш поширеними, стосовно прав сексуальних меншин. Зворотній зв'язок: Які ваші враження від сьогоднішньої зустрічі? Чи є щось, що ви хотіли б додати?	10хв
Завершення	Дякую кожному з вас за активну участь. Ваша думка надзвичайно важлива. Зібрані дані будуть використані для подальшого аналізу щодо ставлення населення до сексуальних меншин. Кожен з вас отримає матеріали про результати нашого дослідження, а також ресурси про права сексуальних меншин. Якщо у когось є запитання, я тут, щоб відповісти.	5хв